MALMÖ FORNMINNESFÖRENING

1962

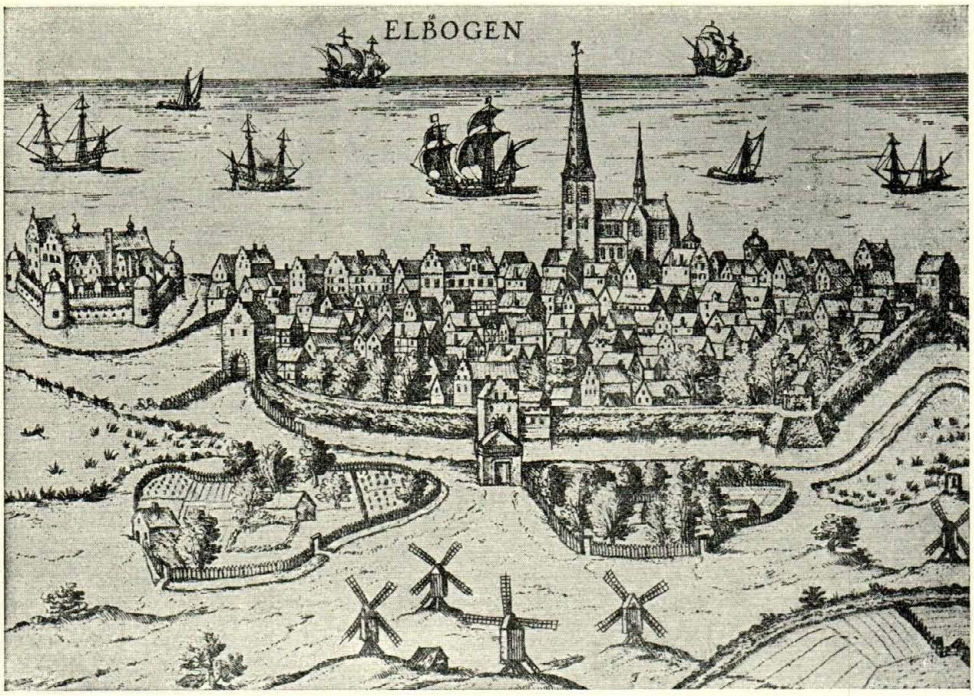

MALMÖ FORNMINNESFÖRENING

ÅRSSKRIFT

Årgångarna 1958 — 1962 med

systematiskt- och författarregister

Bilden å omstående sida föreställer Malmö på 1580-talet. Efter kopparstick i Georg Brauns och Frans Hogenbergs Liber quartus urbium præcipuarum totius mundi.

I registerna angiver den första siffran årgången, den andra sidan.
Registerna hava uppgjorts av bibliotekarien Margit Johanson.

SYSTEMATISKT REGISTER.

Bibliografi och arkivväsen.

Andersson, P. & Omander, Rigmor, Register till malmöbibliografin 1954—1959 ..... 59: 150
Heintze, Ingeborg, Anteckningar till en malmöbibliografi 58: 145, 59: 129, 60: 103
Johanson, Margit, Anteckningar till en malmöbibliografi 61: 142, 62: 107

Fynd och utgrävningar.

Arkeologiska och byggnadshistoriska fältarbeten 1957—1961 .... 58: 140, 59: 124, 60: 101, 61: 142, 62: 101
Lekholm, C. G., Arkeologiska iakttagelser kring Rådhuset 59: 91

Kyrkor, kloster, kyrklig konst.

Ljungberg, L., S:t Petri kyrkas torn 58: 126

Historia.

Andersson, H., Mormonismen i Malmö under 1800-talet 58: 96
— Skolundervisningen i Husie under 200 år 62: 76
Bager, E., Malmö adresskalender år 1519 ..... 61: 26
— Några glimtar ur malmösjöfartens historia 62: 12
— Tingmän och tingsnämnder 60: 11
Cavalli, H., Östra småbarnsskolan i Malmö under 90 år 62: 62
Ersgård, H., Hyllningsceremonin i Malmö den 16 april 1685 ..... 58: 50
Gröné, O., Fältskärsyrkets renässans och dess epilog i vårt land .. 60: 21

Kulturhistoria, konst- och konsthantverk.

Bager, E., Carl Stephan Bennets interiör från S:t Petri kyrka. Färgbild med text 60: 9
— Carl Stephan Bennets målning av norra sidoskeppet i S:t Petri kyrka. Färgbild med text 59: 5
— Thottska huset 58: 136
Fischer, E., Nils Peter Stenström. Malmölärlingen som blev Gustav III:s hovsnickare 59: 40
Ljungberg, L., Rådhus — riksbank — stadsarkiv 61: 126

Ortnamn, personnamn och dialekter.

Andersson, H., Folkmål och folktro i Husie 60: 82
Bager, E., Ordspråk och talesätt. Småplock ur gamla handlingar 58: 46
Ingers, I., Ortnamn i Malmö. 2—6. 58: 59, 59: 51, 60: 52, 61: 77, 62: 34

Personhistoria.

Bager, E., Jens Lauritzön. En malmöbos levnadsöde på 1500-talet 59: 24
Bergström, G., Tullförvaltare i Malmö 1658—1900 ..... 61: 47
De la Motte, T., Peder Dung och Hans Horn 61: 11
Fischer, E., Nils Peter Stenström 59: 40
Gröné, O., Henrik Smith och hans läkareböcker 58: 19
Löwegren, G., "1815—1820 års män". Minnen från min morfars hem 58: 8

Utsikter och illustrationer.

Andersson, H., Södra Sallerup 61: 111
— Tillysborgs värdshus 59: 77
Ljungberg, L., Kring en Fosiemålning på Hermodsdal. Färgbild med text 61: 6
— Kring en målning från Schougens bro. Färgbild med text 62: 5
— Om landstället Dammfri 62: 96
Olsson, Agda, Limhamn som fiskeläge 58: 75

Föreningsangelägenheter.

Ljungberg, L., Malmö fornminnesförening 1909—1939 ..... 59: 7
Föreningens verksamhet 58: 5, 59: 21, 60: 6, 61: 7, 62: 8
Matrikel, stadgar 58: 161, 59: 171, 60: 122, 61: 172, 62: 130

FÖRFATTARREGISTER.

Andersson, H., Folkmål och folktro i Husie 60: 82
— Mormonismen i Malmö under 1800-talet 58: 96
— Skolundervisningen i Husie under 200 år 62: 76
— Södra Sallerup 61: 111
— Tillysborgs värdshus 59: 77
Andersson, P. & Omander, Rigmor, Register till Malmöbibliografin 1934—1939 ..... 59: 150
Bager, E., Carl Stephan Bennets interiör från S:t Petri kyrka 60: 9
— Carl Stephan Bennets målning av norra sidoskeppet i S:t Petri kyrka 59: 5
— Jens Lauritzön. En malmöbos levnadsöde på 1500-talet 59: 24
— Malmö adresskalender år 1519 ..... 61: 26
— Några glimtar ur malmösjöfartens historia 62: 12
— Ordspråk och talesätt. Småplock ur gamla handlingar 58: 46
— Thottska huset 58: 136
— Tingmän och tingsnämnder 60: 11
Bergström, G., Tullförvaltare i Malmö 1658—1900 ..... 61: 47
Cavalli, H., Östra småbarnsskolan i Malmö under 90 år 62: 62
De la Motte, T., Peder Dung och Hans Horn 61: 11
Ersgård, H., Hyllningsceremonin i Malmö den 16 april 1658 .... 58: 50
Fischer, E., Nils Peter Stenström. Malmölärlingen som blev Gustav III:s hovsnickare 59: 40
Gröné, O., Fältskärsyrkets renässans och dess epilog i vårt land .. 60: 21
— Henrik Smith och hans läkareböcker 58: 19
Heintze, Ingeborg, Anteckningar till en malmöbibliografi 58: 145, 59: 129, 60: 103
Ingers, I., Ortnamn i Malmö. 2—6. 58: 59, 59: 51, 60: 52, 61: 77, 62: 34
Johanson, Margit, Anteckningar till en malmöbibliografi 61: 142, 62: 107
Lekholm, C. G., Arkeologiska iakttagelser kring Rådhuset 59: 91
Ljungberg, L., Kring en Fosiemålning på Hermodsdal 61: 6
— Kring en målning från Schougens bro 62: 5
— Malmö fornminnesförening 1909—1939 ..... 59: 7
— Om landstället Dammfri 62: 96
— Rådhus — riksbank — stadsarkiv 61: 126
— S:t Petri kyrkas torn 58: 126
Löwegren, G., "1815—1820 års män". Minnen från min morfars hem 58: 8
Olsson, Agda, Limhamn som fiskeläge 58: 75

LUNDGRENS SÖNERS BOKTR
MALMÖ

MALMÖ
FORNMINNESFÖRENING

ÅRSSKRIFT 1962

MALMÖ 1962 LUNDGRENS SÖNER BOKTR.

MALMÖ FORNMINNESFÖRENING

ÅRSSKRIFT 1962

TRETTIONDE ÅRGÅNGEN

INNEHÅLL:

Kring en målning från Schougens bro. Färgbild med text av stadsarkivarien Leif Ljungberg 5

Malmö Fornminnesförenings verksamhet 1961 8

Några glimtar ur Malmösjöfartens historia. Av konstnären, fil. doktor Einar Bager 12

Ortnamnen i Malmö. VI. F. d. Södra Sallerups socken. Av arkivarien, fil. doktor Ingemar Ingers 34

Östra Småbarnsskolan i Malmö under 90 år. Av jur. och fil. doktor Hans Cavalli 62

Skolundervisningen i Husie under 200 år. Av skriftställaren Helge Andersson 76

Om landstället Dammfri. Av Leif Ljungberg 96

Arkeologiska och byggnadshistoriska fältarbeten 1961. Meddelanden från Malmö museum av förste museiintendenten, fil. lic. C. G. Lekholm 101

Anteckningar till en Malmöbibliografi för år 1961. Av bibliotekarien Margit Johansson 107

Utdrag av Malmö Fornminnesförenings matrikel m. m. 130

Annonser ..... I—XIX

Redaktionskommitté:

Styrelsen för Malmö Fornminnesförening.

Redaktör:

Leif Ljungberg.

Adr. Stadsarkivet, S:t Petri Kyrkoplan 7 a, Malmö C.

Författarna äro ensamma ansvariga för sina uppsatsers innehåll.

Bilden å omslaget: Rådmannen Gorris Boldicke. Porträttskulptur på epitafium i S:t Petri kyrka. Teckning av Einar Bager (jfr den senares artikel "Några glimtar ur Malmösjöfartens historia").

E.R. 1884

Kring en målning från Schougens bro

Av Leif Ljungberg.

"Ebba Kinbergs, född Kiellander, älskade barndomshem i Schougens Gård, Östra Tullgatan nr 2, Malmö. Här föddes hon 1868. Här döptes hon 1868. Här blef hon fästmö 1894. Här stod hon brud 1894, när hon gifte sig med Henning Kinberg, född 1860. (Målat af Ebba K's guvernant Fröken E. Rosengrén och gåfva till Ebba Kiellander på konfirmationsdagen 16 maj 1884)."

Ja, så står det på baksidan av den lilla målning, som här återgives. Och det är Ebba Kinberg, som på gamla dagar gjort anteckningen. Därjämte citerar hon ett par strofer av den danske diktaren Jens Baggesen (1764—1826), om "de kjære barndomsdage, der svandt".

Allt detta är nog så bra, men personligen skulle jag hellre sett, att hon gjort några ytterligare anteckningar om den E. Rosengren, som målat tavlan. För denna knut har det ej helt lyckats att lösa. Ebba Kiellanders brorson, fil. lic. Carl Ludvig Kiellander i Svalöv, har i sin ägo en liten akvarell av Östra Broby kyrka, signerad Ebba Rosengren; utan tvekan är det samma auktor till de båda bilderna. Carl Ludvig Kiellander har välvilligt genomgått sin farfaders, majoren Ludvig Kiellanders i Malmö kassaböcker, där en "fröken Rosengren" förekommer vid två tillfällen: 8/10 -83 "Fröken Rosengrens hitresa kr. 5: 30" och 12/12 1883 "Fröken Rosengren, på sin lön kr. 50: —". — Tavlans konstnärliga värde är väl icke så stort, men den bjuder åtskilligt av lokalhistoriskt intresse. Den är målad samma år som den avbildade fasta stenbron ersattes av en svängbro av järn. Vår bro — tillkommen i samband med vallraseringen under 1800-talets början — må emellertid icke

förväxlas med en vindbrygga, vilken låg strax i närheten, men som försvann, när vallarna jämnades.

Gustaf Rydberg har gjort en skiss 1856 av Schougens bro och dess närmaste omgivningar. 1911 målade han en vacker tavla med nämnda skiss som förlaga. Målningen finnes avbildad bl. a. i Ebbe Svenburgs trevliga bok "Gamla Malmö genom konstnärsögon". Såväl på Rydbergs skiss och tavla som på vår reproduktion går den gamla stenbron igen. Officiellt försökte man kalla bron Östra Infartsbron, ett namn, som dock aldrig slog igenom. När stadsfullmäktige 1938 döpte bron till Schougens bro, var det endast en välbefogad honnör åt den familj, som så länge med den äran haft sin hemvist i den närliggande ståtliga köpmansgården. Och det är den gård, som synes på vår målning.

När fästningsverken i början av förra århundradet raserades, köpte handlanden Lorens Kockum 1807 resp. 1809 av Fästningsraseringsbolaget tomterna nr 787 och 786, vilka han bebyggde med de här avbildade husen. Den 10 september 1821 köpte handlanden Christian *Peter* Schoug (1791—1855) gården ifråga för 10.000 rdr banko — den kom senare att betecknas kv. 10 Sågen 1. Gården ärvdes sedan av hans son, handlanden *Johan* Christian Schoug (1825—1889) och i tredje generationen av Johans son, Philip (1855—1922). Ja, den schougska æran kan räknas ända till 1932, ty så länge bodde Johan Schougs, dotter, den för sin välgörenhet kända fröken Ebba Schoug (1857—1941), kvar i fastigheten. Redan 1931 voro planer å bane att riva fastigheten och bygga ett sjuvåningars hus på tomten, vilket i så fall skulle blivit det högsta i staden. Tomten hade nu fått beteckningen 10 B Utanverket 1 (senare ändrat till 11—12). Rivningshotet orsakade väl fröken Schougs avflyttning; först under jan.—febr. 1959 kom emellertid rivningen till stånd; den 25 mars 1959 gavs byggnadstillstånd åt "AB. Utanverket", vars byggnad stod färdig 1960 och nu inrymmer bl. a. AB. Armerad Betongs huvudkontor.

I Schougska gården inflyttade 1864 som hyresgäster ett ungt, nygift par, ovannämnde Ludvig Kiellander (1825—1902), som då var ryttmästare, och hans hustru Catharina Christina, född Schartau (1841—1904). Läget var bra för en officer på

"Kronprinsarna" — eller Husarregementet Konung Carl XV, som det hette då — ty kasernen var alldeles i närheten. Här föddes 1868 som numro tre bland makarnas barn, dottern Ebba; hon vigdes 1894 vid dåv. löjtnanten, sedermera överstelöjtnanten och byggnadschefen i Stockholm Henning Kinberg (1860—1928). Ebba Kinberg avled 1951. Den här ifrågavarande tavlan äges nu av hennes dotterson, direktören Hjalmar Stenbeck i Malmö.

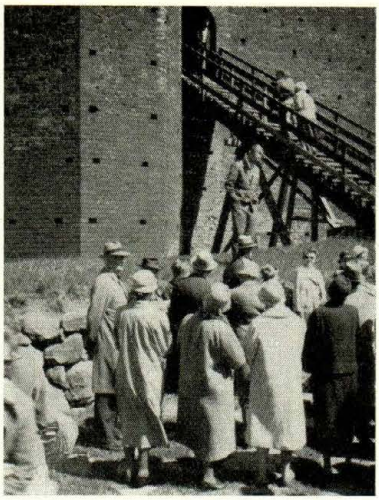

Intendenten L. G. Kindström berättar om Kärnan och Hälsingborg. Foto Leif Ljungberg.

MALMÖ FORNMINNESFÖRENINGS VERKSAMHET 1961

Föreningens ordinare vårsammanträde ägde rum å Malmö museum den 3 mars. Fil. doktor Torsten Mårtensson, Hälsingborg, höll därvid föredrag över ämnet "Hälsingborgsminnen från krig och fred". Gemensam supé intogs sedan i Riddarsalen.

Den 9 mars visade föreningens ordförande, borgmästare Th. Munck af Rosenschöld, det nya rådhuset och föreningens sekreterare, stadsarkivarien Leif Ljungberg, det nya stadsarkivet. I visningarna deltogo ett stort antal intresserade föreningsmedlemmar.

Ett strålande vackert väder gynnade vårutfärden den 11 maj (Kristi Himmelsfärdsdag). I utflykten, som skedde per buss, deltogo över 100 personer. Kosan ställdes först till Fredriksdal i Hälsingborg, där museiintendenten Lars Göran Kindström, Hälsingborg, berättade om landställets öden och visade kring i den nyanlagda botaniska trädgården. Sedan blev det

samling vid Kärnan, där deltagarna fick en orientering om fästets historia. Efter kaffefrukost på Terrassen gick färden vidare till Kulla Gunnarstorp och Krapperup, där fornminnesvännerna sakkunnigt orienterades och fingo tillfällen att lustvandra i park och trädgård. Slutetappen var Brunnby kyrka, för vars byggnadshistoria kyrkoherden Gösta Witzell redogjorde. Innan återfärden anträddes intogs middag på Hotell Kullaberg i Mölle.

Den lokala utfärden var lagd till Södra Sallerup; icke mindre än 130 medlemmar deltogo i färden, som gynnades av en gyllene septembersol. Prydesholm, byggt 1858 i den tidens rena senklassicism, var den första anhalten. Konsulinnan Sigrid Hörstedt visade deltagarna runt både inne och ute. I Södra Sallerups kyrka orienterade skriftställaren Helge Andersson sakkunnigt om socknens historia med tyngdpunkt på socknens tre märkligaste byggnader: kyrka, prästgård och klockaregård. Besök avlades även vid de två senare byggnaderna. Hemresan gick över Tullstorp till Bulltofta flygrestaurant, där avslutningskaffe intogs. — Den 6 december deltog föreningen i Fredrika Bremerförbundets Malmökrets möte i Riddarsalen å Malmöhus, där den danske författaren Palle Lauring höll föredrag "Om Danmark i Skåne". Efter föredraget var ett Luciatåg anordnat, varpå följde samkväm med thésupé.

Årsskriften, tryckt å Lundgrens Söners boktryckeri, utkom den 16 juni; rabatt å tryckningen har beviljats. Från jur. doktor Ebbe Kocks stiftelse har bidrag erhållits för tryckning av Einar Bagers artikel i årets skrift.

Det på Malmö Fornminnesförenings initiativ tillkomna av Leif Ljungberg utarbetade verket om Gatunamnen i Malmö har utgivits i tryck. Tryckningskostnaderna ha bestritts av Malmö stad.

Till ordinarie styrelseledamot efter konsul Th. C. Bergh, som av hälsoskäl lämnat styrelsen, valdes gymnastikdirektören Karin Kollind och nyvaldes som suppleant arkitekten SAR Sture Kelfve.

Vid föreningens årssammanträde den 2 mars överlämnades en donation på 5.000:— kronor från fastighetsägaren Emil

Malmö Fornminnesförening vid Prydesholm. Foto Leif Ljungberg.

Schelin och hans avl. hustru Iris Rosén-Schelin, varvid ordföranden uttalade föreningens stora tacksamhet till herr Schelin, som var närvarande vid årsmötet.

Styrelsen har yttrat sig över en av Skånes Naturskyddsförening gjord fråga om skydd för vissa områden av Öresunds stränder, som det är angeläget att bevara av vetenskapliga eller andra orsaker.

Medlemsantalet utgjorde under året 4 hedersledamöter, 8 ständiga och 692 betalande (därav 62 "familjemedlemmar"), eller tillsammans 704, vilket utgör en ökning med 37.

Föreningens utgående balanskonto den 31 december 1961 utgjorde:

Tillgångar:

Värdepapper

35 st.	ASEA	2.900: —	
25 „	Svenska Handelsbanken	4.700: —	
35 „	Svenska Sockerfabriks AB.	2.800: —	
15 „	AB. Sv. Fläktfabriken	3.862: —	
1 „	Premieobligation 1943	50: —	14.312: —

Bank

Fonderna	3.933: 97	
Disponibla medel	11.283: 81	15.219: 78
	Kronor	29.531: 78

Skulder

Berghska Fonden		1.643: 99
Leif Ljungbergs Fond		2.316: 98
Kapital Konto		25.570: 81
	Kronor	29.531: 78

NÅGRA GLIMTAR UR MALMÖ-SJÖFARTENS HISTORIA

Av Einar Bager.

På våren 1599 avseglade två Malmöskepp, "Die Wiette Falck" och "Fortuna", förda av bröderna Johan och Adrian Johansen eller Jansen, från Öresund till Langesund i Norge och inlastade där sågbräder. Sedan ställdes kosan till S:t Hubes i "Spanien" — nuv. Setubal i Portugal, som vid denna tid var förenat med Spanien — där man sålde lasten och avslutade köp av salt. Den ene skepparen Johan begav sig nu till Lissabon för att söka återfå ett annat Malmöfartyg, vars skeppare dött i Spanien. Brodern Adrian dröjde i väntan på Johans återkomst i tre veckor, innan han lät föra sin saltlast ombord, och trots skeppsfolkets knorrande vägrade han att gå till sjöss, förrän även Johan efter ytterligare 14 dagar blivit färdig.

Under tiden hade två skeppsflottor, som anlänt senare än bröderna, redan hunnit avsegla. Själve slottsherren på S:t Hubes hade varnat för dröjsmål och påpekat, att "Lantaden" — benämning på en befälhavare i flottan med generalkaptens rang — snart kunde vara där och då var det risk för, att han beslagtog både skepp ocn gods, "ty Ni ha rykte om att vara holländare".

Sedan tull och andra avgifter erlagts, stucko så sent omsider de båda skeppen till sjöss, men redan efter fyra timmars seglats blev det stiltje. Och nu fick man se Lantaden med sina 22 galärer komma roende utmed land. Han avdelade strax tre galärer att ro ut till vardera av fartygen och skepparna fingo order att med sina skrivare komma ombord till honom, medförande sina pass. Skeppsbåtarna sattes i sjön och när man kommit fram, uppvisade skepparna sina pass, såväl det av danske kungen som det av Malmö stad utfärdade. Lantaden kastade dock passen föraktligt ifrån sig och sade på spanska,

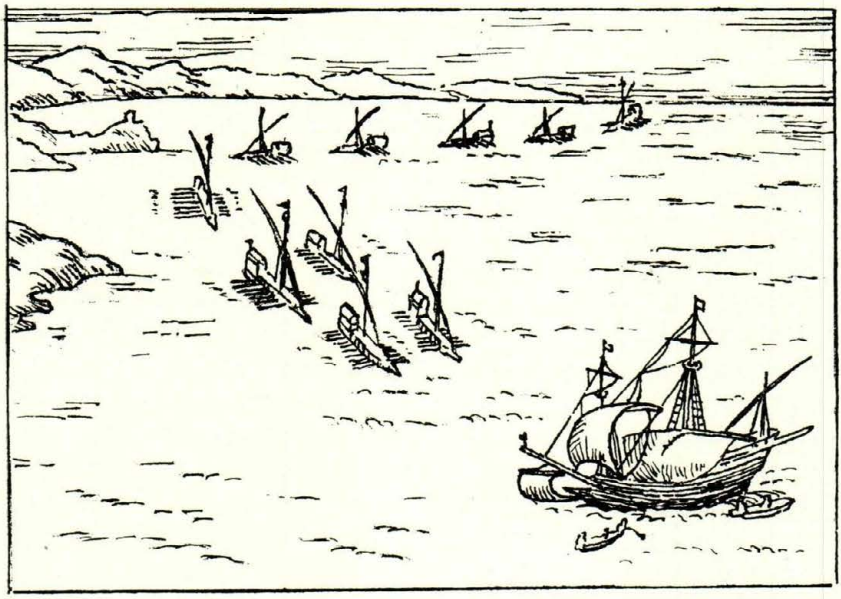

Galäreskader prejar en spanienfarare. Detalj ur Braun & Hogenberg I: 6.

som skepparen dock förstod, att han kunde köpa många sådana pass för en dukat eller daler. Ej heller ville han lyssna till deras försäkran, att de ej voro holländare, utan hörde hemma i Danmark.

Lantaden lät nu fängsla skepparna och satte dem jämte skeppsfolket på galärerna, medan fartygen bogserades till Caskalis utanför Lissabon. Brödernas uppgift, att de förtullat lasten och i Lissabon ställt borgen för, att inom 8 månader bevis skulle anlända på att hela saltlasten lossats i Danmark, lät han kontrollera, utan att dock vilja frigiva fartygen.

När tre dagar förflutit, beordrade Lantaden de båda skepparna att inställa sig på kastellet S:t Jellis för att undergå förhör. När de vidhöllo sina tidigare uppgifter, sade han blott: "jag skall nog få det att veta", och sände så en tolk, en "befelhebber" och en bödel ut till Johans skepp. Där underkastades så tre av båtsmännen pinligt förhör, "hårdeligen och ynkligen på deras armar, som förfärliga tecken alltjämt ut-

visa.". Trots all misshandel och trots löften om belöning, om de ville bekänna, att skeppen hade sina redare i Holland, bekräftade dock båtsmännen sina skeppares uppgifter.

Nu följde en rådplägning mellan tolk, befelhebber och bödel, som Johan kunde följa, ehuru den fördes på "deras spanska". Till slut enades man om att frigiva det ena fartyget och behålla det andra som pris, ty om man frigav båda, skulle Lantaden bli förtörnad, och beslagtog man båda, skulle de själva ej kunna prässa ut något på affären.

Johan kallades så upp på "krobryggan" och fick besked om, att hans skepp frigivits, men saltlasten tog man som pris. Han svarade då, att i så fall kunde de lika gärna taga fartyget också. Nästa bud blev nu, hur mycket han ville giva dem, för att de skulle lägga sig ut för honom hos Lantaden, så att han blev fri. Efter ackordering utbetalade så Johan 251 dukater, som Lantadens folk stoppade i sina egna fickor, och därefter fick han avsegla med folk och last.

Nu kom turen till Adrians skepp och här gick det långt värre. När skeppsfolket även här trots "gudsjammerlig pine" visade sig ståndaktigt, underrättade tolken dem om, att tortyren kom att fortsätta, tills de bekände, att fartyget hade sina redare i Holland. Så satte bödeln igång på nytt och till slut nödgades besättningsmännen bekänna, vad som lades dem i munnen. Det hjälpte inte, att de efter tortyren omedelbart återkallade, allt vad de sagt.

Adrian sattes nu på en galär, där han fjättrades vid roddarbänken med järnlänk. Under nio dagar fick han slava där, innan man åter kom till Caskalis. Lantaden erbjöd honom nu att friköpa skepp, last och folk för 1.760 dukater. Adrian ställde i utsikt, att han kanske skulle kunna åvägabringa summan hos en köpman i Lissabon, som han var bekant med. Han släpptes så iland från galären, dock alltjämt med järnlänken om livet. När han för Lantadens folk klagade över, att han i sådan utstyrsel omöjligt skulle kunna få någon borgen, befriades han dock därifrån.

I Lissabon lyckades han omsider finna en köpman, som var villig att försträcka honom pengarna, dock mot ockerränta — 20 dukater av vart hundrade — och på villkor, att Lantaden,

såsom han lovat, levererade skepp och last strax utanför Lissabon. Adrian gick nu i två dagar och väntade förgäves på sitt skepp, men efter hemlig varning började han så frukta, att han skulle bli lurad på både fartyg, gods och pengar, ja kanske själv mista livet. Med tanke på sina redares bästa och sin egen livsfara smög han sig därför därifrån och anlände småningom till Malmö, där han så jämte sin broder inför magistraten och redarna avlade denna trista rapport.[1])

För att belysa uppgiften om "skeppsflottor", som avseglat från S:t Hubes, skall här inflickas en redogörelse, som skepparen Johan lämnat efter hemkomsten från en annan resa till Spanien ett par år tidigare. Han hade då tillsammans med 14 andra fartyg ingått i ett s. k. amiralskap och skeppen hade samtidigt stuckit till havs från Lissabon. Kursen ställdes långt västvart — 100 uger sjöss, ett avstånd som av olika forskare beräknats med mycket skiljaktiga resultat, pendlande mellan i detta fall 40 och 100 mil. Här råkade flottan ut för en svår storm, ett fartyg från Danzig miste rodret och började snart sjunka. Skepparen ropade på hjälp och Johan samt en holländare satte sina "sköjter" d. v. s. skeppsbåtar i sjön och lyckades bärga såväl besättningen som något av lasten. Då holländaren åter skulle sätta sin sköjte "in i skeppet", spolades den dock bort av vågorna.[2]) Redogörelsen visar, att i dessa skeppsflottor, som höllo tillsammans för gemensamt värn mot pirater och kapare, ingingo fartyg från åtskilliga länder.

För att återgå till vår berättelse hade det efter någon tid kommit till redarnas kännedom, att deras skepp med last förts till Emden, antagligen för att försäljas. På deras begäran avfattade magistraten en skrivelse till sina ämbetsbröder i denna stad och anhöll, att skepp och last skulle beslagtagas. Med denna skrivelse på fickan begav sig så redarnas fullmäktige, ingen annan än skepparen på fartyget Adrian Johansen, iväg till Emden.[3])

Det fanns dock betydliga luckor i den redogörelse, som skepparen avlagt inför borgmästare och råd i Malmö. Efter en tid instämdes en båtsman på Adrians skepp, Peder Ebbesen, som för några borgare yppat ting, som tidigare fördolts. Styrmannen på "Fortuna", som själv var holländare, hade så-

lunda för spanjorerna bekänt, att Adrian bott i Holland och fått sin hustru där. Först nyligen hade han slagit sig ner i Helsingör. Vid undersökning av skeppet hade man dessutom i Adrians kista påträffat några holländska brev, som skulle skickas till Enckhuisen. Detta var den egentliga anledningen till, att man tog dem för att vara holländare och gjorde skepp och last till pris.

Även upplåningen av lösensumman kom i ny belysning. Adrian hade vänt sig till de köpmän i Lissabon, som tidigare försträckt honom 500 dukater på bodmeri d. v. s. med skeppet som säkerhet och lyckats låna ytterligare 900 dukater. När alltjämt 200 dukater fattades i lösenbeloppet, vände han sig till Willem Hundt, en släkting till redarna, som var med ombord, troligen som köpman. Han bad honom att taga på sina bästa kläder och följa med till Lissabon för att försöka låna pengarna. Det lyckades, men då Adrian efter återkomsten tilläts att gå "ledig och lös", smög han sig en natt undan och lämnade de övriga i sticket. När spanjorerna på morgonen funno fågeln bortflugen, vände sig deras vrede mot den stackars Willem Hundt. Han fängslades och sattes på galären och först sedan redarna fått punga ut en stor lösensumma, kom han åter på fri fot.

Dessa uppgifter bekräftades av Peiter Finesen från Amager, en annan besättningsman på Adrians skepp. Han berättade även, att deras timmerman varit en holländare, som Adrian lyckats gömma undan bland Johans folk.[4])

Sedan dessa omständigheter blivit kända, beklagade sig redarna inför kungen över sin skeppares trolöshet och begärde, att han skulle arresteras. Följden blev, att "tolderne" i Helsingör fingo order att gripa Adrian Jansen, när han åter kom till Sundet — han hade tydligen begivit sig till Emden sjövägen — och förhjälpa redarna till sin rätt.[5]

Som redare för de båda fartygen uppräknas fem av stadens främsta borgare, borgmästarna Niels Hammer och David Patersen, rådmannen Engelbret Friis, rådmansänkan Beritte Gorris Boldickes samt borgaren, senare borgmästaren Jost Ledebur. När vi idag träda in i S:t Petri kyrka, möta oss samtliga dessa redare antingen i bild eller i minnesmärken. Strax

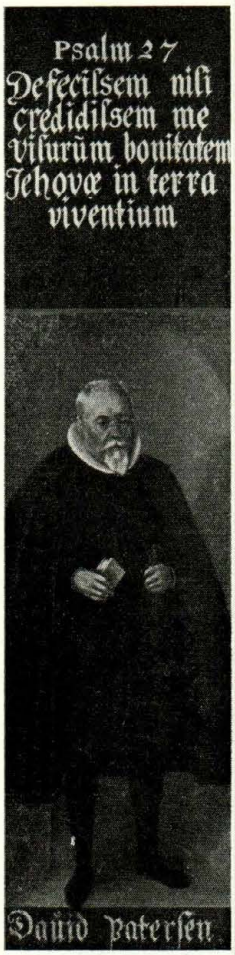

Borgmästaren David Patersen. Porträttmålning på epitafium i S:t Petri kyrka.

till vänster i mittskeppet se vi Jost Ledeburs pompösa epitafium. Framför predikstolen har Beritta Gorris låtit uppsätta minnesvården över sin man med porträttbild. Längre fram på samma sida knäböjer fromt Engelbret Friis, predikstolens donator, på ett epitafium, som även bär hans efterträdares i äktenskapet, Niels Hammers namn. Slutligen får vi framme i koret en mycket levande bild av borgmästaren David Patersen och hans hustru, som avbildats i färg, troligen av Peiter Hartman, mästaren till högaltarets målningar.

Rådmannen Engelbret Friis. Porträttskulptur på epitafium i S:t Petri kyrka.

Det ligger nära till hands att förknippa det välstånd, som bl. a. tog sig uttryck i kyrkans utsmyckning, med det uppsving i sjöfarten, som med början omkring 1570 synes ha nått sin höjdpunkt omkring 1600, för att sedan i tidvis avdämpad form fortsätta, tills Roskildefreden inledde en period av fortskridande tillbakagång.

Den dramatiska episod i Malmösjöfartens historia, som här återgivits, belyser även en annan rätt anmärkningsvärd omständighet. Det holländska frihetskriget hade tagit sin början 1568. Redan fem år senare har ett antal holländska skeppare tagit anställning hos Malmöborgarna. Vi finna här Giert, Hesszell och Tiemand Setten, alla från gränsorten Emden, som i officiella handlingar räknades till Holland, Hans från Hoorn och kanske, av namnen att döma, ännu ett par, vilkas ursprungsort ej angivits. Under följande tid utökas skaran med den ene holländaren efter den andre — det är fortfarande ofta endast namnformen som ger ledning — så att i början av 1580-talet troligen hela storsjöflottan stod under holländskt befäl.[6])

En av de först anlända, ovannämnde Hesszell Douwes från Emden, fick 1592 av borgmästaren Jacob Möller ett intyg på sin tjänst, en kortfattad meritförteckning. Borgmästaren intygar, att denne "hans gamle tjänare" varit anställd hos honom och hans medredare såsom först båtsman, därefter skeppare och att han 1591 gått i tjänst hos Gorris Boldicke, Jörgen

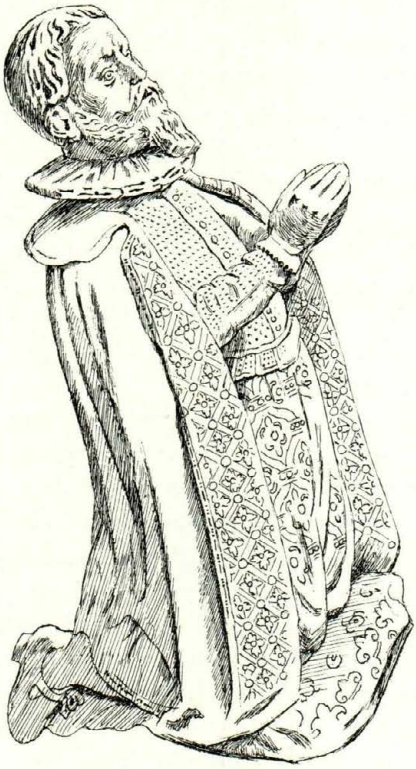

Rådmannen Gorris Boldicke. Porträttskulptur på epitafium i S:t Petri kyrka.

Bornholm, Engelbret Friis och Anne salig Willum Dirichsens, vilkas skepp på 80 läster han nu förde.[7]) Intyget stöder den på även andra skäl grundade åsikten, att holländarnas flyttning hit ingalunda varit liktydig med kortvariga besök.

Som material till en bouppteckning från år 1602 har använts konceptet till ett odaterat intyg på latin, som kanske på sitt sätt ger bakgrunden till denna märkliga överflyttning till Danmark. Däri förmäles, att skepparen Johan (Johansen) Hasenkop, som med sitt skepp S:t Peter avseglat från Caditz med en saltlast på 330 "moijas", skulle lossa denna last i Malmö. Först därefter voro han och hans redare befriade från den borgen de ställt att icke frakta något till stormäktige konungens av Spanien fiender.[8]) Med undantag av fartygs-

namnet torde denna handling helt överensstämma med den borgensförbindelse, som skepparen Johan avlämnat i Lissabon. och uteslutet är icke, att han burit tillnamnet Hasenkop.

Det är tydligtvis Spaniens tryck från havet mot Holland och kringliggande trakter, som nödgat sjöfolket att söka sin utkomst i andra länder. Frågan står öppen, om icke även holländskt kapital överflyttats till mindre riskfulla färdevägar. Invasionen i Danmark av holländare och även engelsmän var på 1570-talet så stor, att upprepade klagomål framfördes till kungen särskilt från Helsingör för intrång i handeln.[9]) Det utfärdades också förordningar för att stävja missbruk och för att hålla borta ej önskvärda element.

Den redan av Kristian II anlagda holländarebyn Amager vid Köpenhamn användes även som rekryteringsplats för Malmöflottan. Både skeppare och båtsfolk på Malmöfartygen synes i övrigt ofta ha varit bosatta i Köpenhamn och Helsingör. Anledningen har väl varit, att hamnförhållandena på dessa orter voro bättre än i Malmö, där det blott fanns "en oben, bare forstrand och slett ingen havn".[10]) Malmöfartygen kunde därför ej uppläggas där under vintern, utan fingo söka dessa tryggare ankarplatser och därmed har följt, att även skeppsfolket gärna bosatte sig där.

År 1602 bildades i Malmö Islands—Companiet, vars öden Leif Ljungberg skildrat i denna årsskrift 1936. Därigenom leddes Malmöintresset in på nya vägar. Handelsutbytet med den nya avsättningsorten synes ha utfallit väl, men kompaniets verksamhetstid blev dock kort. Om orsaken härtill varit, att Malmköpmännen vanskött sina förbindelser eller om de blivit utmanövrerade av Köpenhamns medlemmar i samma kompani, må vara osagt, i varje fall överflyttades 1619 kompaniets monopol helt till Köpenhamn. Ännu 1630 sökte Malmö ehuru förgäves att återfå denna handel, som varit till fördel icke blott för staden utan för "det gandske skaanske land". De fartyg, som använts för Islandshandeln hade man visserligen gjort sig av med, men om deras anhållan beviljades, ställde man i utsikt att åter bygga eller köpa fartyg.[11])

Under denna period fortgick dock alltjämt salthandeln med Spanien och Malmöfartygen hade omväxlande detta land och

Island som destinationsort. Jost Ledeburs skepp, "Den Malmö-Rosen", hade sålunda 1617 en del tråkigheter i Helsingör, när det var befraktat till Island, men råkade följande år ut för långt värre öden, när det kapades i "spanska sjön", av en fribrytare. Skepparen, Adrian Cornelisen från Schellingen i Holland, kastades överbord och troligen delades hans öde av den övriga besättningen med undantag av två, som väl kaparna själva hade bruk för. Skeppet fördes bort, kanske till Barbareskstaterna, det illa beryktade tillhållet för pirater.[12])

På Islandsfärderna finna vi flera gånger inhemska skeppare, såsom Cornelius och Niels Barsebech, såsom befälhavare på fartygen. Eljest är det alltjämt främst skeppare med holländska namn, som bekläda dessa poster. En och annan gång få vi uppgift om deras hemort, t. ex. Enckhuisen, Amsterdam och Schellingen.

Redan på 1500-talet inträffar det, att någon holländsk skeppare stannar kvar i vår stad, även sedan han tröttnat på sjölivet. Långt fram på 1600-talet väljer fortfarande en och annan Malmö som hemvist, medan han ännu är i full verksamhet. Detta är sålunda fallet med skepparen, Thedtke Oues, som 1634 stämdes av sina redare för bristande redovisning.

Thedtke hade på sommarn kommit hem från Spanien med sitt skepp, som ägdes av tre Malmöborgare med borgmästaren Jacob Clausen i spetsen, men vari han själv även innehade en sextondedel, det gängse delningstalet för andelar i fartyg. Saltlasten hade lossats i såväl Köpenhamn som Malmö och vi få ett begrepp om fartygets storlek, när det nämnes, att på den förra orten avlämnats ej mindre än 109 läster. Av intresse är skepparens uppgift, att saltmåttet i Sydspanien skulle vara mindre än i Portugal, eftersom i förra fallet saltet bars i korgar in i skeppet, men i det senare fördes dit med "backer", väl ett slags tråg. Redarnas anmärkning på ofullständig redovisning sökte man styrka genom ett vittnesmål, att skeppet på sista resan varit så fullastat under bjälkarna, "att en katt icke kunde krypa därunder".

Redarna anmärkte även på, att när nu skeppet låg i Köpenhamn, hade skepparen ej åtlytt deras befallning att taga ner de tjärade tackeltåg, som hängde i rårna. Detta hade

anbefallts för att förebygga en olycka vid en förestående festlighet med anledning av prins Kristians (V) och Magdalena Sibyllas biläger, då en "raechidt" d. v. s. raket lätt kunde förirra sig in i riggen, när "det store fyrveck" skulle avbrännas.[13])

Redarnas anmärkningar synas ej alltid ha varit så välgrundade och de sista uppgifterna i denna sak tyda på, att man eftersträvat en uppgörelse i godo. I januari 1635 erbjöd sig nämligen borgmästaren Jacob Clausen att köpa skepparens sextondedel i skeppet. Längre fram preciserade han anbudet till 1.000 floriner eller 400 riksdaler, vilket ger ett totalvärde på skeppet av ej mindre än 6.400 riksdaler eller 25.600 mark, en i sanning imponerande summa. Som jämförelse kan nämnas, att det säkerligen vid denna tid ej fanns en enda gård i Malmö med så högt försäljningsvärde.

Ännu 1650 ingingo minst fem stora skepp i Malmöflottan och flertalet skeppares namn tyder alltjämt på holländskt ursprung. Kort efteråt börjar det att under orostiderna bära utför i allt hastigare takt. Det är måhända för att komma ifrån de farofyllda hemmafarvattnen, som Fadder Olsen Loch, den sedermera för sin dryckenskap så ökände rådmannen, kommer på den lysande idén att utrusta skeppet "Fortuna" till kapare. Han hade 1657 tillhandlat sig 1/4 i fartyget, vars övriga delägare voro rådmannen Johan Mohrbeck och två förmögna änkor. De senare tyckte dock inte alls om, att skeppet nu skulle användas som kapare, "eftersom de som enker intet udi sligt vare övede". Deras farhågor visade sig också vara befogade, ty de fingo aldrig återse sitt skepp, ej heller erhöllo de en skilling av vad kaparen hade "erövrat".[14])

Under 1660-talet hade antalet spanienfarare krympt samman till blott två, skeppen "Gamle Sancte Petter" och "Anfangh". Det förra var en veteran på Portugal-traden. Det omtalas redan 1625 såsom Jost Ledeburs "nya skepp, som Dirich Dousen förer". Jost Ledebur var dock endast huvudredare och ägde 1/16 i skeppet,[16]) medan övriga redares andelar genomgående synes ha varit 1/32. Den förste skepparen, Dirich Dousen von Amelandt, förde fartyget ännu 1651[17]) och efterföljdes någon gång före 1662 av sin son, Cornelius Dirichsen von Amelandt. Fartygets tonnage uppgives till 80 läster.

"Gamle Sancte Petter" såldes med tiden i Holland i Becken och i samband med uppgörelsen uppstod tvist med faktorn i Amsterdam. Härvid uppräknas samtliga redare i Malmö med ett sammanlagt innehav av 16/32 i skeppet. Andra hälften har sålunda ägts av redare på annan ort, måhända i Danmark eller Holland. "Gamle Sancte Petter", som onekligen gjorde skäl för sitt namn, inbringade vid försäljningen dock hela 3.200 riksdaler.[18]) Det kan här nämnas, att ännu ett Malmöfartyg fått namn i anslutning till vår kyrka, nämligen ett litet skepp, som 1673 fick namnet "Wantsnieder Capell", den dåtida benämningen på Krämarekapellet.[19])

Skeppet "Anfanghs" öden kunna följas blott mellan 1662 och 1668, då det försåldes. Det var större än det förra fartyget, dess dräktighet uppgives omväxlande till 100, 120 och 150 läster. Lägsta andelen i detta fartyg var 1/64 och samtliga tjugo redare kunna redovisas. Från 1663 fördes skeppet av Henning Olsen, den märklige Malmösjömannen, som under danska kriget nådde scoutbynachts rang och adlades under namnet Ankargrip.[20])

Bland redarna märkes här eliten inom den svenska administrationen med generalguvernören Gustaf Otto Stenbock och hans maka Christina Catharina Dela Gardie i spetsen, följda av burgreven Lars Broman, generalguvernementssekreteraren Gilius Giliusson (Ehrenberg) och ännu andra höga tjänstemän. Även Jörgen Krabbe hade intresserat sig i fartyget, liksom kyrkoherden i Bunkeflod Sven Tiernsteen, borgmästaren i Helsingborg Eggert Elers, rådmannen i samma stad Casper Fought och rådmannen i Landskrona Johan Hölling.[21]) Studerar man redareförteckningarna för de båda fartygen, finner man att "Gamle Sancte Petter" bland sina redare räknade ej mindre än fem medlemmar av magistraten, fyra änkor efter förutvarande sådana och i övrigt borgare, som i regel genom släktband voro knutna med nu nämnda. Beträffande redarna för "Anfangh" är däremot inslaget av svenskar och med dem sympatiserande starkt framträdande. Man får nästan en känsla av ett politiskt motsatsförhållande mellan de båda redaregrupperna, men det skall ej fördöljas, att fem storborgare

Skeppet "Anfangh"	1662 andel i 64-delar	1662 tunnor	1663 andel i 64-delar	1663 tunnor
Grevinnan C. C. Dela Gardie	8	300	8	316
Jörgen Krabbe	4	150	4	158
Gillius Gilliusson	2	75	1	39 1/2
Lars Broman	2	75	2	79
Johan Forsman	2	75	2	79
Tobias Nouman	2	75	2	79
Arnoldt v. der Hagen	10	375	8	316
Johan Andersson	4	150	2	79
Jacob Clausen	6	225	4	158
Jacob Jacobsen	2	75	2	79
Johan Mohrbeck	3	112 1/2	2	79
Thomas Jyde	4	150	4	158
Hans Wullenwefwer	2	75	2	79
Jörgen Böddicker	4	150	3	118 1/2
Hans Jörgensen Holst	1	37 1/2	1	39 1/2
Skepparen	2	75	2	79
			à part	11
Herr Sven Tiernsteen, Bunkeflod			1	39 1/2
Johan Hölling, Landskrona				
Eggert, Ellers, Helsingborg				
Casper Fougt, Helsingborg				

Uppställningen visar redarna i skeppet "Anfangh" och deras andelar i lasten på fartygets sju resor, uttryckt dels i sextiofjärdedelar, dels i tunnor salt och på sista resan åmar brännvin. Endast år 1667 äro samtliga redare upptagna med sammanlagt 64 lotter. De på annan ort boende erlade dock

1664 I andel i 64-delar	tunnor	1664 II andel i 64-delar	tunnor	1666 andel i 64-delar	tunnor	1667 andel i 64-delar	tunnor	1668 andel i 64-delar	tunnor
8	140		261		254	8	245	4	96
4	70	4	162	4	148	4	122 1/2	4	96
1	17 1/2	1	40 1/2	1	37	1	30 1/2	1	24
2	35	2	81	2	74	2	60 5/6	2	48
		2	81	2	74	2	60 5/6		
2	35	2	81	2	74	3	91	2	48
14	245		472	14	518	14	427 1/2	12	288
2	35	2	81	2	74	2	60 5/6	2	48
4	70		54	4	148	4	122 1/2	4	96
2	35			2	74	2	60 5/6	2	48
2	35	2	81			2	60 5/6	2	48
4	70	4	162	4	148	4	122 1/2	4	96
2	35	2	81	2	74	2	60 5/6	2	48
3	52 1/2	3	121 1/2	3	111	4	122 1/2	4	96
				1	37	1	30 1/2	1	24
2	35		106	2	74	2	60 5/6	6	144
1	17 1/2			1	37	1	30 1/2	1	24
2	35					2	60 5/6		
						2	60 5/6		
						2	60 5/6		

ej tolagsavgift vid detta tillfälle, eftersom de från det på redden liggande fartyget med färjor hemtransporterat sina varor. Förfarandet har säkert varit detsamma även vid övriga resor, ehuru anteckning därom ej gjorts i räkenskaperna.

ansett det vara med sitt intresse förenligt att placera pengar i båda fartygen.

"Anfangh" angjorde Malmö redd sista gång i augusti 1668 och har troligen kort efteråt försålts. Köpeskillingen uppgick till 9.600 daler.

Endast undantagsvis hunno dessa skepp med mer än en resa till Portugal årligen och något år blir Malmö helt utan besök. Fartygen ha då säkerligen använts i trampfart och gått från hamn till hamn, där frakter voro att påräkna, såsom längre fram skall belysas.

Vid inköp av de stora saltpartierna i Portugal hade varje redare samma andel i saltlasten, som han ägde i fartyget, så att alla andelar voro multiplar på 1/64. Det förekom dock såväl att redare helt underlät att begagna sig av sin rätt till andel i saltet, som att han överlät den på annan redare. Var fartyget ej fullastat kunde redare få överskrida sin kvot, men det överskjutande antecknades då "à part". Särskilt skepparen, som också var redare i fartyget, synes ha ägt rättighet att för egen räkning utnyttja överskjutande lastutrymme.

På en av sina sista långresor angjorde "Anfangh" Frankrike i stället för Portugal och hemförde som last uteslutande starkvaror, brännvin och franskt vin i åmar och oxhuvuden. Utöver redarnas vanliga kvoter ingick i lasten denna gång ett parti på 15 åmar brännvin för deras gemensamma räkning.[22])

Fylld av farhågor inför ett hotande krig mellan England och "General Staterne av de förenade Nederlanden" övervägde förmyndarregeringen i början av 1665 åtgärder för att hålla sjöfarten igång särskilt på "Nord- och Västersjön". Man infordrade därför uppgifter på alla fartyg, framför allt på sådana, som seglade genom Öresund och Bälterna, för att kunna tillställa rikets ministrar i dessa länder "en pertinent lista" på fartyg att anlitas, om något uppbringades. Förteckningen från Malmö upptager åtskilliga medelstora fartyg såsom skeppet "S:t Jurgen" på 40 läster, spegelskutorna "Salvator Mundi" och "Engel Raphel" på 50 och 36 läster samt "ett gammalt skepp" på hela 80 läster, vars namn redarna av någon anledning ej velat uppgiva. Ett skepp "Haab fra Holbech" hade just nybyggts, givetvis på denna ort, och var nu

på resa från Göteborg till Frankrike med timmerlast. Det hade aldrig angjort redden här och Malmöredarna, som innehade blott 15/32 av skeppet, ha troligen med hänsyn till den svenska misstänksamheten mot intressegemenskap med Danmark skyndat att snart avyttra sina andelar till redarna på andra sidan Sundet. I varje fall avhöres detta skepp ej vidare. Anmärkningsvärt är, att skeppet "Gamle S:t Petter" ej förekommer i förteckningarna men väl "Anfangh". Det är dock ej uteslutet, att listan är ofullständig.[23])

Dessa mindre fartyg användes främst för förbindelserna inom Östersjön och med Norge, men ej sällan seglade de till mera avlägsna farvatten. När skeppet "Fortuna aff Mallmöe" år 1673 hade uppbringats av kapare från Vlissingen, omtalade sålunda redarna i sin klagoskrift bl. a. att det under några års tid "farit härifrån staden både på Frankrike, England och Holland, från och till".[24])

Det gjordes ännu ett par försök att återupptaga den en gång så lönsamma salthandeln på Spanien. Sommarn 1674 skickade några storborgare skepparen Hans Creuger till Amsterdam för att inköpa en spanienfarare. Där fanns emellertid just då ej något lämpligt fartyg, men i Vlissingen kom han över skeppet "Post Paert", som kapats på sin hemresa från Västindien. Köpet skedde på order av ett par agenter i London, som satt in pengar i affären och som även i fortsättningen i regel dirigerade fartygets resor.

Tack vare skepparens goda minne har man en fullständig redogörelse för den trampfart, som nu tog vid och som varade till fartygets förlisning sju år senare. I korthet var förloppet följande. Från Vlissingen styrde skepparen till Dyns (Dunkerken?) där han fick order att segla till Portugal. På grund av motiga vindar sökte han i stället hamn i Frankrike och inlastade där salt. Efter order och kontraorder bestämdes, att saltet skulle föras till Dhort (Dortrecht), men på vägen dit råkade man vid Terfere (Veren vid Vaals mynning?) ut för ett haveri och miste mesanmast, segel och roder. Sedan saltlasten sålts och skeppet reparerats, ställdes så kosan till Skottland, där man inlastade stenkol, som sedan transporterades

till London. Här lagrades stenkolen i väntan på bättre pris, en spekulation som dock misslyckades.

Nu ställdes kosan äntligen till Portugal och med saltlast återvände så skeppet till "Sundet" och de väntande redarna. Därefter beordrades fartyget till Göteborg och därifrån till London. Här mötte skepparen order att för ett par handelsmäns i Kalmar räkning segla till S:t Hubes i Portugal och med nästa saltlast styrde så fartyget till Kalmar. Där fick skepparen en last till Holland och beordrades sedan till Norge. Här inlastade han ett parti bräder, som avlämnades i London. Så ställdes kosan åter till Portugal och ännu en saltlast forslades till köpmännen i Kalmar. Nästa mål blev Amsterdam och så åter till S:t Hubes. Nu blev destinationsorten Stockholm, där det var god marknad på salt. Härifrån styrde skeppet över till Viborg i Finland för att hämta en frakt, som skulle till London. Efter en avstickare till Newcastle och åter till London, seglade skeppet så till Bremen, inlastade där klapholtz och styckegods och återvände till London. Med "litet malt, en 2 à 300 tunnor" gick så färden till Stockholm, där järn och tjära inlastades. Så ställdes kosan åter till London, där lasten lossades. När resan sedan fortsattes i barlast med Portugal som mål, inträffade olyckan. Fartyget stötte på grund och sjönk.[25])

Som en röd tråd i alla dessa irrfärder finna vi alltjämt resorna till S:t Hubes och det åtrådda saltet. En förutsättning för dessa långfärder har givetvis varit, att även ditresan blev lönsam genom försäljning av medhavd last. Skepparen John Creugers berättelse vittnar även om den imponerande kunskap i nautikens svåra konst, som en dåtida fartygsbefälhavare måste inneha.

Ett nytt försök att återupptaga trafiken till Portugal på egen köl gjordes nära nog som fortsättning på "Post Paerts" resor, av vilka Malmköpmännen just inte haft vidare glädje. År 1680 inköptes det stora skeppet "Soutfath von Mallmöe", även kallat "Saltfathet", och som skeppare anställdes Clas Isbrandt Kilhout, kanske även han till börden holländare. De första åren företogos två resor till Spanien, som redarna dock

Lissabon och Cascale. Ur "Braun & Hogenberg" I: 2.

inte voro särskilt nöjda med. Sedan skepparen lovat att bättra sig, anförtroddes honom skeppet för ännu en resa till Lissabon.

Skeppet ingick i en flotta med ett konvojerande örlogsfartyg. Redan strax efter det man lämnat Öresund, lät skepparen förstå, att redarna aldrig mer skulle få se sitt fartyg. När man nalkades Engelska kanalen, avvek han också från konvojen och styrde in till Texel. Här lyckades han förmå en av redarna, Zacharias Franckesen, som var med ombord såsom skeppets köpman, att utfärda en attest på, att fartyget tillhörde skepparen ensamt. Han föregav nämligen, att utan en sådan kunde han ej erhålla det holländska pass, som var nödvändigt på resan såsom skydd "för turken".

Nu stack man åter till sjöss, men snart påstod skepparen, att fartyget sprungit läck, så att han måste gå in till London för reparation.

Väl framkommen dit, fortsatte "den trolösa människan sina grova skälmstycken". En natt, när han trodde att skeppsfol-

ket somnat, smög han sig tillsammans med sin broder, som var styrman ombord, med tänt ljus genom kajutan ner till pumpsättet, hällde sand däri och lade sedan fullt med ved ovanpå, för att det ej skulle upptäckas. Det snygga förehavandet hade dock iakttagits av tre matroser. Sedan dessa under svordomar körts bort, borrade brödena hål "i styrbord, två plankor från det nedersta berghultet", så att några fot vatten strömmade in. Även till detta illdåd hade det dock funnits vittnen.

Skepparen avskedade nu allt skeppsfolket utom tre medbrottslingar, sålde timmerlasten för 220 pund sterling och stoppade pengarna i sin egen ficka. Det är knappast förvånande, att han efter detta var rätt obenägen att möta upp i Malmö, där han var edsvuren borgare, för att stå till svars för sina redare. Dessa vände sig nu till Amiralitetet i London, inför vilket skepparen så fick avgiva sin egen version av förloppet. För att kunna gendriva denna "arga och lögnaktiga" redogörelse nödgades redarna hos magistraten i Malmö utverka en attest på där avlagda vittnesmål, som lämnat stoff till denna inblick i ett fartygs dramatiska öden.[27])

De sista sorgliga erfarenheterna synas för lång tid framåt ha betagit Malmöborgarna lusten att sätta pengar i så äventyrliga företag. Först tjugofem år senare dyker som en "flygande holländare" ännu en spanienfarare fram ur dimmorna för att efter ett kort besök åter försvinna. Det börjar med, att en Malmöskuta anländer från Riga i början av juni 1708 med last av lin, som vid "skeppet Malmö Castells förväntade hitkomst" åter skulle utskeppas och sändas till Portugal för handelsmännen Ernst Hinrich Steins och Lorentz Münters räkning. Skeppet anlände först två månader senare med Claes Münter som skeppare och hade då sist angjort Lübeck. Dess last bestod bl. a. av ull, ullkardor och textilfärg till det yllemanufactori, för vilket provinsialläkaren Döbelius och Lorentz Münter voro direktörer. I Lübeck hade i övrigt inlastats järn, stål, spannmål, lin, lärft och vit stärkelse, som skulle sändas till Lissabon eller S:t Hubes. Sedan skulle skeppet med saltlast återvända till Malmö. Den 19 oktober 1708 avseglade "Malmö Castell" med Spanien som mål och dess öden längre fram ha ej kunnat följas.

I spetsen för "Malmö Castells" redare finna vi själve överkommendanten överste Axel Faltzburg med 3/16 i skeppet, följd av majoren Isac von Linde med 2/16. Apotekaren Christoffer Dieterich (II) hade nöjt sig med blott 1/16, men handelsmannen Kield Rasmussons änka ägde 2/16. Den andra hälften i skeppet innehades av familjen Münter: Hans Münter i Riga, skepparen Claes Münter, Lorentz Münter och svågern Ernst Hinrich Stein, alla i Malmö, med vardera 2/16. Det anmärkes, att redarna hade samma andelar i såväl fartyg som ingående och utgående last, en bekräftelse på de slutsatser, som kunnat dragas beträffande 1660-talets spanienfarare.[29])

Det kan nämnas, att ännu 1707 upplades Malmögallioten "Maria" i vinterhamn i Köpenhamn. Skutorna "Emanuel" och "Hvita Svanen" åter lågo över vintern i Landskrona, vars goda hamn redan tidigare anlitats.[30]) Längre fram synes Landskrona i regel ha anlitats för Malmöfartygens övervintring och försök att istället använda Lomma å för ändamålet beivrades.

Under ett par årtionden lamslogs nu Malmösjöfarten av först det ständiga krigstillståndet och sedan den därav orsakade ekonomiska kraftlösheten. Saltet i Portugal lockade dock alltjämt med goda vinstutsikter och på 1720-talet återknöt man i Malmö förbindelserna. Det skedde dock nu i den blygsammare skala, att man köpte in sig i någon spanienfarare på annan ort. Sålunda innehade borgmästaren Josias Hegardt och kommissarien Erasmus Clefve vardera 1/16 i skeppet "Tre papegoijer".[31]) Den senare var även intressent i en annan spanienfarare, den i S:t Petersburg byggda gallioten "Anna Gretha" på 83 läster, i vilken han ägde en fjärdedel.[32]) Ett större innehav skaffade sig den driftige handelsmannen Frans Suell d. ä., när han 1731 av en rådman Dickman i Västervik förvärvade hälften i dennes skepp "Margaretha" på 64 läster, som sedan flera år företog resor till Portugal.[33])

Ett par årtionden senare gjorde handelsmännen Lorenz Bergh, Peter Dahl och Gustaf Hegardt ett nytt försök att upptaga seglatsen på Portugal och Medelhavet med snau-skeppet "Malmö Stads Wälfärd" om 100 svåra läster. Av vad som ur handlingarna kan utläsas, har detta fartyg knappast gjort

skäl för sitt förpliktande namn. I skeppsjournalen för en resa från Lissabon till Genua hösten 1764 redovisar skepparen med sjömannens noggrannhet för alla de vedervärdigheter, som kunna möta ett fartyg, storm, regntjocka och ström. En sådan för själva seglatsen oväsentlig detalj som att skeppsgossen Frans utanför "Granadt-berget" föll över bord och drunknade, omnämner han dock ej, men väl att, när det såg som mest hopplöst ut, "folket" utlovade var sin och han själv två plåtar till de fattiga, om de lyckades rida ut stormen. När man efter 40 dagars förlopp äntligen kunde angöra Genua, var skeppet svårt läck och sockerlasten skadad av vatten, varför skepparen omedelbart avgav sjöförklaring "på haverie ordinair" för att kunna utfå assuransbeloppet.[34])

De i Malmö hemmahörande fartygen voro eljest genomgående av alltför blygsamt tonnage för att kunna sättas in på handeln med så avlägsna länder. Ett dumdristigt försök av handelsmannen Per Jönsson att sända ett av de många småfartyg, som han helt eller delvis ägde, till Lissabon, slutade olyckligt. Efter att med god tur ha genomfört en resa till Portugal 1740, strandade hans jakt "Christina" på färden dit följande år på ett stenrev och gick förlorad.[35])

Som ett minne från forna dagars storsjöfart benämndes dock alltjämt den långt utanför hamnen belägna ankarplatsen för "spanienfararereden". Någon enstaka seglare såsom den av Haqvin Bager 1745 inköpta brigantinen "Anna Catharina" på 40 läster[36]) kunde visserligen ännu upprätthålla en blygsam förbindelse med Ryssland, England och Frankrike, men de stora skeppens tid var förbi. Först sedan Malmö i seklets slut erhållit en verklig hamn, fanns det förutsättningar till, att storsjöfarten åter kunde komma igång.

Noter.

[1]) Rådhusrättens dombok 1599 22/8.
[2]) „ „ 1598 24/3.
[3]) „ „ 1599 3/9.
[4]) „ „ 1600 26/1.
[5]) Kancelliets brevböger 1600 29/5.
[6]) Register och Regnskab paa Raadsens Rettighed 1573—93.
[7]) Rådhusrättens dombok 1592 3/4.

[8]) Bouppteckning 1602:356.
[9]) Kancelliets brevböger 1575 3/9 m. fl. st.
[10]) Rådhusrättens dombok 1606 30/8.
[11]) „ „ 1630 28/4.
[12]) „ „ 1619 20/8.
[13]) „ „ 1634 1/12.
[14]) „ „ 1635 26/—25/5.
[15]) „ „ 1661 28/11, 1667 31/10, 7/11, 12/12.
[16]) Bouppteckning 1625:620.
[17]) „ 1651:753.
[18]) Rådhusrättens dombok 1669 19/8.
[19]) 'Magistratens kopiebok 1673 5/6.
[20]) Tolagsräkenskaper 1662—68.
[21]) Rådhusrättens dombok innel. handl. 1665 20/2.
[22]) Tolagsräkenskaper 1662—68.
[23]) Rådhusrättens dombok innel. handl. 1665 20/2.
[24]) Magistratens kopiebok 1674 20/3.
[25]) Rådhusrättens dombok innel. handl. 1681 2/5.
[26]) „ „ 1680 7/6, 1681 15/11.
[27]) Magistratens kopiebok 1684 16/4.
[28]) Tolagsräkenskaper 1708 4/6, 10/8, 19/10.
[29]) Rådhusrättens dombok 1708 29/8.
[30]) Tolagsräkenskaper 1707 8/11, 23/11, 14/2.
[31]) Rådhusrättens dombok innel. handl. 1732 3/8.
[32]) „ „ 1732 31/8.
[33]) „ „ 1732 29/3.
[34]) „ „ innel. handl. 1765 28/11.
[35]) „ „ 1741 27/4.
[36]) „ „ 1745 3/7 m. fl. st.

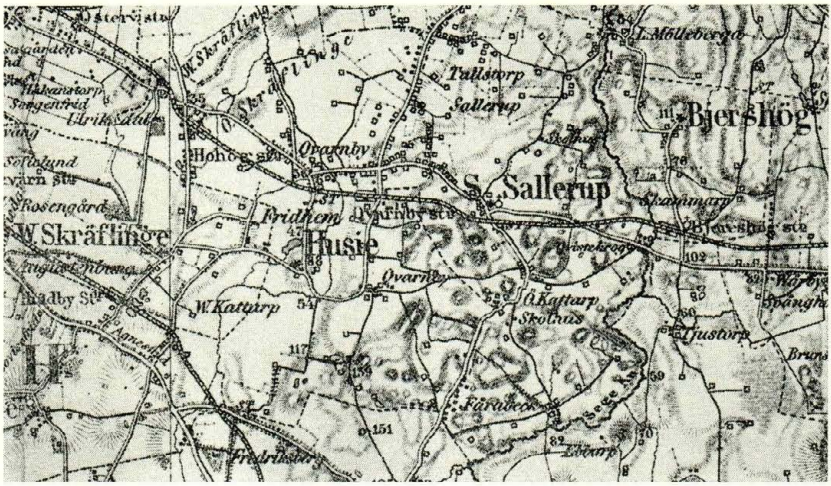
Tallsorp
Sallerup
Bjersjög
S. Sallerup
Husie
W. Skräflinge
W. Kattarp
Å. Kattarp
Skolhus
Fridhem
Ovarnby
Hohe
Rosengård
Fridhem
Ljustorp
Brunn
Svanghe
Warby
Löbarp
Fårabeck
Sege å
Mölleberga
Skammarp
Blomshög
Ulrikedal
Sånggården
Hakenstorp
Sofielund
Varn stu
Hadby
Agnesfält
Österjata
N. Skräflinge
Ovarnby
Ovarnby
Ovarnby

Malmö och från 1832 till 1924 eget pastorat; under tiden 1924—49 var det annex till Husie. Då Husie 1949 blev eget pastorat, blev Sallerup moderförsamling i ett pastorat, som tillika bestod av Oxie samt Bjereshög i Bara härad, och detta pastorat bestod till dess ny pastoratsindelning i Lunds stift trädde i kraft fr. o. m. 1962.

Socknens gränser också såsom församling i Malmö stad äro i stort sett oförändrade sedan gammal tid. År 1889 blev hemmanet Kvarnby n:r 7 i jordeboken överfört från Husie socken till S. Sallerups s:n, men det hade tidigare i kyrkligt avseende tillhört Sallerup.

Södra Sallerups socken gränsar i norr till Sunnanå i Burlöv och till Särslöv; i öster till Mölleberga, Bjereshög och Skabersjö i Bara härad, där Sege å utgör gränsen, i söder till Oxie och i öster till Husie. Socknen är långsträckt till formen med en längd av 5 à 6 km., och största bredden är 3 km. Arealen är enligt gammal räkning 2,502 tunnland och enligt nyare räkning 1,235 hektar. Folkmängden var 1775: 352, 1805: 313, 1840: 611, 1850: 816, 1860: 852, 1878: 934, 1890: 930, 1904: 931, 1915: 962, 1931: 1007 och den 1 januari 1962: 759.

Antalet tiondegivare var enligt Lunds stifts landebok 1569 33, vilket betyder 33 bönder, som brukade sina gårdar, men därtill kan man räkna med en del "gadehus" i de olika byarna, som inte skulle utgiva tionde. Antalet gatehus var enligt Gillbergs Beskrifning öfver Malmöhus Lähn 1765 18, varav 11 i Sallerups kyrkby.

Södra Sallerups socken är i korthet behandlad i samma topografiska och statistiska arbeten, kalendrar o. d., som nämnas i tidigare årgångar av denna årsskrift (1958—61), senast under Husie i MFÅ 1961 sid. 79—80. För sockenhistorien och kyrkliga förhållanden hänvisas till Helge Anderssons artikel Södra Sallerup i MFÅ 1961 sid. 111—125 och beträffande kyrkan till en skrift av densamme: Södra Sallerups kyrka, Historik och beskrivning, Malmö 1955. S. Sallerups socken är den, som har sin medeltida kyrka bäst bibehållen av de fem gamla lantsocknar, som blivit inkorporerade med Malmö stad. Från medeltiden stammar långhuset och tornet, men det gamla koret revs, då kyrkan fick en större utvidgning i öster 1863—

64, då korsarmar och nytt kor tillkommo.[1]) Själva kyrkbyn hör också till de bäst bevarade med prästgård och klockaregård i närheten av kyrkan ävensom annan bibehållen äldre bebyggelse.

Socknen består av ålder av de fyra byarna Sallerup, tämligen i centrum, Tullstorp i norr samt Östra Kattarp och Fårabäck i söder, vartill kommer hemmanet Kvarnby n:r 7; den övriga delen av Kvarnby tillhör Husie socken (jfr MFÅ 1961 sid. 82). — Enligt en tradition, som återgives 1730 i de Rönbeckska samlingarna å Lunds Univ.-bibliotek, del XIII, skulle Tullstorps by fordom ha tillhört Särslövs socken, liksom Sunnanå by i Burlöv. Ett verklighetsunderlag för denna tradition synes vara, att Särslövs kyrka, ehuru av hög ålder (slutet av 1200-talet) är ovanligt stor för att vara kyrka för en enda by. I alla fall har Tullstorps by redan vid tiden då Landeboken upprättades (kort efter 1569) tillhört Sallerups socken.

Av de gamla bysamhällena (byhemmen) var före enskiftet Tullstorps by belägen vid vägen mellan Sallerup och Särslöv, där ännu tre gårdar kvarligga, och Sallerups by omkring kyrkan. Östra Kattarps by har ännu fem gårdar på sina gamla platser, och Fårabäcks by låg intill Sege å, där två gårdar återstå av bysamhället. — Sockennamnet skrev fordom alltid *Sallerup* utan tillägg av bestämningen "Södra", och i dagligt tal nämnes fortfarande endast "Sallerup" (*Sållårp*). Enligt Kungl. brev av den 17 april 1885 skall socknen fr. o. m. 1886 års ingång benämnas Södra Sallerups socken. Denna åtgärd var föranledd av att man ville undvika förväxlingar med Västra och Östra Sallerup i mellersta Skåne. Samtidigt fick ett antal andra socknar i Skåne med likalydande namn väderstrecksbestämningar tillagda, t. ex. Västra Broby och Östra Broby, Norra Sandby och Södra Sandby.

Av socknens ortnamn äro redan i dansk tid belagda alla byanamnen och därtill en mängd marknamn i Sallerups by, varav några ännu i vår tid kunnat identifieras. Av hög ålder

---

[1]) Hyllie gamla kyrka revs i grunden 1890, av Husie och V. Skrävlinge återstå endast tornen, och av Fosie medeltida kyrka kvarstår efter en hårdhänt omdaning 1896 blott nedre delen av tornet och västra hälften av långhuset.

Södra Sallerups kyrka. Foto Berndt Johnsson.

torde också marknamn och terrängnamn i övriga byar vara, ehuru de icke äro skriftligen belagda förrän i lantmäteriakterna, varav de äldsta stamma från år 1700. Materialet till denna översikt över ortnamnen i Södra Sallerups socken ingår i Landsmåls- och Ortnamnsarkivets i Lund samlingar och är på sista tiden tillökt med excepter ur kyrkoböckerna, utförda av skriftställaren Helge Andersson. Uppteckningar över ortnamnens genuina uttal och inventering av namn i muntlig tradition äro utförda av förf. dels 1922 och dels omkring 1940, av fil. kand. Nils Nilsson 1936 och av skriftställaren Helge Andersson omkring 1960. Den genuina dialekten i Sallerup överensstämmer närmast med den i Husie (se Helge Andersson i MFÅ 1960 sid. 82—100), och samma dialekt tillhör med smärre avvikelser också angränsande delar av Bara härad. Meddelare vid förf:s uppteckningar över ortnamn i Sallerup ha varit mor Hanna Göransson, Ö. Kattarp 1, lantbrukaren Hans Hansson, Fårabäck 1, mor Maria Per Nils', f. Adrian, Tullstorp 7, toffelmakaren Ture Nilsson, Sunnanå, lantbrukaren Nils Olsson, Tullstorp 4, byggmästaren August Persson, Lund, och vagnmakaren Otto Welinder, Ö. Kattarp 1.

I följande framställning upptages först by- och sockennamnet Sallerup och därpå byanamnen Fårabäck, Ö. Kattarp, Kvarnby och Tullstorp, därefter övriga bebyggelsenamn och slutligen naturnamn och terrängnamn.

I. Bebyggelsenamn.

Sallerup (*Sållårp*, gen. *-a*, t. ex. *Sållårpa tjårrka*, *Sållårpa fårsämmlinj*; invånarna: *Sållårpana*). Namnet är av samma ursprung som Sallerup i Harjagers härad och Sallerup i Frosta härad, nuvarande Västra och Östra Sallerup. Av dessa skrives V. Sallerup 1200 *Saxulstorp*, och 1283 nämnes *Sax(e)lthorp*, men det är ovisst vilket Sallerup, som därmed avses. Docenten Bertil Ejder har påvisat (Svensk Uppslagsbok 2 uppl. 28:846 och Lunds stifts matrikel 1955 s. 16) att i samtliga dessa Sallerup ingår ett gammal mansnamn *Saxulf*. Efterleden är *thorp* i betydelsen nybygge. Formen *Sallerup*, i folkmålet *Sållårp*, är fullt ljudlagsenligt utbildad genom bort-eliminering av för uttalet obekväma konsonantanhopningar. Senare belägg för byanamnet, som med säkerhet kunna tillskrivas Sallerup i Oxie härad, äro bl. a. *Salorp* 1485, *Sallerup* 1560, 1569, 1590, 1628, 1635, 1661, 1671, *Sallarp* 1684, *Sallerup* 1712, 1754, 1765, 1784, 1812, 1825, 1840, 1878, 1901, 1904, 1914 och senare; *Sallerups socken* 1878, *Södra Sallerups socken* 1891. Angående fastställelsen 1885 av *Södra Sallerup* såsom kommun- och sockennamn, se ovan i inledningen; såsom beteckning för Sallerups by har jordregistret fortfarande endast *Sallerup*. — I en bouppteckning från Skammarp i Bjereshög 1798 framträder dialektuttalet i skrivningarna *Sallerp* (1 g.) och *Sallorp* (1 g.) — På nuvarande danskt område finnes på Själland två motsvarande namn, dels en försvunnen bebyggelse *Saksulfstorp* i Esbönderup sogn vid Hilleröd, som nämnes 1178 och 1211, och dels ett *Sallerup*, fordom *Salthorp*, i Köng sogn vid Næstved. (Danmarks stednavne nr 2, sid. 45).

Fårabäck (*Få'rabättj* el. *Fåu'rabättj*, yngre *-bäkk*; längre söderut *Fårebättj* el. *-bäkk*.[1]) *Farebæk* 1427, *Farabek* 1433,

[1]) Uttalet *Fårebättj* el. *Fårebäkk* förekom hos två i Fårabäck bosatta, från Bunkeflo inflyttade familjer.

Nils Jeppssons gård Sallerup n:r 7 omkr. 1900. Foto.

Farebek 1451, 1460, *Vid Forebecks kirckeleidtt* 1569, *Faarebeck* 1603, *Fårebeck*, *Fårbeck* och *Fåårbeck* 1661, *Fårebäck Byy* 1671, *Fårbeck* 1684, *Fårebäck* 1700, *Fårabeck* 1712, *Fårabek* 1754, *Fårabecks by* 1765, *Fårabeck* 1784, 1804, 1825, 1865, *Fårabäcks by* 1840, *Fårebeck* 1836 och 1845 (gravskrifter i Sallerup), *Fårabäck* 1878, 1891, 1904 och senare.

Första leden är genitiv pluralis av *får*; alltså bäcken där de betande fåren dricka. Därmed torde avses en bäck väster om byn i gränsen emot Kvarnby, ev. också en sträcka av Sege å. — En folklig förklaringssägen, meddelad av Hans Hansson i Fårabäck, sammanställer namnet med *får* i bet. "plogfåra" och lyder sålunda:

"Här va en såmm tjörde en får, å så ble där så mied räjn, så i dänn fåren ble där en bäkk; så ble de Få'rabäkk, de ansér v i" (d. v. s. invånarna i Fårabäck). — Sägnen meddelas här som ett exempel på ortsbefolkningens tolkningar av ortnamn. Alldeles oantaglig är en i tidningen Arbetet i senare år framställd teori, att Fårabäck — utifrån äldre skrivningar *Farebæk* o. d. — skulle betyda den farbara eller segelbara bäcken, d. v. s. att man kunnat färdas på fartyg i Sege å. Det *a*, som

finnes i namnets äldre skrivningar, är ett gammalt långt *a*, som i forndanskan skall utvecklas till *å*, varför Fårabäck är en fullt regelbunden utveckling; det *a*, som ingår i verbet *fara*, är ett gammalt kort *a*, och *fara* motsvaras i ortens mål av *fara* med öppet *a*-ljud.

Östra Kattarp (*Ysstra Káttårp* eller blott *Káttårp* gen. *-a*, t. ex. *Káttårpa by*). *Katterop* 1441, *Kattorp* 1476, 1479, *Kattrup*, *Katterop* och *Kattorp* 1569, *Öster Kattrup* 1603, *Öster Katterup* 1628, *Katterup* 1656, *Ö. Katterup* 1661, *Öster Katterup* 1671, *Öst: Kattarp* 1684, *Östra Kattarp* 1712, 1754, *Östra Kattarps by* 1765, 1840, *Östra Kattarp* 1784, 1825. *Ö. Kattarp* 1865, 1878, 1891, 1913, *Östra Kattarp* 1904, 1914, 1932 och senare.

Namnet är utförligare behandlat under *Västra Kattarp* i Västra Skrävlinge s:n i MFÅ 1958 sid. 64. Framställningen skall här i korthet upprepas. Östra och Västra Kattarp ha samma ursprung som Kattarp i Luggude härad; det sistnämnda är tidigast belagt och skrevs på 1200-talet *Katathorp*. Där ingår ett gammal mansnamn *Kati* eller *Katti*. Av de båda byarna Östra och Västra Kattarp är endera äldst, men det är svårt att avgöra vilken. De ha icke uppstått genom uppdelning av en äldre by, då de icke gränsa till varandra och avståndet mellan dem är 1/2 mil. Den ena kan ha uppstått genom utflyttning från den andra, varvid namnet medföljt. Det är heller inte uteslutet, att båda ha uppstått och blivit namngivna oberoende av varandra.

Kvarnby. Av Kvarnby hör endast ett hemman, n:r 7, till S. Sallerups socken. För namnets förklaring, äldre former och uttalsformer hänvisas till MFÅ 1961 sid. 82 under Ortnamn i Malmö. V. F. d. Husie socken, där huvuddelen av Kvarnby är belägen.

Tullstorp (*Týllstårp*, yngre *Tóllstårp*, gen. *-a*, t. ex. *Týllstårpa mylla*; *Týllstårpana*, invånarna i T.) *Tulstrup* 1564, 1628, *Tullstrup* 1661, *Tulstorp by* 1671, *Tollstorp* 1684, *Tulstorp* 1712, *Tullstorp* 1749, *Tulstorp* 1754, *Tulstorps By* 1765, *Tullstorp* 1784, 1825, *Tullstorps By* 1840, *Tullstorp* 1864, 1878, 1891, 1904 etc. Ovanstående belägg äro de, som med säkerhet till-

höra Tullstorp i S. Sallerups socken. Men i Skåne finns i allt sju byar med namnet Tullstorp, varav en, Tullstorp i Vemmenhögs härad, också är kyrkby. Alla dessa Tullstorp-namn jämte danska orter med namnet Tulstrup torde ha samma ursprung. Tidigast belagt av namnen på skånsk sida är Tullstorp i Vemmenhögs härad, som i mitten av 1100-talet skrives *Tolisthorpi* och *Tulæstorp* 1347. Här ingår ett gammalt mansnamn *Tulir*.[1])

Övriga bebyggelsenamn.

De bebyggelsenamn, som här behandlas, äro av varierande ålder. Några återgå på gamla marknamn, såsom *Hasenbjer*, *Havshög*, *Hjorthög* och *Pissebäck*. Andra äro av folkhumorn bildade namn, t. ex. *Långkatekesen*, *Rumlaförbi*, *Svinagården* och *Världens ände*. I överensstämmelse med 1800-talets moderiktningar vid avsiktlig namngivning äro sådana namn som *Allyhill*, *Annedal*, *Charlottenro* och *Framnäs*. Jfr MFÅ 1960 sid. 59 och 1961 sid. 84 beträffande förhållanden i Fosie och Husie.

Sallerup:

Annedal (*Annedál*) = hemmanet Sallerup n:r 11, efter ägaren Carl von Wouwerns dotter Anna, f. i Sallerup 1892. Även kallad Wouwragården, *Vå'vragåren*.

Banvaktshuset (*Banvákktshused*) å n:r 8 vid f. d. Malmö—Genarps järnväg. *Banvaktshuset* Kb 1906.

Bolagsbacken (*Bolágsbakken*), hus-samling å n:r 10. Efter ägaren, Malmö Kritbruks A.B.

Bolagsgården (*Bolágsgåuren*) å n:r 11. Se ovan.

Charlottenro (*Sjarlåttenróu*), hus å n:r 10. *Charlottenro* Kb 1913. Efter f. d. folkskolläraren Anders Killanders hustru *Charlotta*, f. Lindström, f. i Grevie 1850.

---

[1]) Enligt benäget meddelande av fil. lic. Bengt Pamp, som under avhandlingsarbete över bebyggelsenamn i Bjäre härad bl. a. behandlar Tullstorp i Hjärnarps s:n.

Dryssla fes, gatehus å n:r 7. Efter någon som vid kortspel tappat korten i golvet och sagt "dryssla fes". Även *Ryssla fes.*

Framnäs (*Framnä's*), villa och numera församlingshem år n:r 7. *Framnäs* Kb 1913. Byggd av f. d. lantbr. Nils Jeppsson å n:r 7. Framnäs är ytterst uppkallelsenamn efter Framnäs i Frithiofs saga och blev därefter modenamn.[1])

Hasenbjer (*Håsenbjer*) = n:r 19. Ursprungligen ett marknamn, tecknat *Hassenbärgs Åcker* 1700 och *Hasenbier* 1764, upptaget såsom namn på en utflyttaregård i enskiftestiden. Jfr *Drahas* i Mölleberga och *Dra på hasen* i Gudmuntorp, av *has*, knäveck, baksidan av underbenet; namn på höjder som man mödosamt bestiger eller bearbetar. Omkring 1910 började en ny ägare skriva *Hasselbjer* i st. f. *Hasenbjer*, en "förskönad" form, som intet har med namnets ursprung att skaffa. Sveriges Landtbrukskalender 1915 har den yngre formen *Hasselbjer.*

Idaborg (*Idabå'rrj*) = n:r 10. Namngivet 1907 efter fabrikör A. P. Sjöbergs hustru Ida Sjöberg, f. Dahlberg.

Kabusakroget (*Kabúsakrued*), f. d. värdshus å n:r 11. Av sydskånskt *kabúsa*, da. *kabys*, sv. *kabyss*, kyffe, trångt rum, från urspr. lågtyskt *kabuse.*

Klockaregården (*Klåkkaregåuren*), f. d. klockareboställe = Sallerup n:r 4. Jfr MFÅ 1961 sid. 116—117.[1])

Kölnan (*Tjyllnan*) = Sallerup n:r 8, efter en maltkölna (torkugn för maltberedning) som funnits på platsen.

---

[1]) Framnäs i Västervång i Malmö blev namngivet 1848 (MFÅ 1957 sid. 16); ett annat Framnäs i Kabbarp, Tottarps s:n, Bara h:d, fick sitt namn 1891 av dåv. ägaren Nils Hansson och, efter vad denne meddelat, taget ur Frithiofs saga.

[1]) *Klockare* hör till de tidigare svenska låneord, som inkommit i Skånemålen. En äldre benämning i Skåne var *dejn* (da. *degn*), som enligt Rietz' Dialektlexikon 86 b redan på 1860-talet var föråldrat. Ordet är bevarat i *De.jnetjillen*, namn på en källa i V. Klagstorp. — Då Skånes befolkning vid uniformitetens genomförande på 1680-talet blev påtvingad svensk gudstjänstordning, katekesläsning och husförhör, hade detta ingen annan inverkan på dialekten, än att vissa benämningar på ämbeten och tjänster samt administrativa och kyrkliga begrepp småningom blevo ersatta med motsvarande officiella svenska.

Klockaregården i Sallerup. Foto Helge Andersson.

Långkatekesen (*Lå'ngkatetjesen*), gatehus å n:r 11 nuv. stadsäga 135, efter husets långsträckta form. Jämförelsenamn efter katekesens långsmala form. I senare tid också kallat *Hused po hö.ja muren*, sedan efter en vägomläggning en hög mur uppförts som stöd för huset.

Ornagården (*o.rnagåren*) å n:r 3; efter en ägare med öknamnet Ornen (*o.rnen*).

Postmannastället (*Påstmánnaställed*), småbruk å n:r 3. Efter en ägare som var postman (brevbärare).

Prästgården (*Prässtagåuren* el. *Sållårpa prässtagåur*) = n:r 1. *Prestegård* 1765.

Prästaskramlan (*Prässtaskrammlan*), hus å n:r 7. Efter en ägare med öknamnet *Prässtaskrammlan*, som bar fram nyheter till prästen. Även *Skrammlan* eller *Skrammlehused*.

Puggehuset (*Poggehused*) å n:r 4. Etter en innehavare med vedernamnet *Poggan*.

Rumlaförbi (*Rommlafårbi'*), f. d. värdshus i Sallerups by. Av rumla (*rommla*), bullra, skramla, om ljudet av vagnar. Jfr da. *Springforbi* i Kongens Lyngby på Själland.

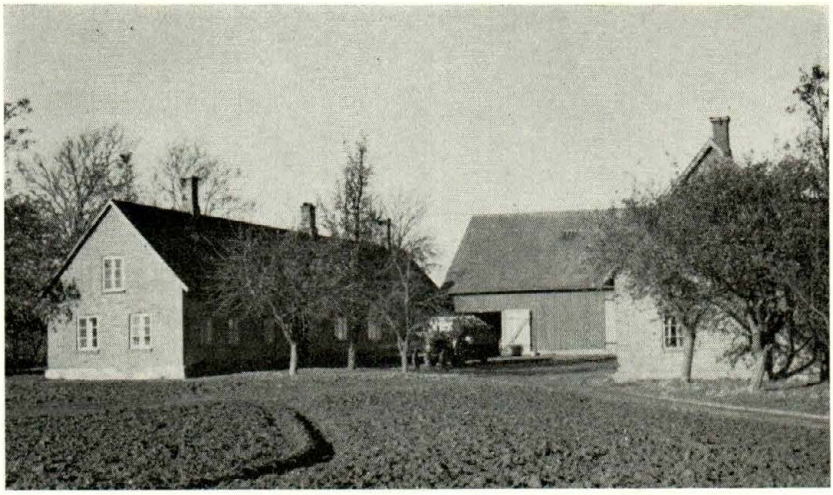

Kölnan i Sallerup. Foto Helge Andersson.

Ryssagården eller **Ryssland** (*Ryssagåren* el. *Rýsslann*) = n:r 13. Efter en ägare, som vid tillträdet av gården lär ha sagt: "Här ser jø ud såmm Rýsslann!"

Sallerups mölla (*Sållårpa mylla*), holländsk väderkvarn å n:r 10.

Skramlan se *Prästaskramlan.*

Skräddarehuset (*-hused*) å n:r 7; efter en innehavare, som var skräddare.

Springfältahuset (*Spri'ngfälltahused*) å n:r 7; efter en innehavare med öknamnet Springfält, som betecknar beskäftig person, som springer hit och dit.

Wouwragården (*Vå'vragåren*) = Sallerup n:r 11, efter ägaren i slutet av 1800-talet och början av 1900-talet Carl von Wouwern (*Vå'voren*); detta namn var mera brukligt än det av ägaren givna *Annedal*, se ovan.

Värnen eller **Sallerups värn** (*Vä.rnen, Sållårpa vä.rn*), hussamling å n:r 7 och n:r 10. Här ingår *värn* i bet. bebyggelse

Fårabäcks skola. Foto Helge Andersson.

utanför själva bysamhället eller vid infarten till byn; om användningen av *värn* i ortnamn se vidare MFÅ 1957 sid. 32.

Värnhem (*Vä'rnhimm*), hus å n:r 7, som ingår i ovannämnda Sallerups värn; närmast uppkallelse efter Värnhem i Malmö, se MFÅ 1957 sid. 34. — *Värnhem* 1914.

Ängdala (*Änjdala*) = Sallerup n:r 5. Nyare namn. *Ängdala* Kb. 1924.

Fårabäck:

Almåsa (*Allmåu'sa*), dels av n:r 1. Nyare namn. *Almåsa* Kb 1924—35. Av trädnamnet *alm* + *ås*.

Björkåsen (*Bjårkåu'sen*), del av n:r 2. Nyare namn. *Björkåsen* Kb. 1935.

Fettamaten (*Fittamaden*), benämning på hemmanet Fårabäck n:r 4, 5 & 6, given av tjänstefolk i en föregående ägares tid på

grund av kosthållet. Till midafton (*mi'ddaftan*, ett eftermiddagsmål) fick tjänstefolket dagligen var sin *fittamad* (flottamat, brödskiva påbredd med flott — "di fikk trehondrasäkkstifä'mm fittamada åmm åred"). — Samma namn hade i närheten två gårdar i Bara härad, en i Nordanå i Görslövs s:n och en i Hjärup i Uppåkra s:n.

Fårabäcks mölla (*Få'rabäkka mylla*), f. d. vattenkvarn (*vannmýlla*) vid Segeå, tillhörande n:r 4, 5 & 6. "Fårabäcks by har en skattlagd Wattenqvarn" 1765 (Gillberg); *Sqvalte-Qvarnen* 1812 (lantmätarens beteckning). Nämnes 1891 i Hallmer, Kalender öfver Oxie och Skytts härad såsom den enda vattenkvarn i Oxie härad, som ännu var i gång.

Fårabäcks skola (*Fårabäkka skola*), skolhus i Fårabäck.

Hagavik = n:r 4, 5 & 6. Nytt och oskånskt namn, första gång belagt i Kb. 1913. Äldre benämning: *Fittamaden*, se ovan.

Havshög (*Há.vshö.j*), gård å n:r 2. Uppkallelse efter ett gammalt marknamn Havshög, se nedan sid. 54.

Hjorthög (*Jorthö'j*), hus-samling å n:r 4, 5 & 6. Liksom föregående namn ett gammalt marknamn, se nedan sid. 54.

Lilla Fårabäck (*Lilla Fårabättj*, yngre *-bäkk*), del av Fårabäcks by, belägen å n:r 4, 5 & 6.

Världens ände (*Varrdens änne*), gård å n:r 2, belägen där vägen tvärt slutar utan att fortsätta över Sege å.

Ö. Kattarp:

Jörnemölla (*Jö.rnemylla*), f. d. vattenkvarn i Ö. Kattarp, omtalad ännu på 1920-talet. *Görnemölla* 1796, jfr *Görnemölle stjckenen* 1796. Troligtvis av *jö.rna*, skånsk form för "hörna" (da. *hjörne*).

Knäckan (*Knäkkan*), hus-samling vid Kvissle.

Kvissle, hus-samling å n:r 2 i närheten av Kvisslebro över Sege å. Namnet är identiskt med *Kvissle och Kvisslemölla* hinsidan Sege å i Skabersjö s:n, Bara h:d (*Quiszle mölle* 1624, *Quisle Mölle* 1661, *Qvisle Mölla* 1699, 1765, *Qvisslemölla* 1878,

Långkatekesen i Ö. Kattarp. Foto Helge Andersson.

uttal *Kvisslemỳlla*) och innehåller ett gammalt *kvisl* = förgrening av å, plats där biflod utgår. Därmed avses den s. k. Tjustorpsbäckens förgrening ifrån Sege å österut.

Kvissle krog (*Kvisslekrú*) f. d. värdshus vid landsvägen genom Kvissle. *Qvistekrog* G.st. karta 1864, fel för *Qvislekrog*. Kvisslekrog var en av landsvägskrogarna på sträckan från Malmö till Torup; de övriga voro Tillysborg i Ö. Skrävlinge (se MFÅ 1961 sid. 94), Kabusakrued och Rumlaförbi i Sallerup samt "Melianders kru" i Värby, Bara s:n.

Långkatekesen (*Lå'ngkatetjesen*), lång korsvirkeslänga, som är boningslänga å hemmanet Ö. Kattarp n:r 9.

Prydesholm (*Prylehå'llm*, senare *Prydeshå'llm*) = Ö. Kattarp n:r 3 & 4. *Prydetsholm* (!) 1904, 1915, *Prydesholm* 1905 (köpebrev), 1913. — Enligt meddelande av sockerbruksarbetaren Hans Pettersson, Arlöv, fick gården sitt namn i mitten av 1800-talet efter en ägare, som hade för vana att prygla (*pryla*)

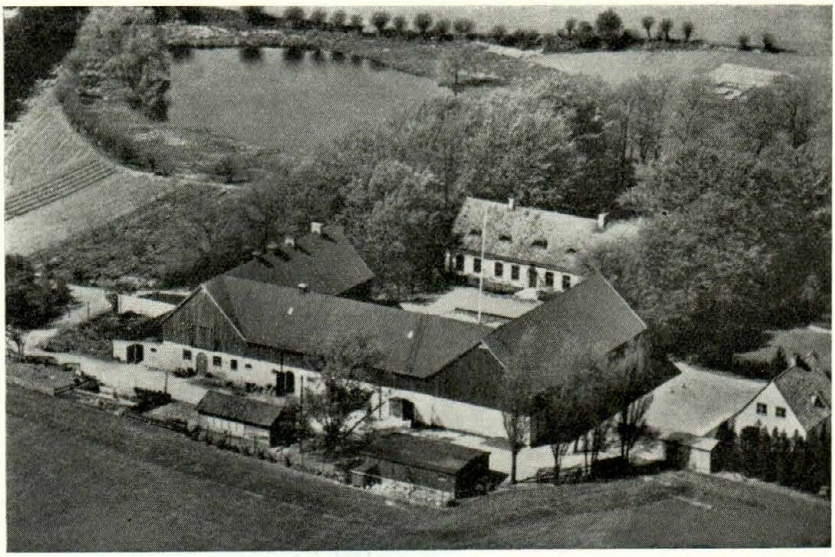

Prydesholm 1957. Foto K. E. Rosenqvist.

sina drängar.[1]) Därav blev *Prylehå'llm*, och mannen kallades *Prýlen* eller *Prylehå'llmaren*. I slutet av 1800-talet blev namnet förfinat till *Prydesholm*, kanske med association till v. *pryda*; en prydlig trädgårdsanläggning finnes å egendomen, som kan ha medverkat till namnförändringen.

Spetsagården (*Spissagåuren*) = Ö. Kattarp n:r 22; gården är belägen i ett spetsigt vägskäl, en "spiss".

Kvarnby ?:

Dalhem (*Daulhi'mm*), hus-samling. *Dalhem* Kb. 1913. Modenamn.

Frillingedal, hus uppkallat efter ättehögen Frillingehög, se nedan avd. II. *Frillingedal* Kb. 1913.

---

[1]) Den s. k. Legostadgan av 1833, som upphävdes först 1926, gav husbönder rätt att aga sitt tjänstefolk, men också i äldre tid väckte det uppseende, om denna bestämmelse tillämpades och gav orsak till öknamn på gårdar och arbetsgivare.

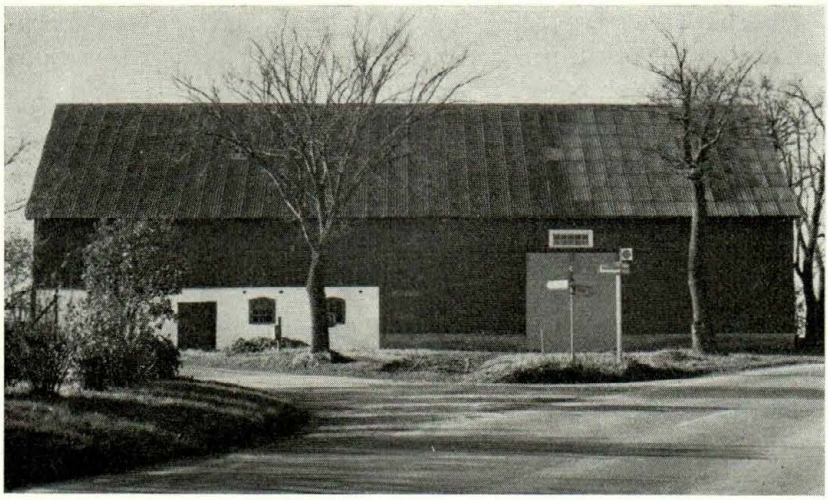

Spetsagården. Foto Helge Andersson.

Lagård (*Láugåur*), en gård, som saknade boningshus, enär den brukades under en annan gård.

Ryssla förbi (*Rysslafårbi'*), hus vid landsvägen. Av v. *ryssla* (da. *rusle*), om skramlande ljud av åkdon; jfr *Rumlaförbi* här ovan.

Tullstorp:

Allyhill (*Allihi'll*), hemmansdel å n:r 4. Efter Axel Wilhelm Jakobssons dotter Ally, f. i Sallerup 1908. Ändelsen *-hill* (engelska *hill* = kulle) var modern vid namngivning i senare hälften av 1800-talet och början av 1900-talet.

Hundaröven (*Hongaröven*), hemmansdel å n:r 7. Efter ett uttryck vid kortspel: "I hongaröven ska du". — Samma namn har en gård i det närbelägna Särslöv.

Krumby (*Krómmby*), hus-samling vid en vägkrök. Jfr *Krumby* i Käglinge i Glostorps s:n samt Sydsv. Ortnamnssällsk:s årsskrift 1955—56 sid. 34: Nybildningar av ortnamn efter äldre förebilder.

Pissebäck (*Pi'ssebättj*, senare *Pi'ssebäkk*, även *Pi'ssebäkkaställed*), småbruk å n:r 7. Ägaren: *Pi'ssebättjaren*. Efter gammalt namn på en bäck i Tullstorp, se vidare avd. II.

Smedstorp (*Smé.stårp*), hus å n:r 6. Efter smeden Lars Rosengren. *Smedstorp* Kb 1913—24.

Spiskammarestället (*Spiskámmareställed*) = n:r 1. Ägaren plägade stå i spiskammarefönstret och se efter, om drängarna skötte sig.

Spökegården (*Spö.jegåren*, y. *Spögegåren*), del av n:r 7. Kallades också *Spö.jeställed*.

Svenskan (*Svännskan*), kritbruk å n:r 6. Efter ägaren, Svenska Färg- & Kritverken i Göteborg.

Svinagården (*Svinagåren*), hemmansdel å n:r 5. "Darr va så sjitt, så di kalla ställed fårr Svinagåren."

Tullstorpshusen (*Týllstårpahusen*), hus-samling å n:r 7, halvvägs mellan Tullstorps by och Sunnanå. *Tullstorpshus* Kb 1913, Ekon. kart. 1917.

Tullstorps mölla (*Týllstårpa mylla* eller *Tyllstårpa värmýlla*), holländsk väderkvarn å n:r 4. "Qvarn i Tullstorp, tax.-värde 6.000 kr., eg. Per Nilsson i Lilla Mölleberga." (Skånes kalender II, 1878). Den var belägen längst i norr och var i sambruk med vattenkvarnen Lilla Mölleberga mölla på andra sidan Segeå.

Tullstorps skola (*Týllstårpa skola*), skolhus i Tullstorp.

Ängshög (*Ä'njshö.j*, y. *Ä'ngshö.j*) = 1/8 mtl n:r 7. *Ängshög* 1913.

Andra nyare namn. Här uppräknas ytterligare en del bebyggelsenamn av senare datum, varav de flesta tillkommit efter 1900. I allmänhet representera de 1800-talets moder vid namngivning, som följdes också ett stycke in på 1900-talet. Men ett av namnen företräder ett modernare namnskick, nämligen *Hemgården*, som är belagt första gång i kyrkoboken 1935. En-

ligt skånskt språkbruk kan ändelsen *-gård* på landsbygden endast användas om jordbruksegendomar och deras åbyggnader, men icke om enstaka hus eller villafastigheter. Namn av typen Hemgården, Lillgården, Solgården etc. i fråga om hus eller villor är utslag av en sentida moderiktning.

Sallerup: Andreelund, Annelund, Egebo, Elinero, Ellensro, Erikshem, Funkishuset, Hagetorp, Hemgården, Jonsbo, Maltehill, Nyhem, Persbo, Slättåker, Solhäll, Stenshult och Vårbo.

Fårabäck: Björkliden, Skönavall, Solliden.

Ö. Kattarp: Sjunnero, Ängsholm.

Kvarnby ?: Ellenborg, Hagalid, Hvidehus, Idedal, Kvarnbytorp, Lyckebo, Nillero, Nybo, Olivero, Solnäs, Sturehem.

Tullstorp: Almvik, Annero, Fortuna, Fridhem, Fridtorp, Grantofta, Hörntorp, Idadal, Johannero, Karolinelund, Kristinehem, Kvarntorp, Lindetorp, Linetorp, Lönnelund, Olslund, Simontorp, Tulesbo, Tullbo, Tullborg och Vännesbo.

II. Naturnamn och terrängnamn.

Liksom i Husie har i S. Sallerup ett relativt stort antal namn av detta slag kunnat insamlas, som intill senaste tid varit bevarade i muntlig tradition. Det är den kuperade beskaffenheten av terrängen och det rikliga inslaget av vattendrag och sankmarker, som bidragit till att namn av denna kategori bättre bibehållit sig än på rena slättlandet. Av årtal, som här angivas vid belägg för äldre skriftliga namnformer, betecknar 1569 Lunds stifts landebok och årtal från 1700-talet och tidigt 1800-tal lantmäteriakter i Malmöhus läns lantmäterikontor.

Almabacken (*Allmabakken*), nyare namn på en höjd i Ö. Kattarp; efter en husägare Alm.

Brantebjer (*Brantebjer*), åkerbacke å Sallerup n:r 1. *Brantebierg* (i Östre vång) 1569, *Branteberg* 1700.

Bredmosse (*Brémosse* el. *Brémossen*) i Tullstorp med läge n.o. om byn emot Lilla Mölleberga. *Bremossen* 1762. *Norra Bremusen* och *Södra Bremusen* 1764, *Bremåsefallet* (i Norre Wång) 1812.

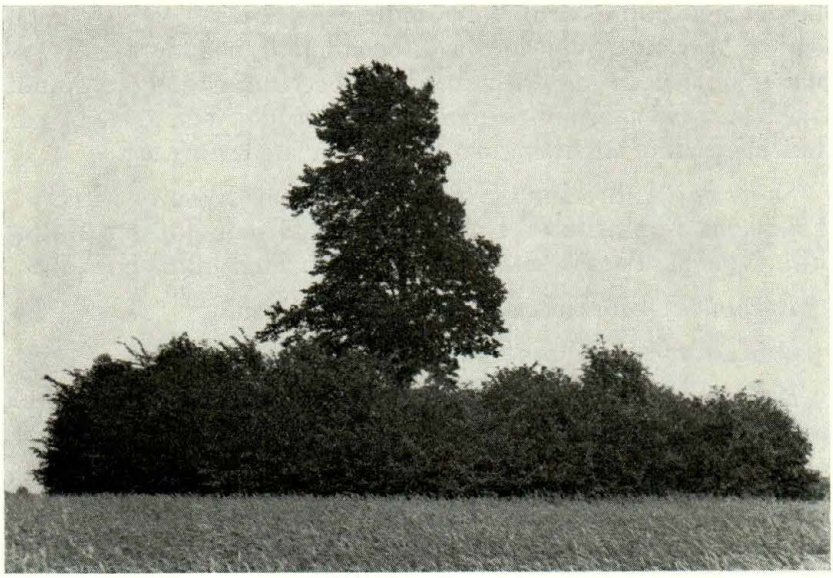

Claussons kulle. Foto Helge Andersson.

Brytestugsbacken (*Brydestusbakken*) i Fårabäck. Här har stått en *brydestua*, hydda av gråsten, där man torkade och bröt lin.

Bys killa (*Bys tjilla*), vattenställe i Ö. Kattarps by. Innehåller en obest. form gen. sing. av *by*, som är vanlig i Sydskåne i vissa förbindelser såsom *bys allmä'nninj, bys brånn, bys fållk, bys låda, bys manna, bys papér* och *bys vanninj*.

Claussons backe eller **Claussons kulle** (*Klåsens bakke, Klåsens kolle*), ättehög å Sallerup n:r 13. Nyare namn; efter arrendatorn av domkyrkohemmanet Sallerup n:r 13 Nils Clausson från Glemminge, som inflyttade 1903.[1])

Frillingehög (*Frillinjehö'j*), ättehög å Kvarnby n:r 7 i närheten av Lundavägen eller Trelleborgsvägen. *Fredlengs höys ager, Freedlinge höys agir* och *Frelinghöy* 1569, *Frillingshög*

[1]) *Klås* och *Klåsen* är modernt uttal; genuina former i Sydskåne är *Kla.vs* och *Kla.vsen* med öppet a-ljud.

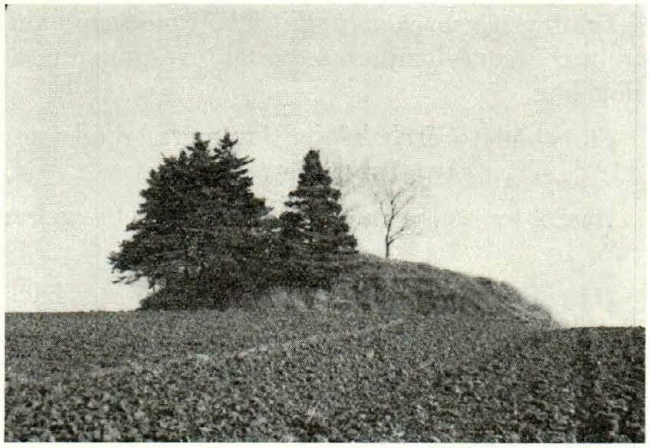

Frillingehög. Foto Helge Andersson.

åker 1774, *Frillinge hög 1864* (Bruzelius). Enligt sägnen ligger en dansk general Frilling begraven här (uppt. av Nils Nilsson 1936). — Om den förutnämnda Claussons kulle har ett namn från 1900-talet, så har Frillingehög ett namn av mycket hög ålder, kanske det äldsta ortnamnet inom S. Sallerups socken. Den torde tillhöra de ättehögar, som i sitt namn bevara minnet av de i högen gravlagda; jämför Bolmars högar (*Byllmers hö.je*) i Mellan-Grevie, Ramns högar (*Ramms höjja*) i Borgeby och Björnshög (*Bjå'rrnshöjj*) i St. Råby. I Frillingehög torde första leden vara *Frillingar*, ättlingarna efter en viss *Fridlev* (muntligt meddelande av docenten Bertil Ejder, Lund). — Andra sägner om Frillingehög äro: "Från ifrågavarande hög vandrar om höstnätterna en lyktgubbe till Erikshög i Östra Skreflinge och visar den sig ännu, dock mera sällan än fordom" (Bruzelius i Antiqvarisk Beskrifning öfver Oxie härad 1864; utgiven med kommentarer av Helge Andersson i MFÅ 1957, där sid. 117 finns en uppteckning från nyare tid om lyktgubben från Frillingehög). — "Där bøde tråll øngor näen. Vi så dåmm ännte ällans, männ vär innda jul viste di si." (Jeppa Larsson, Ö. Skrävlinge, f. 1826). — "Vär innda julàftan klåkkan tål så reste si dänn pø fira pelare, å så kønne mann se såmm di rö.rde si där øngor, de va trållen där da.nsa." (Magnus Persson, Åkarp, f. i Ö. Skrävlinge 1851).

Frillingehögsbacken (*Frillinjehö'jsbakken*), lanthöjd å Kvarnby n:r 7, som domineras av den ovannämnda ättehögen Frillingehög.

Förbehållet (*Fårrbehåuled*), numera odlad mosse i Fårabäck, där de olika gårdarna hade var sin del.

Hasenbjer, se ovan sid. 42 under bebyggelsenamn i Sallerups by.

Hasenbjersbacken (*Håsenbjersbakken*), backsträckning i Tullstorp intill Hasenbjer i Sallerup.

Havshög (*Há.ɒshö.j*), höjd å Fårabäck n:r 2. *Hafshög* 1774. Kanske = hög, varifrån havet är synligt?

Herdakroken (*Hörakrågen*), skogsdunge och gränsmöte i Tullstorp, ett s. k. tremarkaskäl, där tre byar och socknar mötas: Tullstorp i S. Sallerup s:n, Särslöv i Särslövs s:n och Sunnanå i Burlövs s:n. Av *höre*, sydskånsk form för herde (norrut: *hyre*, *here*). Vaktherdarna från dessa tre byar möttes här — "där träfftes jo hörana vär po sitt hål." — *Hörekrogen* 1764 (1 g.), *Hörakrok* (1 g.). Platsen var föremål för sägenbildning. Den var tillhåll för en spökgestalt, kallad *Hörakrågstjarrinjen*: "Där e flere har kommed fårr Hörakrågs-tjarrinjen." Här är troligtvis en reminiscens om en begravningsplats för självspillingar; sådana skulle enligt gammal sed begravas i ett tremarkaskäl, där tre socknars och byars ägor sammanstötte. Vidare omtalas "tre stora katta", som nattetid visade sig för vandrande i Hörakrågen.

Himmelsbjersbacken, belägen å Ö. Kattarp n:r 6. Jfr ett liknande namn i Kvarnby, Husie s:n, se MFÅ 1961 sid. 102.

Hjorthög (*Jó.rthö.j* eller *Jorthö'j*) å Fårabäck n:r 4, 5 & 6, väster om byn.

Hjärtemossen (*Jarrtemossen*) å Fårabäck n:r 9; har formen av ett hjärta. Även kallad *Skräddaremossen*, se nedan.

Karusehålan (*Karúsehollan*), mosshåla i Fårabäck; av *karúsa*, fisknamn, = ruda, se MFÅ 1961 sid. 104 (Husie s:n).

Klockarebacken (*Klåkkarebakken*), åkerbacke i Sallerup.

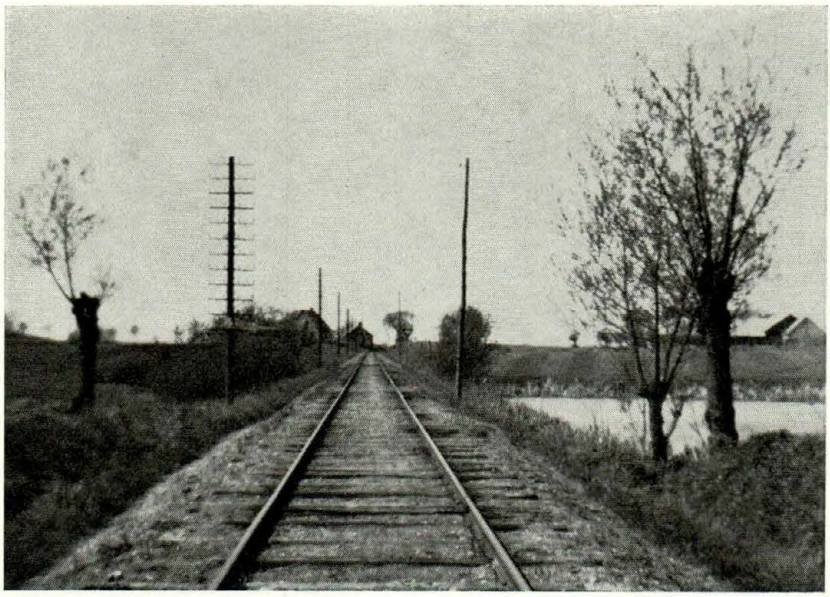

Kvisslebanken och Kölnekärret. Foto Helge Andersson.

Klockarejorden (*Klåkkarejoren*), åkerarealen till f. d. klockarebostället Sallerup n:r 4. Jfr *Klockaregården* sid. 42.

Kritgravarna (*Kridgrávorna*), krit-täkter i Tullstorp.

Kullen (*Kòllen*), = Clausens kulle, gravhög å Sallerup n:r 13.

Kvisslebanken (*Kvissleba.nken*), hög järnvägsbank å Malmö —Genarps järnväg (*Jinnarpebanan*) å Sallerup n:r 8 i närheten av Kvissle.

Kvisslebro (*Kvisslebró*), bro över Sege å emellan Ö. Kattarp i S. Sallerups s:n och Kvisslemölla i Skabersjö s:n, Bara h:d. Se vidare under *Kvissle* avd. I sid. 46—47.

Kyrkoledsmossen (*Tjarrkelesmossen*, yngre *Tjårrkelesmossen*), mosse i Fårabäck invid gränsen emot Ö. Kattarp, väster om kyrkovägen emot Sallerup. Jfr *Vid Forebecks kirckeleiddt* 1569, varmed avses ett led, en grind över kyrkovägen, och *Kyrkoleds stycket* 1774. Jfr också Kyrkoledshusen (*Tjårrkeleshusen*) i S:t Peters kloster vid Lund.

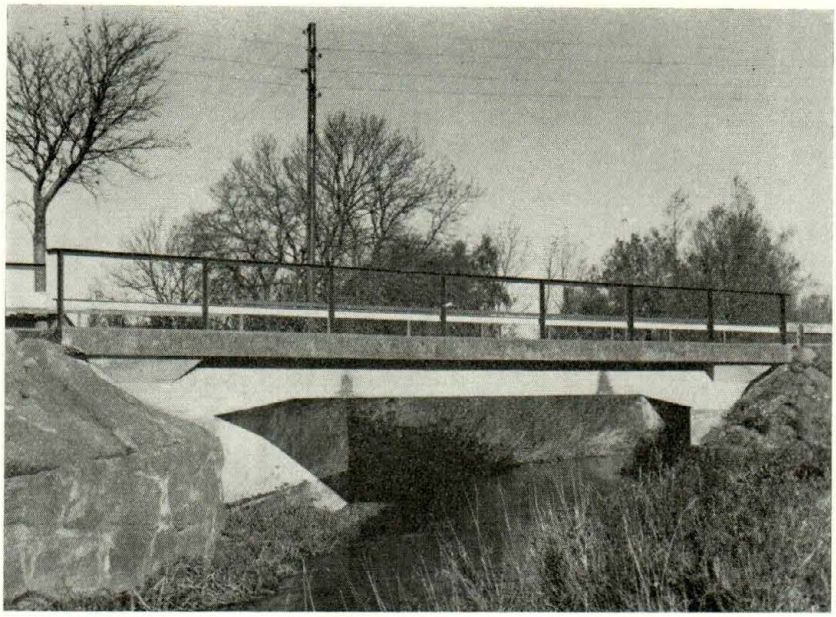

Kvisslebro i nutiden. Foto Helge Andersson.

Kölnekärret (*Tjyllnetjarred*) å Sallerup n:r 8 på det hemman som kallas Kölnan, se detta belägg ovan sid. 42.

Lebjer (*Lébjer*), höjd å Fårabäck n:r 1. *Lebier* 1779. Troligtvis sammansatt med *le*, led, stor grind.

Lundavägen (*Longave.jen*), gammal bygdeväg i riktning s.—n. i gränsen mellan Ö. Skrävlinge i Husie s:n samt Kvarnby 7 och Tullstorp i S. Sallerup s:n. *Lunde weyenn* 1569. Dess nuvarande officiella namn efter Husie sockens inkorporering med Malmö är Tullstorpsvägen.

Långebjersbacken belägen i Ö. Kattarp mellan Kvissle och gränsen emot Sallerup. *Langebierg* 1569; jfr *Långebiers måse* 1796.

Lövekärr (*Lö'vetjarr*), kärr i Ö. Kattarp. *Löfkärr* 1796. Svårförklarligt namn.

Maden (*Man* eller *Maun*), f. d. torvmosse i Ö. Kattarp.

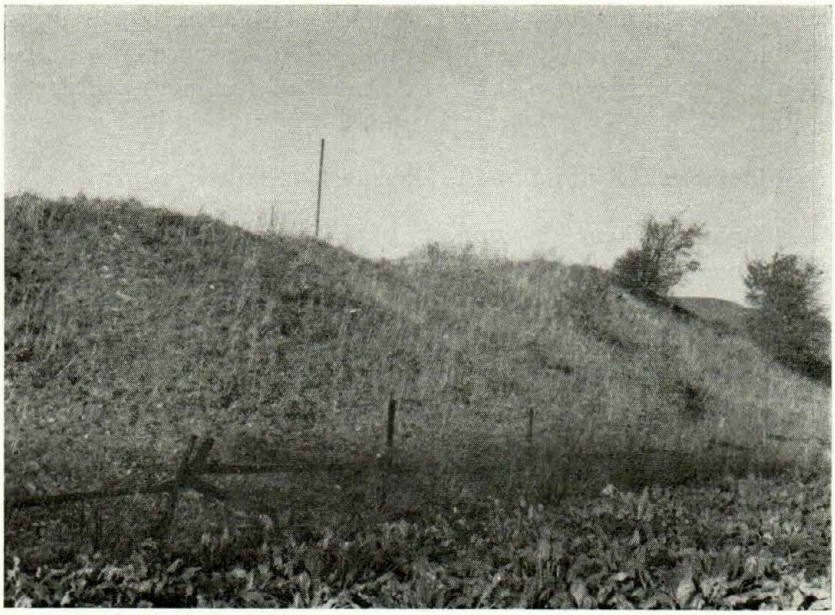

Mobacken. Foto Helge Andersson.

Malmösvägen (*Mallmesvä.jen*), landsväg i riktning ö.—v. genom Sallerups by. Detsamma som *Prästavägen*, se detta belägg.

Medalabacken (*Medálabakken*), höjd i Fårabäck.

Mellankärr (*Mällomtjarr*), mosse å Ö. Kattarp n:r 6. *Mellan kärr* 1796.

Mobacken (*Móbakken*), höjd å Tullstorp n:r 6. *Moobacken* 1738, *Mobacken* 1762, *Mobacksfallet* 1812; jfr *Mograffs ager* 1569. Förleden torde vara *mo* i bet. "sandig, ofruktbar jord"; ordet är annars okänt i Skåne utom i nordost (Örkened) men blir vanligare i Småland, där det ingår i ortnamn, såsom *Örmo* och *Värnamo*.

Möllebacken (*Myllebakken*), åkerbacke i Ö. Kattarp.

Möllekärr (*Mylletjarr*), f. d. kärr, numera grop el. dike å Sallerup n:r 7 med läge norr om nuv. Framnäs. *Möllekier* (i Norre

vång) 1569, *Möllekiärs Åker* 1700. Den mölla, som här är uppkallad, torde ha varit en för länge sedan försvunnen vattenkvarn, som existerat på en tid då marken var mera vattenrik än nu.

Mölletoften (*Mylletåvten*), åkermark å Tullstorp n:r 4.

Mönningebacken (*Mynninjebakken*), åkerbacke å Sallerup n:r 1, c:a 1 km nordost om Sallerups kyrka. Möjligtvis av da. *mönning* = takås, ryggås; men detta ord saknas annars i Skånemålen och motsvaras där av *ryggning*, i Oxie och Skytts härader med uttalet *ryjninj*.

Nockebrovadet (*Nå'kkebrovaed*), vadställe över Sege å emellan Tullstorp i Sallerups s:n och Bjereshögs s:n och by i Bara h:d. Ursprunget till namnet är en försvunnen vattenkvarn (*vannmýlla*) vid namn Nockebromöllan, belägen i Bjereshög på östra sidan av Sege å och ännu känd i traditionen såsom *Nå'kkebromyllan*. Dess namn skrives i äldre tid *Nockebroo Mölle* 1483 och *Nochebrou Mölle* 1624. Den nämnes 1624 som för några år sedan genom vådeld avbränd. Den blev icke återuppbyggd, men namnet ingår — förutom i Nockebrovadet — i några namn i Bjereshög: Nockebrostycket, Nockebroängarna och Möllestigen (*Myllestien*). Som av namnet framgår, har här fordom funnits en bro över Sege å; namnet torde avse brons beskaffenhet, nämligen att broplankorna varit nockade ihop. Sedan Nockebromöllan försvunnit, har man heller icke haft användning för en bro.

Angående omständigheterna vid Nockebromöllans försvinnande har folktraditionen en annan version, nämligen att strömmen hade tagit möllan genom förvållande av möllaren i Kvissle. Tidpunkten därför förlägges dels till 1700-talet, dels så sent som mitten av 1800-talet. En uppteckning av Helge Andersson efter berättelse av handlanden Henning Nilsson i Bjereshög är införd i MFÅ 1961 sid. 121. Här meddelas en annan uppteckning, som gjordes 1922 efter Nils Olsson i Tullstorp. Ett verklighetsunderlag i båda fallen synes vara den antagonism, som rådde mellan möllarna i Kvisslemölla och Nockebromöllan.

"Där va två myllare, en i Kvissle å en i Nå'kkebrømyllan. Di va jø døkktia te å slås för i tiden. Di ble øvä'nnor inje i Mallme, å myllaren i Kvissle dänn fikk stryj. De va julaàftan. Så sa hann te dänn a.ndre: Nyårsàftan ska du få så gått ijänn. — Rätt, nyårsàftan å ud pø kvällen går hann did å släppor vanned löst (där va mylledämme, så där va stä.njd fårr vanned), å de kømmor å tar hela Nå'kkebrømyllan. Å fållked de barrja si, männ hela myllan fyllde me strymmen.

Så va de grevens pø Skaborsjö, båda myllorna. Så ble hann åppkallad te greven, å hann frågte: Váffårr har du jørt så? — Vaffå'rr hann skølle väkk; älles fikk hann betala arrä'nnde fårr bägge myllorna, åmm han ännte ville vräkes. Männ hann betalde fårr bägge myllorna, å de va sluted me Nå'kkebrømyllan."

Nordkilla (*Nørtji'lla*), vattenställe å Ö. Kattarp n:r 5.

Ornan (*ø.rnan*), sträcka av Lundavägen eller Trelleborgsvägen i gränsen mellan Tullstorp i S. Sallerups s:n och Ö. Skrävlinge i Husie s:n. På båda sidor om vägen fanns fordom en *Ornemosse*, dels i Tullstorp (*Orne mosse* 1762) och dels i Ö. Skrävlinge, jfr MFÅ 1962 sid. 107.

Pissebäck (*Pi'ssebättj*), en bäck i Tullstorp. *Pissebeck* 1569, *Pijssebäck* 1700, *Pisbeckängen* 1762, *Pissebeckstÿcken* 1764. Se även under bebyggelsenamn, avd. I.

Prästadammen (*Prä'sstadammen*), en damm i prästgårdens trädgård, Sallerup n:r 1.

Prästavägen (*Prä'sstavä.jen*), detsamma som Malmösvägen eller Sallerupsvägen; här färdades prästerna på den tiden S. Sallerup var annex till S:t Petri församling i Malmö.

Rackhögsbacken (*Rákkhöjsbakken*), åkerbacke i Fårabäck; äldre belägg saknas. Svårförklarligt namn; ev. sammansatt med ett gammaldanskt mansnamn *Rakki*.

Runtenom (*Rónntenåmm*), en backe å Fårabäck n:r 2.

Ryssbjer (*Rýssbjer*), åkerbacke å Fårabäck n:r 3. *Rÿssbiersbacken* 1774. Troligen av *ryd*, röjning; jfr *Ryssberget* på gränsen av Skåne och Blekinge.

Sallerupsvägen (*Sållårpavä.jen*), detsamma som Malmövägen eller Prästavägen; landsvägen från Malmö västerifrån.

Saxhög eller **Saxhögsbacken** (*Sájshö.j, Sájshöjsbakken*), höjd å Ö. Kattarp n:r 5. *Saxhög* 1796. Här kan ingå ett gammalt mansnamn *Saxe*. Med Saxhög sammansatta äro dessutom *Sájshöjshällan* å Ö. Kattarp n:r 6 och *Sájshöjsmossen*, också i Ö. Kattarp.

Sege å (*Se.je åu* el. *Sä.je åu, Se.je å* el. *Sä.je å*), vattendrag som kommande ifrån Börringesjön i Svedala s:n på en längre sträcka utgör gräns mellan Oxie och Bara härader; den begränsar S. Sallerups s:n i hela dess längd emot Mölleberga, Bjereshögs och Skabersjö socknar i Bara h:d. *Seje aa* 1590, *Seije åå* 1695, *Sege å* 1765, *Säje-ån* 1840, *Sege å* 1878; jfr *Seye mölle* (under Malmö) 1434. Av *seke, sege*, sidländ mark, sankmark, lågland utmed vattendrag; namngivningen torde ha utgått ifrån åns nedre lopp närmare Malmö, där den har låga stränder. Se vidare MFÅ 1957 sid. 43.

Sillabron (*Sillabroen*), bro i Fårabäck; läget icke närmare angivet.

Skräddaremossen (*Skräddaremossen*), mosse å Fårabäck n:r 4, 5 & 6. En skräddare skall ha "sänkt sig" i mossen. Detsamma som *Hjärtemossen*, se ovan.

Snarrahålet (*Snarraholled*), mossgrav i Fårabäck; efter en man med öknamnet Snarr.

Snarremosse (*Snarremosse*), mosse i Ö. Kattarp. Av *snarra*, snattra (om ändernas ljud?).

Snärpan (*Snä.rpan*), f. d. mosse i Fårabäck.

Stenkilla (*Stentji'lla*), nu igenfyllt kärr å Ö. Kattarp n:r 5.

Stenkullabacken (*Sténkollabakken*) i Fårabäck. *Stenskull* (i N. Vång) 1774.

Svinabjer i Fårabäck; möjligtvis identiskt med det *Swinstigbier* i Ö. Vång, som nämnes 1774.

Topphög eller **Topphögsbacken** (*Tåpphö'j* el. *Tåpphö'jsbakken*), belägen i Tullstorp vid gränsen emot Särslöv. *Topphög* och *Topphögsåker* 1776.

Torrebjer (*Tå'rrebjer*), höjd å Fårabäck n:r 1 & 2. *Torrebier* (i Ö. Vång) 1774, *Torrebjer* 1812.

Trueds tomt (*Truedstómmt*), åker å Ö. Kattarp n:r 6, efter en man vid namn Trued, som där haft hus och tomt.

Wouwraskärningen (*Vå'vrasjärningen*), skärning där Genarpsbanen framgår genom en långsträckt backe å Sallerup n:r 11, den s. k. Wouwragården. Namnet är tillkommet samtidigt med anläggningen av Malmö—Genarps järnväg 1894.

En sammanställning av marknamn och terrängnamn i Lunds stift Landebok 1569 och motsvarande namn, som påträffats i 1900-talets folktradition, följer här.

Landeboken: Brantebierg, Frelinghöy, Forebecks kirkeleidtt, Lundeweyenn, Langebierg, Mograffs ager, Möllekier och Pissebeck.

Folktradition på 1900-talet: Bra.ntebjer, Frillinjehö'j, Tjarrkelesmossen, Longave.jen, Långebjersbakken, Móbakken, Mylletjarr och Pi'ssebättj.

Men också andra namn inom socknen, som ännu äro kända och brukade, kunna vara av hög ålder, ehuru de icke äro belagda i skrift förrän i lantmäteriakter från år 1700 eller senare.

*

Härmed avslutas översikten över ortnamn i Malmö. De föregående bidragen ha varit införda i Malmö Fornminnesförenings årsskrifter 1957 (det gamla stadsområdet), 1958 (V. Skrävlinge), 1959 (Limhamnsområdet eller f. d. Hyllie socken), 1960 (Fosie) och 1961 (Husie).

ÖSTRA SMÅBARNSSKOLAN I MALMÖ UNDER 90 ÅR

Av Hans Cavalli.

I anslutning till den genomgripande reform av vårt undervisningsväsen, som genomfördes 1842, varigenom folkskolan blev obligatorisk, inrättades 1843 i Malmö en särskild småbarnsskola med uppgift att meddela det första kunskapsmåttet åt nybörjare. Denna stiftades och underhölls väsentligen genom bidrag från intresserade samhällsmedlemmar. Endast ett mindre belopp behövde av staden tillsättas. Den hade således mera karaktären av en enskild välgörenhetsinrättning än av en offentlig institution.

Avsikten med dess inrättande var, att den skulle vara en tillflyktsort om dagarna, ett daghem, för små barn, vilkas föräldrar nödgades lämna hemmet för att försörja sig genom arbete utanför detsamma. Snart nog visade det sig, att denna första småbarnsskola icke förslog för den växande stadsbefolkningen. Och då 1870-talet gått in, ansågs behovet av ännu en småbarnsskola — enligt vad drätselkammaren förklarade i ett till stadsfullmäktige på våren 1871 avgivet utlåtande — "så påträngande, att avhjälpandet därav icke kunde längre uppskjutas". Utöver antalet i den tidigare småbarnsskolan intagna barn, vilket utgjorde 150, hade mer än femtio barn anmälts till inträde men ej kunnat beredas plats. Dessutom bodde så många barn så pass avlägset från skolan, att de "särdeles under vintermånaderna, omöjligen kunde hämta fördel" av denna skola och dess "för samhället i flera hänseenden välgörande verkningar". Det är betecknande för den tidens uppfattning om avstånd och lång skolväg, att det var barnen i de östra stadsdelarna, särskilt Kirsebergsområdet, som man härvid ömmade för. Direktionen för den äldre småbarnsskolan erbjöd sig därför att ombesörja "uppförandet av byggnad för ytterligare en småbarnsskola eller egentligen så kallad 'asyl'"

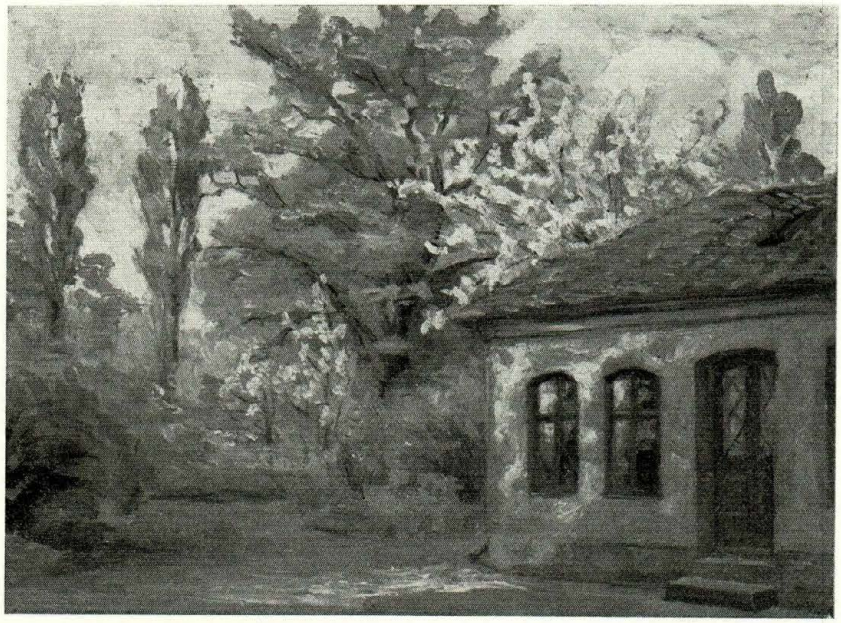

Östra Småbarnsskolan. Målning av Hilda Herslow.

— härmed avsågs enligt den tidens språkbruk, att den skulle, som ovan sagts, "övertaga omvårdnaden av fattiga föräldrars barn" — "och vidtaga övriga åtgärder för ordnandet av denna inrättning", under förutsättning att stadsfullmäktige ville upplåta tomt till byggnad med lekplats och plantering samt anslå härför erforderliga medel. Som lämplig plats för den nya skolan föreslog direktionen en tomt i Östra Förstaden nr 26.

Stadsfullmäktige behjärtade helt och fullt denna framställning och beslöto vid sammanträde den 17 april att upplåta den föreslagna tomten samt att för kostnadernas täckande dels medge, att en del under drätselkammarens förvaltning stående fonder och andra medel finge tagas i anspråk, dels ock av stadens medel anvisa ytterligae ett belopp av 1.600 rdr. Totalkostnaderna beräknades till 7.500 rdr. Som "uttryckligt villkor" härför satte stadsfullmäktige, att tomten och bygg-

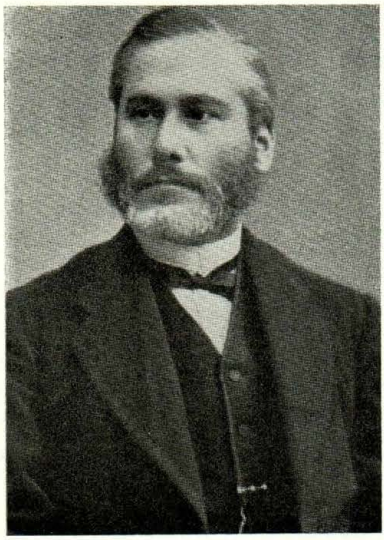

Ernst Salomon. Foto.

naden "alltid skulle för nu avsedda ändamålet användas och att i annan händelse tomten skulle till staden återfalla".

Arbetet med den nya Östra Småbarnsskolan gick så raskt undan, att den gamla småbarnssskolestyrelsen redan vid sammanträde den 15 november 1871 kunde utse särskild styrelse för densamma. Härtill utsågos följande fyra personer: ordförande överläkaren vid Malmö hospital d:r Ernst Salomon, ordförande i skolans s. k. tillsyningskommitté fru Hilda Quensel, född Grönvall, kassaförvaltare handlanden And. Svensson samt sekreterare vice pastorn i Caroli församling Å. A. Löfvall.

Den 14 december 1871 stod skolan färdig. Den dagen gicks husesyn, i vilken deltogo — förutom de nämnda fyra styrelseledamöterna — direktionen för den gamla småbarnsskolan ävensom ett antal av de damer, vilka tillhörde den s. k. Fruntimmersföreningen och åtagit sig den dagliga tillsynen över skolan, nämligen landshövdingskan grevinnan Sophie von Troil, fruarna Matilda Flensburg, Emelie Björkman, Ulla Dieden samt — som det då ännu oftast hette — mamsellerne Caroline Bager, Agneta Beijer, Augusta Ruhe och Octavie Quensel.

Med följande års ingång började Östra Småbarnsskolan sin

verksamhet. Styrelsens första protokoll är från den 16 januari 1872. Därvid fastställdes stadgar för skolan. Skolans ändamål var detsamma som för den gamla småbarnsskolan. Liksom i denna avsågs att här mottaga barn från tre till sex års ålder. I nödfall kunde även yngre barn tagas om hand. Typisk för tiden var bestämmelsen, att utomäktenskapliga barn i allmänhet ej finge intagas, "såvida ej mödrarna ådagalägga en strävan att föra ett ordentligt och arbetsamt levnadssätt". Den uppfostran, som gavs, skulle vara "kristlig". Det ideala programmet för skolans hela verksamhet koncentrerades i följande karakteristiska ordalag: "Barnens såväl kroppsliga som själsliga hälsa bör påaktas, deras sinnelag och begreppsliv utvecklas allt efter olika anlag, samt med synnerlig omsorg i barnens hjärtan inplantas goda böjelser, så att redan tidigt i barnens sinnen nedlägges en grodd, som gör, att de under kommande levnadsår må kunna med Guds hjälp och goda människors bistånd förkovra sig till rättsinniga, plikttrogna och dugliga människor".

Vid sidan av styrelsen eller direktionen fanns en damkommitté av tolv medlemmar, vilka välvilligt åtagit sig att biträda med den närmare tillsynen vid skolan. Ordföranden i denna kommitté, den s. k. direktrisen, hade att tillse, att skolans föreståndarinna och andra vid skolan anställda behörigen fullgjorde sina åligganden. Därjämte skulle hon ordna så, att skolan minst två gånger varje vecka besöktes av någon av kommitténs ledamöter, de s. k. tillsyningsfruarna, vilka därvid borde underrätta sig om skolans skick samt huruvida barnen befunne sig väl och finge den uppfostran och omvårdnad, som med skolan åsyftades.

Den första uppsättningen av tillsyningskommitténen utgjordes av följande tolv damer: fruarna Hilda Quensel, Aquilina Cronquist, Wilhelmina Gustafsson och Emma Hedman, friherrinnan Sophie Sparre, majorskan Christina von Platen och rektorskan Anna Wåhlin samt mamsellerne Caroline Halling, Sophie Hermansson, Maria Kockum, Emma Möller och Josephine Ståhle. Hedersledamöter voro landshövdingskan grevinnan Sophie von Troil och borgmästarinnan Louise Malmborg.

Hilda Quensel. Foto C. V. Roikjer.

Den 24 januari 1872 kl. 12 midd. började skolan sin verksamhet och hölls sedan öppen varje söckendag kl. 7 f. m.—5 e. m. på vintern och kl. 6 f. m.—7.30 e. m. på sommaren, med undantag för lördagar, då man stängde kl. 3 e. m. resp. kl. 5 e. m. Dock skulle skolan hållas helt stängd under fyra veckor kring julen och under två veckor vid midsommar.

Östra Småbarnsskolans äldsta protokollsbok, vilken som nämnt inleddes den 16 januari 1872, är försedd med följande på försättsbladet nedskrivna motto — ett citat från den berömde schweiziske pedagogen Heinrich Pestalozzi: "Sträva att överflytta den husliga uppfostran, hemmets uppfostran på den offentliga; boningsrummets välsignelser på skolrummet." Detta har varit den ledstjärna, efter vilken skolan fullgjort sin gärning i omkring nittio år.

Den 28 mars 1872 fastställdes följande matordning vid skolan: måndagar och onsdagar kokt dricka med sirap, tisdagar mjölkvälling eller vattengröt, torsdagar och fredagar togs mat från arbetsinrättningen, och på lördagarna bestods ingen mat.

Den 23 april 1873 beslöts att anmoda handlanden David Frick eller, om han vore hindrad åtaga sig det, konsuln Johan Dieden att vara ledamot av direktionen efter pastor Löfvall,

som flyttat från staden. Tydligen ha båda de anmodade avböjt, ty från 1 juli 1873 finner man som ny ledamot och sekreterare vice häradshövding A. Regnell, som avgick den 27 januari 1879 och efterföljdes av distriktsläkaren d:r C. Brandberg till den 18 februari 1882, handlanden A. F. Hörstedt till den 20 maj 1889 och vice häradshövdingen E. Ringius till den 5 oktober 1907. Redan den 19 december 1878 lämnade d:r Ernst Salomon, då han utnämnts till överläkare vid Lunds hospital, ifrån sig ordförandeklubban till handlanden Rudolf Åberg. Sedan denne redan den 24 april 1884 gått ur tiden, blev bokhandlaren J. G. Hedberg ordförande till den 5 oktober 1907. Handlanden And. Svensson kvarstod som kassaförvaltare till den 10 maj 1883, då han efterföljdes av handlanden Gust. M. Pettersson till den 16 maj 1890, handlanden Harald Bager till den 24 maj 1894 och konsuln Peter Flensburg till den 5 oktober 1907.

Som synes skedde en fullständig omdaning av styrelsen sistnämnda år, ty då nyvaldes pastorn, senare prosten Albert Lysander till ordförande, ingeniören N. Gust Åberg, länsbokhållaren Herman Laurell till sekreterare och fru Aquilina Cronquist till kassaförvaltare. Sedan fru Cronquist på sommaren 1913 avlidit, åtog sig hennes make, handlanden Georg Cronquist, att t. v. sköta skolans affärer; på våren 1914 ville han ej längre fortsätta därmed och ersattes med fröken Molly Quensel, som kvarstod i två år. Ingen av dessa båda tillhörde dock styrelsen. Den 9 maj 1916 invaldes i denna kaptenen J. Quensel, som därvid blev kassaförvaltare. Vid årsskiftet 1924—25 avgick hela den 1907 utsedda styrelsen, varvid fru Selma Hjorth, som invalts den 13 oktober 1913, blev ordförande, kaptenen J. Quensel vice ordförande, sekreterare och kassaförvaltare samt övriga ledamöter fru Gertrud Andersson, fröken Anna Eurenius och byggmästaren Ernst Håkansson.

Med ingången av 1920-talet, då det gått ett halvt sekel sedan skolans lokaler uppfördes och inreddes, började protokollen allt oftare ge uttryck åt styrelsens bekymmer för reparationer och ombyggnader o. d. Önskvärdheten eller, än oftare, nödvändigheten av att det eller det gjordes underströks kraftigt, men samtidigt måste man i allmänhet resignera inför kost-

naderna: skolan hade icke råd att sätta i gång med några mera kostsamma företag. Till sist beslöt man sig dock — det var den 2 juni 1927 — för ett ganska omfattande ombyggnadsprogram — det avsåg emellertid endast "oundgängligen nödvändiga tillbyggnader och omändringar av fastigheten". Men man hade icke hunnit sätta i gång härmed, förrän det ingick meddelande från drätselkammaren, att man där beslutat erbjuda styrelsen att å tomt, som kunde av styrelsen godkännas, uppföra en ny byggnad för skolan, mot det att staden återfinge den av skolan dittills disponerade tomten. På sammanträde den 2 maj 1928 beslöt styrelsen emellertid att vidhålla sitt året förut fattade beslut och senast den 1 juli 1928 påbörja de beslutade om- och tillbyggnadsarbetena, "enär ännu icke något förslag från drätselkammaren kommit styrelsen till handa och ändringen av skolans fastighet icke längre kunde uppskjutas". Trots detta bestämda beslut blev ingenting åtgjort, och i protokollet den 20 september 1928 skyllde man på att "från drätselkammaren ännu icke kommit något förslag angående föreslaget tomtutbyte". Man lägge märke till att *samma* motivering med ett halvt års mellanrum fick tjäna som grund för rakt motsatta beslut! Vid nästa styrelsesammanträde den 16 november 1928 hade man äntligen fått en officiell förfrågan från drätselkammaren, hur man skulle ställa sig till ett förslag att få den tomt vid Zenithsgatan, där numera Östra Småbarnsskolans lokaler äro förlagda. Styrelsen beslöt, efter att ha hört damkommittéen, som tillstyrkt förslaget, att "i princip" godtaga detsamma. Innan det definitiva beslutet fattades, ville man dock ha uppgift om de närmare villkoren för tomtbytet. Och så återföll man på nödläget med avseende på de hittillsvarande lokalerna och begärde därför besked från drätselkammaren före årets utgång. Den 4 januari 1929 var det hela äntligen praktiskt taget klart. Som villkor från skolans sida ställdes, att staden skulle bestrida alla utgifter för nybyggnaden med inredning samt tomtens planering och inhägnande m. m. Skolan skulle härför icke vidkännas andra ekonomiska uppoffringar än ett kontant engångsbidrag på 10.000 kr. För att närmare underhandla med drätselkammaren och granska arbetsbeskrivningar m. m. tillsattes en kommitté

på tre personer, kaptenen J. Quensel, fru Stina von Platen och fröken Hilda Herslow. Åt denna kommitté uppdrogs också att göra ekonomiska beräkningar angående skolans förmåga att bestrida de ökade utgifter, som kunde bli en följd av nybyggnaden och de därmed följande förändringarna i skolans verksamhet. Den 16 april 1929 godkändes enhälligt det förslag till ritningar och arbetsbeskrivningar o. d., varom drätselkammaren och de nämnda kommitterade enats.

Den 2 maj 1928 beslöt styrelsen, att reglementet för skolan, som varit oförändrat alltsedan skolans start 1872, skulle överses och moderniseras. En kommitté bestående av fröken Hilda Herslow, fru Sigrid Cronquist och fru Hildur Frick fick i uppdrag att lägga fram förslag härtill. Efter att ha diskuterats vid styrelsesammanträdet den 20 september 1928 samt med ledning därav omarbetats blev det nya reglementet antaget den 4 januari 1929, varvid det beslöts, att det omedelbart skulle börja tillämpas. Programmet för skolans verksamhet förblev oförändrat. Kristlig uppfostran stod alltjämt som ledstjärna, och man höll fast vid den målsättningen i samma ordalag, som präglats i 1872 års reglemente; de flyttades nu ordagrant över i det nya reglementet. Den stora förändringen skedde i och genom den genomgripande omorganisationen av skolans styrelse. Den tidigare damkommittéen upphörde. I stället utvidgades styrelsen till att omfatta minst fjorton personer, därav tolv damer. Dessa senare skulle — förutom att vara styrelseledamöter — ha i allt väsentligt motsvarande funktioner som förut damkommittéens ledamöter, d. v. s. utöva den närmare tillsynen över skolverksamheten för en månad i sänder enligt en plan, som göres upp vid första styrelsesammanträdet varje år.

Den första styrelsen enligt denna nya ordning valdes vid styrelsesammanträdet den 16 april 1929, varvid följande personer utsågos: ordförande kaptenen J. Quensel, vice ordförande fröken Hilda Herslow, sekreterare friherrinnan Stina von Platen samt borgmästarinnan Betty Linder, majorskan Elsa Sjögreen, fruarna Elisabeth Molin, Margit Ekman och Elsie Cavalli.

Den 8 september 1930 stod den nya skolbyggnaden vid

Zenithsgatan färdig och invigdes högtidligt för sitt ändamål i närvaro av — förutom styrelsens ledamöter — ett antal representanter för Malmö stad och olika kommunala myndigheter ävensom dem, som haft att dra det tyngsta lasset vid byggnadens tillkomst, forna styrelsemedlemmar och andra, som främjat och intresserat sig för skolans verksamhet.

Under det tredjedels sekel, som sedan dess förflutit, har arbetet vid skolan lugnt och säkert fullgjorts i enlighet med de grundsatser, som tidigare varit vägledande — till glädje och gagn för barnen, för deras närmaste och för samhället. Hälsan tiger ju still, och protokollen ha heller ingenting annat särskilt anmärkningsvärt att nämna än om den tid efter annan med nödvändighet fortgående generationsväxlingen inom styrelsen, varom närmare besked lämnas i särskild bilaga. I tvenne andra bilagor lämnas en förteckning över damkommittéens medlemmar alltifrån skolans startande 1872 till kommittéens upphörande 1929 ävensom en lista över av skolan under åren mottagna donationer.

Direktionen, senare Styrelsen.

1872 16/1

överläkaren vid Malmö hospital d:r Ernst Salomon, ordförande, avgick 1878 19/12

fru Hilda Quensel, född Grönvall, avgick 1907 5/10

handlanden And. Svensson, kassaförvaltare, avgick 1883 10/5

vice pastorn i Caroli församling Å. A. Löfvall, sekreterare, avgick 1873 9/4

1873 1/7

vice häradshövdingen A. Regnell, sekreterare, avgick 1879 27/1

1878 19/12

handlanden Rudolf Åberg, ordförande, död 1884 24/4

1879 27/1

distriktsläkaren d:r C. Brandberg, sekreterare, avgick 1882 18/2

1882 18/2

handlanden A. F. Hörstedt, sekreterare, avgick 1889 20/5

1883 10/5

handlanden Gust. M. Pettersson, kassaförvaltare, avgick 1890 16/5

1884 5/5

bokhandlaren J. G. Hedberg, ordförande, avgick 1907 5/10

1889 20/5

vice häradshövdingen E. Ringius, sekreterare, avgick 1907 5/10

1890 16/5

handlanden Harald Bager, kassaförvaltare, avgick 1894 24/5

1894 24/5

konsuln Peter Flensburg, kassaförvaltare, avgick 1907 5/10

1907 5/10

pastorn, senare prosten Alb. Lysander, ordförande, avgick 1924 15/12
ingeniören N. Gust. Åberg, avgick 1924 15/12
länsbokhållaren Herman Laurell, sekreterare, avgick 1924 15/12
fru Aquilina Cronquist, kassaförvaltare, död 1913

1913 13/10

fru Selma Hjorth, ordförande 1925 25/11, avgick 1929 4/1, hedersledamot 1929 16/4, död 1945

1916 9/5

kaptenen J. Quensel, vice ordförande, kassaförvaltare och sekreterare 1925 /4, ordförande och kassaförvaltare 1929 16/4, död 1942 5/1

1924 15/12

fru Gertrud Andersson, avgick 1929 4/1
fröken Anna Eurenius, död 1928
byggmästaren Ernst Håkansson, vice ordförande och kassaförvaltare 1942 10/11, avgick 1950 27/2

1929 4/1

fröken Molly Quensel, död 1939
fröken Martha Kramer, död 1931
fru Paula Callmer, död 1939
friherrinnan Stina von Platen, sekreterare 1929 16/4—1936 26/5, avgick 1939 23/5, hedersledamot 1948 20/1
fru Sigrid Cronquist, död 1949
fru Hildur Frick, avgick 1950 19/5
fröken Hilda Herslow, vice ordförande 1929 16/4, ordförande 1942 10/1, avgick 1947 17/11, hedersledamot 1948 20/1, död 1949

1929 16/4

borgmästarinnan Betty Linder, avgick 1931 28/11
majorskan Elsa Sjögreen, avgick 1939 23/5
fru Elisabeth Molin, död 1943
fru Margit Ekman, avgick 1933 4/2
fru Elsie Cavalli, sekreterare 1948 20/1

1932 23/1

fru Olga Kramer, avgick 1939 23/5

1933 4/2

fru Lida Evers, sekreterare 1937 25/1, död 1940

1939 18/9

fröken Werna Callmer, avgick 1957 29/11
fru Martha Lindelöf, sekreterare 1941 28/1, ordförande 1948 20/1

1939 16/11

fru Elsa Lundequist, avgick 1952 27/2
fru Sigrid Schmitz, bitr. kassaförvaltare 1942 10/1

1941 28/1

fru Elsa Thestrup
fru Marianne Bager

1943 24/3

rådmannen Olof Wickman

1948 20/1

fru Stina Thomée

1950 27/2

bankdirektören Wilhelm Hederström, vice ordförande och kassaförvaltare
fru Eva Thulin, avgick 1951 28/11

1950 19/5

fru Ingrid Balk-Möller
fru Elisabeth Eketorp

1951 28/11

fru Astrid Bönnelyche, bitr. kassaförvaltare 1953 27/2

1952 27/2

fru Kaja Lüning

1953 27/2

fru Brita Thestrup

1957 24/5

fru Ingegerd Wandén

Damkommittéen

1872 16/1

Hedersledamöter: landshövdingskan Sophie von Troil
borgmästarinnan Louise Malmborg

1879 27/1

landshövdingskan Hedvig Adlercreutz

1894 24/5

landshövdingskan Sigrid Dickson

1907 17/10

fru Hilda Quensel, död 1914

1926 26/10

fru Maria Visell

Ledamöter:

1872 16/1

fru Hilda Quensel, ordförande, avgick 1907 20/9
fru Aquilina Cronquist, vice ordförande 1907 20/9, ordförande 1907 10/10, död 1913
fru Wilhelmina Gustafsson, död 1913
fru Emma Hedman, död 1906
friherrinnan Sophie Sparre, avgick före 1879
majorskan Christine von Platen, avgick före 1879
rektorskan Anna Wåhlin, avgick 1879 27/1
mamsell Caroline Halling, död 1907
Sophie Hermansson, avgick före 1883
Maria Kockum, död 1913
Emma Möller, avgick före 1879
Josephine Ståhle, sedan fru Montell, avgick före 1883

1879 27/1

fru Benedikta Nordström, död 1899
fru Maria af Malmborg, avgick 1907 20/9
fru Amelie Nathorst, död 1902
fru Emma Eurenius, död 1904

1883 15/2

fru Hilda Boman, avgick 1886 8/5
fru Anna Kramer, avgick 1918

1886 8/5

friherrinnan Anna Ramel-Bråkenhielm, avgick 1900 9/6

1900 9/6

fru Selma Hjorth, vice ordförande 1907 10/10, ordförande 1913 20/10, avgick 1929 4/1
fru Gertrud Andersson, vice ordförande 1922 1/11, avgick 1929 4/1

1906 1/10

fru Maria Visell, avgick 1926 20/10
fröken Henrika Flensburg, avgick 1929 4/1

1907 11/3

fröken Anna Eurenius, död 1928
fru Titti Åberg, avgick 1929 4/1

1907 10/10

fröken Molly Quensel, avgick 1929 4/1
fru Anna Lindqvist-Ancker, avgick 1914 20/10

1913 18/10

fru Paula Callmer, avgick 1929 4/1

1913 5/11

fru Sigrid Cronquist, avgick 1929 4/1
fröken Hilda Herslow, avgick 1929 4/1

1914 20/10

fröken Thyra Kockum, avgick 1923 19/10

1918 22/10

fröken Martha Kramer, avgick 1929 4/1

1925 14/10

fru Hildur Frick, avgick 1929 4/1

1928 7/11

fru Stina von Platen, avgick 1929 4/1

År 1913 den 13 oktober beslöts, att styrelsen och damkommittén t. v. skulle ha minst ett gemensamt sammanträde om året.

Genom den omorganisation, som trädde i kraft med ingången av januari 1929, upphörde damkommittén såsom en särskild enhet, och dess funktioner överflyttades på den förstärkta styrelsen.

Donationer

(Datum anger det styrelsesammanträde, då donationen anmäldes och protokollfördes.)

			kr.
1876	29/9:	fröken Lovisa Ulrika Thomson	4.000: —
1881	7/6:	kapten och fru C. E. Boman, silverbröllopsgåva	250: —
1882	18/2:	fru Benedikta Nordström	1.000: —
		hr Julius Heiliger	100: —
1883	15/2:	handlanden Nils Åbergs sterbhus	1.000: —
1885	2/6:	fru Mimmi Åberg, f. Berling	500: —
		konsul och fru G. A. Hedman, silverbröllopsgåva	500: —
1899	12/6:	onämnd i anledning av födelsedag	1.000: —
1913	10/12:	fröken Maria Kockums sterbhus	2.000: —
1914	15/10:	fru Hilda Quensels sterbhus	300: —
1916	21/5:	fru Anna Kramer	5.000: —
1920	23/6:	okänd givare	1.000: —
1925	25/11:	fröken Charlotte Thomsons donationer jämte ränta	3.704: 96
		skeppsredare Rudolf W. Palms sterbhus	10.000: —

1928	2/5:	fröken Anna Eurenius' sterbhus	10.000: —
1928	21/12:	direktören Ernst Kramers sterbhus	10.000: —
1929	16/9:	fröken Henrika Flensburgs sterbhus	2.000: —
1930	18/9:	fru Hilda Quensels minnesfond, gåva av kaptenen J. Quensel	5.000: —
1934	27/1:	f. järnvägsarbetaren Christian Nilsson Gråbergs sterbhus	3.000: —
1935	7/2:	Föreningen Barnens dag i Malmö	2.300: —
1937	20/5:	„ „ „ „ „	3.000: —
1940	22/2:	fröken Molly Quensels sterbhus	1.000: —
1940	7/9:	fru Ida och direktör Hans Jessens donationsfond	8.455: 93
1946	10/7:	Föreningen Barnens dag i Malmö	5.000: —

SKOLUNDERVISNINGEN I HUSIE UNDER 200 ÅR

Av Helge Andersson.

I denna centraliseringens tid bli de gamla byskolorna allt sällsyntare. Detta gäller inte minst de lantsocknar, som i senare år uppslukats av de växande storstäderna. I de med Malmö stad inkorporerade lantsocknarna ha sålunda byskolorna i V. Skrävlinge, Bulltofta, Kvarnby, Tullstorp och Fårabäck nedlagts och undervisningen överflyttats till någon centralskola i den nya stadsbebyggelse, som vuxit upp i de gamla lantsocknarna. Skolhistorien i de olika lantsockarna runt Malmö sträcker sig ungefär tvåhundra år tillbaka i tiden, och utvecklingen av undervisningsväsendet har här i stort sett följt samma banor. Den sammanfattande översikt av skolundervisningen i den med Malmö stad 1935 inkorporerade lantsocknen Husie, vilken här framlägges, ger därför också huvuddragen av skolhistorien i grannsocknarna V. Skrävlinge, Fosie och S. Sallerup, där utvecklingen varit likartad.

En ordnad skolundervisning i Husie kan följas tillbaka till 1760-talet. I ett yttrande till Lunds domkapitel angående folkundervisningen på landsbygden[1]) skriver prebendekomminister Knut Johan Billberg[2]) 1768 om förhållandena i Husie bl. a. "En tämmel. skickelig Scholae Mästare har här i flera åhr jämte klockaren giort tienst wid barna underwisningen." Undervisningen var ambulatorisk, och skolmästaren besökte efter utstakad tur de tre byarna Husie, Kvarnby och Ö. Skrävlinge, där han hade fri kost jämte husrum i gårdarna, där barnen undervisades. Skolmästaren hade enligt prebendekomministerns berättelse ingen ständig och årlig lön "utan hafwa Föräldrarna betalt för de barnen, som niutet Schole Mästarens undervisning". Prebendekomministern framhåller för domkapitlet, "att någon åhrlig afgift på Matlaget torde blifwa tilräckelig til Scholae Mästarens aflöning". Denna skolundervisning hade naturligtvis sina brister. Prebendekomministern

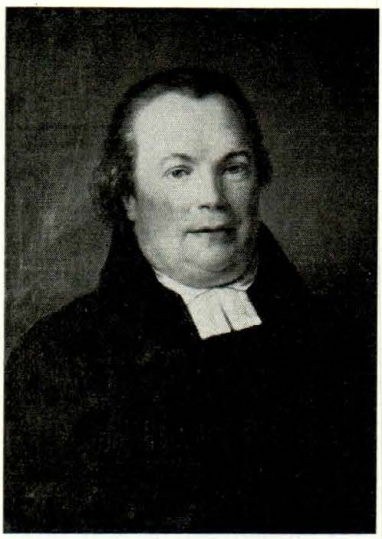

Christian Wåhlin. Målning av P. Krafft d. y. 1815. Copyright: Sv. Porträttarkivet.

framhåller, att den största svårigheten är, "at barnen på kort tid om året niuta underwisning. I Husie sockn äro 3 ne byar, nog aflägsne. Och allenast imellan Mårten och Wåhr Frue dagen hålles scholaegång. På denna tid emottager hwarje åbo Scholae Mästaren med barnen 3 ne gånger, och intet mer, hwarefter Scholaegången uphöhr, då nu scholan flyttas imellan byarne är skada, at intet barnen flytta med". Varje bys barn undervisades således för sig.

Undervisningen var ännu under 1800-talets första decennium ambulatorisk och förlagd till vintertiden. Skolmästaren var tillerkänd "fria husrum och kost hos de åboar, i hvilkas hus han kommer efter utstakad tour".[3]) När domprosten Christian Wåhlin[4]) 1808 tillträdde prebendepastoratet Husie och V. Skrävlinge, var det klent beställt med undervisningen. Med vänlighet och vältalighet lyckades han dock snart förmå sina sockenbor att besluta om uppförande av fasta skolhus. Sockenstämman i Husie beslöt i oktober 1808 under ordförandeskap av domprosten Christian Wåhlin, som framhöll vikten av undervisning i kristendomskunskap "att nästkommande sommar, vill Gud, antingen köpa eller uppbygga ett hus, som skulle inredas till Schola och rum för Scholmästare".[5])

Det gick emellertid sakta att sprida bildningens ljus i början av 1800-talet. Allt nytt sågs med misstänksamhet av allmogen. Husie sockenmän tredskades med sin kyrkoherde om det första skolhuset. Bygget förhalades år efter år. Men Christian Wåhlin var en resolut prästman, och då sockenstämmobeslutet ännu på tredje året icke gått i verkställighet, anmälde han i maj 1811 de motspänstiga sockenborna hos Kongl. Landshöfdinge- och Högwördiga Biskops Embetena.[6]) I sin skrivelse till landshövdingen och biskopen framhåller domprosten Wåhlin, att pluraliteten av sockenborna visserligen inser nyttan och nödvändigheten av ett skolhus, men att det i en stor folkmängd alltid finnas några, som söka motarbeta och förhindra nyttiga företag, dels genom onödig tidsutdräkt, och dels genom uppdiktade förevändningar, och domprosten anhåller, att landshövdingen och biskopen måtte utsätta ett verkande vite för den, som genom fortfarande motsträvighet söker förhindra verkställandet av sockenstämmans beslut att uppföra ett skolhus i Husie.

Landshövdingen och biskopen överlämnade ärendet till kronolänsmannen, som avkrävde Husie sockenmän en förklaring, där det hette: "Ofördröjligen blifwer Scholaehuset upsatt och inredt i Husie, hwartill wi redan gådt i befattning med inköp af hwad därtill erfordras".

Detta visade sig emellertid vara endast tomma ord. Först sedan Landshövdingeämbetet i augusti 1811 utsatt ett vite av 6 Riksdaler och 32 Skillingar Banco för den, som genom motsträvighet sökte förhala verkställandet av sockenstämmobeslutet, blev det fart i skolbygget. I september 1811 kunde kronolänsmannen meddela, att skolhuset i Husie var uppfört. Skolhuset i Husie by låg intill kyrkan och var enligt husförhörslängden 1815 uppfört "På Kyrkans Grund".

De första skolmästarna i Husie voro examinerade av kyrkoherden och antagna "blott på ett år, efter hvars slut de avskedas eller bibehålles eftersom de uppfylla sine skyldigheter".[7]) I "Scholahuset" i Husie bodde enligt husförhörslängden 1815 "Skolmästaren och Murgesällen Bengt Nelander." Det var i skolans barndom vanligt, att läraren vid sidan om undervisningen hade ett praktiskt yrke. Skolmästaren i Husie avlö-

Jöns Peter Cronhamn. Teckning av Maria Röhl.

nades med sex tunnor spannmål ur kyrkans tionde. Genom sockenstämmobeslut 1819 tillerkändes skolmästaren tillökning på lönen med "1 Skeppa Säd af hvarje helt Hemman, Råg och Korn, hälften av hvardera, emot den förbindelse å Scholmästarens fidae, att han årligen skulle läsa för Barnen sex veckor om Sommaren ifrån den 1 ste Junii till halfva Julii månad".[8]) En ämbetsberättelse från 1822 omtalar, att undervisningen omfattade "inhämtande af de föreskrifne Läroböckers utanläsning samt skrifning och räkning af quattor species". Skolmästaren hade fått instruktion om undervisningssättet av kyrkoherden, som besökte skolan minst en gång i månaden.

Till skolmästare i Husie valdes 1823 Jöns Peter Cronhamn, som slutade sina dagar som professor vid Musikaliska Akademien och riddare av Vasorden.[9]) I denna upphöjda ställning glömde han dock inte sin gamla skola och donerade 1874 till Husie skolor 11 exemplar av sin från trycket utgivna "Sånglära för skolan" till minne av sin verksamhet som skolmästare i Husie 1823—25. En släkting till honom, Anders Fredrik Cronhamn, var 1872—80 prebendekomminister i Husie.[10]) Jöns Peter Cronhamn var konfirmerad av komminister Henric Schartau och fick mycken hjälp av honom. Schartau ut-

verkade, att Cronhamn fick lära spela orgel och rekommenderade honom till flera befattningar som skolmästare i olika byskolor. Vid Schartaus död 1825 gick Cronhamn till fots ända till Stockholm, där han studerade musik. På en sockenstämma 1823 ansågs den spannmål, som utgick till underhåll av skolmästare Cronhamn, otillräcklig, och sockenstämman beslöt, "att Trenne Tunnor Råg skulle årligen åt honom såsom tillökning på hans lön, af Församlingens Hemmans Åboer aflemnas, och att denna spannemåls utgift kommer att fördelas på alla Hemmans Åboarne innom Socknen, antingen de hafva barn, som åtnjuta undervisning af Skolmästaren eller icke, och det efter hvarje Hemmans storlek".[11]) Vidare beslöt sockenstämman, "att En Riksdaler Banco skulle af hvarje helt Hemman i Socknen erläggas i stället för Torf till Scholan, och att Åldermannen i hvarje Byelag skall vara pligtig att desse penningar årligen vid Midsommartiden uppbära samt för dem inköpa så mycken god och väl bergad torf, som för dem kan erhållas och draga försorg, att den till Skolhuset blifver transporterad". Sockenstämman beslöt ytterligare, "att de Husmän och Inhyses folk, som vilja hafva sine barn i Scholan undervisade, skola årligen för hvarje barn till Skolmästaren erlägga vid Michaëlistiden Tjugofyra skillingar Banko".

Sedan skolmästare Cronhamn 1825 avflyttat, sammanträdde sockenstämman för att besluta, huruvida de tre tunnor råg, som utbetalats som lönetillägg åt Cronhamn, också skulle utbetalas till hans efterträdare, skolmästaren Petter Ekelund. Sockenstämman ändrade lönetillägget och beslöt nu, att "för hvarje Åbos barn, som begagnar undervisningen i Församlingens Skolhus skall årligen erläggas sex kappor Råg och för hvarje Husmans barn, som njuter samma undervisning Tjugofyra Skillingar Banco äfvenledes årligen, dock så, att om en Husman äger 3 ne barn, som på en och samma tid af Skolmästaren åtnjuta undervisning, skall betalning erläggas endast för 2 ne barn, så att det 3 dje barnet njuter fri undervisning".[12]) Såväl spannmål som penningar skulle ovillkorligen erläggas till skolmästaren vid påsktiden.

Två år senare anförde hemmansåboarna i Husie missnöje över 1825 års sockenstämmobeslut i lönefrågan, och de ansågo

det vara "olämpligt att för hvarje Åbos barn, som åtnjuter undervisning i församlingens skolhus, skall erläggas sex kappor Råg, då det stundom inträffar, att en Åbo, som är ägare av endast en ganska liten Hemmansdel, har 3 ne eller fyra barn, som behöfva undervisas".[13]) Sockenstämman beslöt 1827, att "af hvarje inom Socknen varande helt Hemman, skall årligen till Sockneskolemästaren erläggas sex kappor Råg och proportionaliter af de mindre inom Socknen varande Hemmansdelarna". För husmännens barn fastställdes ånyo en avgift på 24 skillingar banko.

Bland hemmansåboarna i Husie rådde emellertid alltfort missnöje över skolmästarens lönetillägg, som ansågs onödigt, och det skulle inte dröja länge, förrän det kom till öppen strid. På en sockenstämma 1831 avgåvo alla åboar utom en det yttrandet, "att de hädanefter icke åt Ekelund vilja lemna ifrågavarande Löne-Bidrag".[14]) Ingen hade dock någon anmärkning att anföra mot Ekelund. Vid sockenstämman, där Ekelund var närvarande, svarade Ekelund med att förklara sig "icke längre kunna gå i befattning med barnaundervisningen". Husie var alltså utan skolmästare.

Följande år togs lönefrågan upp igen, och sockenstämman beslöt nu, att "för hvarje Åbo barn, som njuter undervisning i Församlingens gemensamma skolhus skall till Skolmästaren årligen erläggas Tretio Två Schillingar Banco och för hvarje Husmans barn, som njuter enahanda undervisning Tjugo Fyra Schillingar samma mynt".[15]) Det var förr svårt att skaffa skolmästare. Ofta blev det en avskedad soldat, som fick hand om undervisningen. Ibland blev det en läs- och skrivkunnig bonddräng. Till skolmästare i Husie antog sockenstämman 1833 "drängen Nils Hansson i Qvarnby, hvilken således i mån af duglighet och förhållande vid denna befattning framdeles kommer att bibehållas eller derifrån afskedas".[16])

I slutet av 1830-talet uppstod en ny skolstrid i Husie. Denna gång gällde det det gamla skolhuset i Husie by, vilket hade blivit för litet, då antalet barn i socknen växt med den ökade folkmängden. Skolhuset ansågs också osunt för barnen, och en sockenstämma tog 1839 upp frågan om uppförande av ett nytt skolhus i Husie by. Sockenstämman beslöt att uppföra

ett nytt skolhus i Husie by och göra upp kostnadsförslag. Mot detta beslut anfördes besvär av tvenne hemmansägare i Ö. Skrävlinge, vilka ansågo, "att ett Skolhus för Socknens alla barn vore otillräckligt i anseende till afståndet från en del gårdar och hus".[17]) Hemmansägarna i Ö. Skrävlinge trodde inte heller, att en lärare skulle kunna undervisa den mängd barn, som fanns i socknen. De föreslogo i stället, att ett gemensamt skolhus för Kvarnby och Husie byar borde uppföras i Husie by, och att ett särskilt skolhus borde uppföras i Ö. Skrävlinge för denna bys barn. En ny sockenstämma utlystes, varvid prebendekomminister Carl Carlsson[18]) inledningsvis upplyste, "att inom Husie Bys område finnas för närvarande, enligt Förhörs — Längden, 79 personer, inom Qvarnby 242 och inom Ö. Skreflinge 464, och ansåg han således, att det vore nyttigt, att e t t Skolhus uppbyggdes i Husie och e t t sådant i Ö. Skreflinge, hälst som de inom socknen varande barn, som tarfva undervisning, uppgå till ett antal af omkring ett hundrade, men yttrade tillika, att om 2 ne Skol — Lärare inom Socknen skulle antagas, lönen till hvarje af dem blefve så ringa, att ingen i barnaundervisningen kunnig person ville emottaga en slik befattning inom denna Socken".[19]) Hemmansåboarna i Kvarnby hävdade, att ett för hela socknen gemensamt skolhus borde byggas i Husie by och uttalade enhälligt, att om deras förslag icke vann laga kraft, utan i stället den till skolmästaren i Husie by anslagna lönen, 3 tunnor råg och 3 tunnor korn ur kyrkans tionde, skulle fördelas emellan en skolmästare för Husie och Kvarnby byar och en skolmästare för Ö. Skrävlinge by, och sistnämnda by skulle befrias från uppbyggandet av ett för socknen gemensamt skolhus i Husie by, de då yrkade, att skolmästarens lön måtte fördelas lika emellan de tre byar, som utgöra Husie socken, och att de måtte tillåtas att bygga ett eget skolhus i Kvarnby by utan att vara pliktiga att deltaga i uppbyggande eller underhåll av skolhus i Husie by och ej heller lämna bidag till lön åt skolmästaren där. Hemmansåboarna i Husie by förklarade, att om lönen skulle fördelas på detta sätt mellan de tre byarna, och om skolhus komme att uppföras i Kvarnby och Ö. Skrävlinge byar,

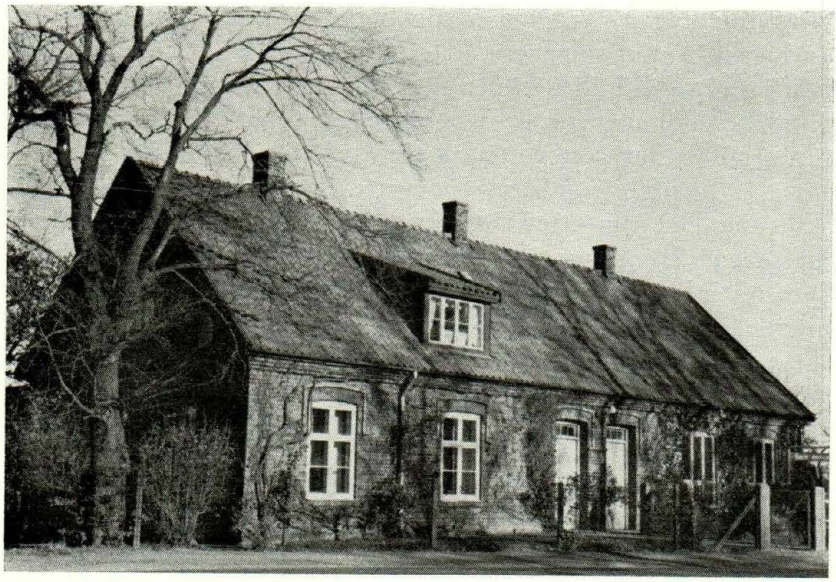

Östra Skrävlinge gamla folkskola. Foto Helge Andersson.

de då icke ville bygga skolhus i Husie by, då denna by endast utgjordes av fyra åboar med deras hushåll.

Sedan domkapitlet tagit del av sockenstämmoprotokollen över skolstriden i Husie, avgavs ett utlåtande, vilket behandlades på en ny sockenstämma i oktober 1839. Enligt domkapitlets utlåtande borde Husie socken indelas i tvenne skollag, ett omfattande Husie och Kvarnby byar och det andra Ö. Skrävlinge by. Sockenstämman beslöt nu enhälligt i enlighet med domkapitlets förslag. Tvenne grundmurade skolhus av bränd tegel skulle uppföras. Det ena skulle bekostas av Ö. Skrävlinge åboar och det andra av Husie och Kvarnby åboar gemensamt. Erforderliga körslor skulle bestridas av åboarna. Kostnadsförslaget för varje skolhus, som mätte 21 alnar i längd och 12 alnar i bredd, slutade på 676 Riksdaler och 40 skillingar banko. För att bestrida byggnadskostnaderna upptogo de båda skollagen ett 5 % lån på 1333 Riksdaler banko ur kyrkokassan. Skolhuset för Husie och Kvarnby byar uppfördes i Kvarnby by å nr 12 och skolhuset för Ö. Skrävlinge å Ö.

Skrävlinge nr 1. Till lön åt de båda blivande skolmästarna anslogos förutom varderas del av kyrkotiondet 2/3 tunnor säd, hälften råg och hälften korn, av varje helt hemman och av de mindre hemmanen en proportionerlig mängd säd. Skolmästaren erhöll vidare ett gott lass torv och fri bostad i skolhuset samt 1 Riksdaler om året för varje barn, som anmäldes till skolgång. Det som ytterligare kunde vara erforderligt för skolmästarens bärgning ansåg sockenstämman vara uppfyllt "genom jul- och påskmat och andra frivilliga gåvor".[20]) Läsningen i de båda skolorna ansåg sockenstämman böra fortsätta året runt med undantag av maj och augusti månader samt tiden från 16 december till 7 januari.

De båda nya skolhusen i Ö. Skrävlinge och Kvarnby togos i bruk i oktober 1840. Den förste skolmästaren i Ö. Skrävlinge skola blev Carl Anders Möller från Hyby, och den förste skolmästaren i Kvarnby skola blev Per Larsson från Kabbarp i Burlöv.[21]) Efter två år flyttade Per Larsson tillbaka till Burlöv, där han drev Burlövs mölla.[22]) 1840 funnos i Husie socken 134 barn i skolåldern från 6 till 12 år. I de båda skolorna tillämpades "vexelundervisningens method".

Det gamla omstridda skolhuset i Husie by såldes 1841 på öppen auktion och bortfördes från platsen av köparen.[23])

Sedan behörig syneförrättning 1842 företagits å de båda nya skolhusen och därvid officiellt fastställts, att kostnaden för Kvarnby skola med inventarier uppgått till 1000 Riksdaler banko och för Ö. Skrävlinge skola till 1666 Riksdaler banko, anhöll sockenstämman hos Kongl. Maj:t att som hjälp till byggnadskostnaderna få upptaga ett lån ur kyrkokassan på 1500 Riksdaler banko till lika fördelning mellan de båda skollagen. Detta lån beviljades samma år, varvid det tidigare lånet på 1333 Riksdaler genast återbetaldes till kyrkokassan.[24])

Det är värt att lägga märke till, att Husie redan två år före 1842 års folkskolestadga hade två fasta skolhus i socknen. Lägger man därtill det visserligen primitiva men dock fasta skolhuset i Husie by, vilket togs i bruk 1811, torde man få räkna Husie socken till föregångarna inom skolundervisningen på landsbygden. När skolstyrelsen i Husie sammanträdde i maj 1844 för att ordna skolväsendet i socknen i överensstäm-

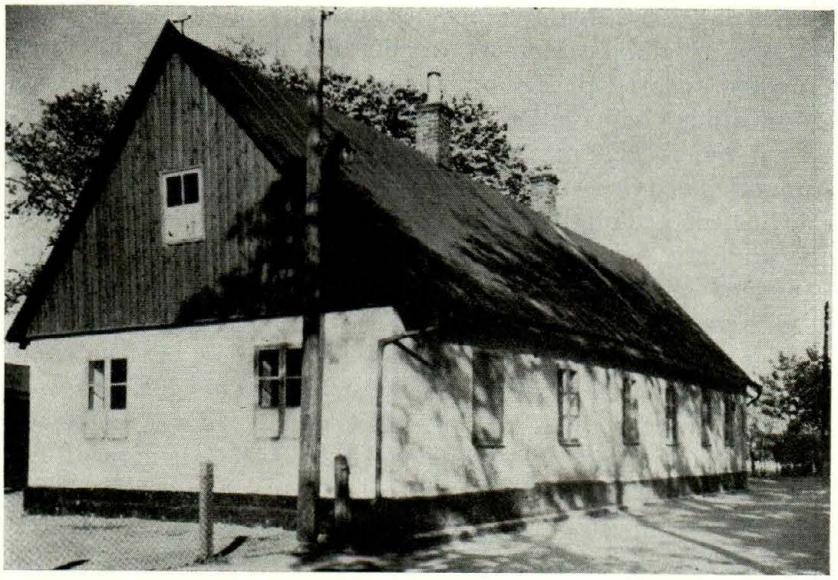

Östra Skrävlinge gamla småskola. Riven år 1937. Foto Otto Ohm.

melse med "Kongl. Maj:ts Nådiga Skolstadga af den 18 Juni 1842" och "Kongl. Maj:ts Nådiga Skrifvelse af den 7 mars 1844", var det mesta därför redan verkställt.

Skolstyrelsen beslöt 1844, att Husie socken skulle utgöra ett skoldistrikt. Skolstyrelsen gjorde också upp förslag till avlöning åt de båda lärarna, vilket skulle underställas sockenstämman. Förutom de 3 tunnor råg och 3 tunnor korn, vilka utgingo ur kyrkans tionde, skulle enligt skolstyrelsens förslag erläggas 2 skäppor råg och 2 skäppor korn från varje helt hemman. För varje barn från 6 till 12 år skulle årligen till skolläraren betalas 32 skillingar banko antingen skolan begagnades eller ej, och slutligen skulle varje mantalsskriven och skattebetalande person till skolan erlägga 2 skillingar banko årligen. Enligt skolstadgan skulle emellertid varje examinerad lärare i årlig lön erhålla 8 tunnor spannmål och ytterligare 2 tunnor för kobete, där sådant ej förekom in natura samt i kontanter 53 Riksdaler och 16 skillingar banko. För skollärarlönen i Husie erfordrades sålunda 20 tunnor spann-

mål samt 106 Riksdaler och 32 skillingar banko. Då Husie sockens tillgångar för skollärarlönerna avräknades härifrån, uppstod en brist på 3 tunnor spannmål och 10 Riksdaler och 32 skillingar banco eller i penningar 25 Riksdaler och 32 skillingar banko, då spannmålen beräknades till 5 Riksdaler per tunna. Skolstyrelsen föreslog sockenstämman att hos Kongl. Maj:t i underdånighet anhålla att årligen få erhålla dessa resterande 25 Riksdaler och 32 skillingar banko av anvisade statsmedel.[25]) Sockenstämman beslöt helt i enlighet med skolstyrelsens förslag.[26])

Husie sockenstämmas underdåniga anhållan beviljades av Kongl. Maj:t, och av statsmedel utbetalades årligen som fyllnad åt lärarlönerna i Husie 25 Riksdaler, vilka "Skolstyrelsens Ledamöter rättvist fördela sålunda, att hvardera af Lärarne erhåller hälften med 12 Riksdaler 24 skillingar Banco".[27]) Skolstyrelsen beslöt 1846, "att undervisningen i alla Pastoratets skolor skulle börja hvarje år d. 15 Jan. och fortsätta till d. 31 Juli, samt åter begynna d. 1 September och fortfara till d. 15 December".[28])

I april 1846 meddelade Husie skolstyrelse till domkapitlet, att "alla Skolmästarne äro examinerade vid Skolmästare Seminariet i Lund samt fullständiga tabellkurser för vexelundervisningsmethod äro anskaffade".[29])

På sommaren 1847 utvidgades skolhuset i Ö. Skrävlinge genom en tillbyggnad för 158 Riksdaler, och följande år förbättrades skolhuset i Kvarnby för 195 Riksdaler.[30])

Ett skolreglemente för Husie socken fastställdes av Lunds domkapitel 1850 och undertecknades å domkapitlets vägnar av biskop Vilhelm Faxe.[31]) Enligt detta skolreglemente uppdelades lästiden på två terminer; första terminen från 15 januari till 31 juli och andra terminen från 1 september till 15 december, vilket innebar ett konfirmerande av skolstyrelsens beslut från år 1846. Vid varje termins slut förrättades offentlig examen av skolstyrelsens ordförande i närvaro av skolstyrelsens ledamöter. Skolåldern var från 6 till 12 år. Undervisningen pågick från kl. 8 f. m. till kl. 6 e. m. med avbrott för middagsrast från kl. 12 till kl. 2 e. m. Under den mörka årstiden slutade skoldagen, då dagsljuset upphörde. Skoldagen inleddes

med morgonbön, varefter ett bibelkapitel upplästes, och en psalmvers sjöngs. Förmiddagsläsningen avslutades kl. 12 med uppläsandet av "Bordsbönen före måltiden" och sjungandet av en psalmvers. Eftermiddagsläsningen inleddes kl. 2 e. m. med uppläsandet av "Bordsbönen efter måltiden", och skoldagen avslutades om aftonen med aftonbön, ett bibelkapitel och en psalmvers. Lördagseftermiddagen lästes icke, och förmiddagsläsningen avslutades med uppläsande av kommande söndags texter. Skolorna voro enligt reglementet indelade i tre klasser. Första klassen inlärde bokstäver, stavning och renläsning, dels efter lärobok och dels efter tabeller. Som omväxling skrevs i sandbänken. Andra klassen uppläste hemläxor ur katekesen utantill och övade innanläsning i Nya Testamentet och Psalmboken. Undervisningen i tredje klassen omfattade katekesen, Nya Testamentet och Psalmboken samt räkning, geografi, svensk historia och naturkunnighet. På lördagen repeterades veckans utantilläxor. Skollärarna skulle vaka över ordning och ledighet såväl under lästimmarna som under barnens fritid, så vitt de under denna befunno sig i närheten av skolhuset.

En ändring i skolreglementet företogs 1856, då sockenstämman på förslag av ordföranden, prebendekomminister Edvard Petrén,[32]) beslöt, "att den årliga examen vid socknens Skolor skulle hållas uti slutet av mars månad, men att läsetiden i öfrigt skulle förblifva densamma som hittills".[33])

På förfrågan av domkapitlet 1858, huruvida skolstyrelsen i Husie ansåg det behövligt att inrätta ytterligare skolor i socknen, avgåvo ledamöterna det enhälliga svaret, att undervisningen i socknen var god och tillräcklig. Av motsatt uppfattning var tydligen pigan Kjersti Bene från Ö. Skrävlinge nr 13. Hon anhöll 1860 hos skolstyrelsen att få inrätta en småbarnsskola i sin bostad och erinrade, att hon var välfrejdad och hade någorlunda kunskaper. Skolstyrelsen avstyrkte emellertid hennes ansökan.[34])

Ett visitationsprotokoll från 1863 omtalar, "att skolorna omfattas av barnens föräldrar med förtroende, men klagas öfver föräldrarnas likgiltighet att inte inlära barnen ens de stora bokstäfverna, då nu fasta skolor finnas".[35]) Till Kvarnby

skola hörde 53 skolpliktiga barn, varav vanligen 46 barn voro i skolan på en gång närvarande. Ö. Skrävlinge skola hade 90 skolpliktiga barn, och av dessa voro i medeltal 62 närvarande på en gång. Till skolorna i Kvarnby och Ö. Skrävlinge inköptes 1865 kartor över Asien, Afrika och Amerika samt "Berlins läsebok och Hultgrens hemlexor, Barths bibliska historia, Pihlstrands räknebok, Hägermans geografi och historia".[36]) Lärarlönen utgick 1865 med 400 Riksdaler om året jämte ersättning för kofoder och eldbrand med 63 respektive 65 Riksdaler. 1867 erhöll lärarna löneförhöjning med 50 Riksdaler om året.

Skolstyrelsen hade 1866 att taga ställning till en nådig kungörelse från Kungl. Maj:t angående utvidgande av skolväsendet och uppförande av nya skolhus. Skolstyrelsen fann det omöjligt att nu bygga flera skolor, men den ville ändå vidtaga åtgärder för att befrämja undervisningen och föreslog därför, att "med afseende på det stora antal barn i Ö. Skreflinge skollag församlingens kantor Cedervall enligt hvad gällande lag föreskrifver måtte deltaga i undervisningen därstädes, ett förslag ägnat att lika mycket gagna Cedervall som skolan, enär härigenom beredes honom någon sysselsättning, hvaraf han har behof".[37]) Kantorn ålades att undervisa i Ö. Skrävlinge skola tre dagar i veckan. Vidare skulle kantorn undervisa två timmar i sång varje onsdag i Ö. Skrävlinge skola och två timmar varje lördag i Kvarnby skola.

Vid sammanträde med skolstyrelsen i april 1870 beslöts, att en småskola skulle inrättas i Ö. Skrävlinge till hösten, och att lokal skulle anskaffas därtill genom en tillbyggnad av skolhuset där.[38]) Till småskollärarinna i Ö. Skrävlinge antogs lärardottern Helena Stenberg, som under sommaren skulle genomgå nödig examen. Lärarinnans lön fastställdes till 150 Riksdaler om året. Fadern, folkskollärare A. Stenberg i Ö. Skrävlinge, förklarade sig villig bekosta denna lön mot att han fick åtnjuta statsbidraget till småskolan. Lästiden i småskolan bestämdes till sex månader om året och omfattade tiden från 1 oktober till 30 april med uppehåll från 15 december till 15 januari. Småskollärarinnan Helena Stenberg fick 1874 löneförhöjning med 50 Riksdaler. Folkskollärarlönen var

samma år 600 Riksdaler jämte 139 Riksdaler som ersättning för kofoder.

Ett nytt reglemente fastställdes för Husie skolor av domkapitlet 1876 och är undertecknat av biskop Wilhelm Flensburg.[39]) För de barn i skolåldern, vilka på grund av tjänst inte dagligen kunde besöka skolorna inrättades nu en s. k. onsdagsskola, som började strax efter påskferierna och pågick inte bara till den 15 juni, då den vanliga undervisningen upphörde, utan ända till den 1 september, då höstterminen började. Undervisningen meddelades varje onsdag mellan kl. 1 och 3 e. m.

I Kvarnby inrättades 1876[40]) en småskola. Den första småskollärarinnan i Kvarnby blev Kjersti Haraldsson, som i lön erhöll 250 kronor om året. Samma år fick lärarinnan Helena Stenberg i Ö. Skrävlinge lika stor lön.

För småskolorna i Husie utfärdade domkapitlet 1878 ett reglemente,[41]) också det undertecknat av biskop Flensburg. Enligt detta reglemente skulle undervisningen fortgå i tio månader om året med nio månaders undervisning i skolans egentliga läroämnen och under tiden 15/6—15/7 en månads undervisning i slöjd för flickorna. Varje onsdag skulle hela eftermiddagen dessutom ägnas åt slöjd. Småskolorna skulle hållas stängda två veckor under våren och under tiden 15/7—1/9 och 20/12—7/1 samt från skärtorsdagen till tredje dag påsk. Examen förrättades den 15 juli. Undervisningen pågick dagligen från kl. 9 f. m. till kl. 12. Under vintermånaderna fortsatte undervisningen från kl. 1 e. m. till kl. 4 e. m., medan under sommarmånaderna undervisningen efter middagsrasten pågick från kl. 2 e. m. till kl. 5 e. m. Under lördagarna var eftermiddagsundervisningen inställd. Lärokursen i småskolan omfattade: kristendomskunskap, berättelser ur bibliska historien, Luthers lilla katekes, psalmverser, svenska språket, läs- och skrivövningar, räkning och sång.

Mot slutet av 1870-talet började de gamla skolhusen att bli otillräckliga, och frågan om nybyggnad eller tillbyggnad blev brännande. En kyrkostämma i juni 1880 beslöt att uppföra nya folkskolor i Kvarnby och Ö. Skrävlinge.[42]) Skolorna skulle såväl till storlek som inredning bli lika och uppföras av bränd

tegel. Kyrkostämman beslöt använda de gamla skolhusen till småskolor och inreda dem med förstuga och samlingsrum för barnen och bostad åt lärarinnan. Ett lån upptogs på 10.000 kronor, som skulle återgäldas inom 15 år. I Kvarnby uppfördes den nya folkskolan söder om det gamla skolhuset och ungefär parallellt med detta. Den nya skolan i Ö. Skrävlinge uppfördes i vinkel mot det gamla skolhuset. De nya skolorna i Kvarnby och Ö. Skrävlinge avsynades och togos i bruk i oktober 1881.

För folk- och småskolorna i Husie fastställdes 1883 av domkapitlet ett nytt reglemente,[43]) undertecknat av biskop Flensburg. Skolåldern ändrades nu från tidigare 6—12 år till 7—14 år. Folkskolan indelades i fyra årsklasser och småskolan i två. Undervisningen i folkskolan omfattade tiden 8/1—1/6 och 15/9—20/12 och fördelades på två terminer; en vår- och höst-termin från 15/4—1/11 med uppehåll för sommarlov från 1/6—15/9 och en vintertermin från 1/11—15/4 med uppehåll för jullov från 20/12—8/1. Undervisningen i småskolan omfattade tiden 20/1—1/8 och 1/9—20/12 och fördelades på två terminer; en vår- och höst-termin från 15/4—1/11 med uppehåll från 1/8—1/9 och en vintertermin från 1/11—15/4 med jullov från 20/12—20/1. I småskolan användes under vår- och höst-terminen tiden 1/7—1/8 uteslutande för undervisning i slöjd. Läsåret i såväl folk- som småskolan började den 15 april. Enligt skolreglementet anmodades föräldrar och målsmän, att "så vidt möjligt är sjelfve anskaffa åt sina barn de läse- läro- ritskrifböcker m. m. som blifvet för hvarje skola antagne att vid undervisningen begagnas". Om disciplinen stadgas i reglementets § 26 "Om ett barn gör sig skyldigt till olydnad, lätja eller annat oskick, skall det först tillrättavisas genom förmaning och varning; derefter, om sådan tillrättavisning icke hörsammas, straffas genom felets anteckning, afskild plats, nerflyttning eller annan dylik till framkallande af blygsel och ånger tjenlig näpst. Vid fortsatt och svårare förseelse må lärljunge med lämplig kroppsaga tuktas". Skolreglementet ålade slutligen lärare och lärarinnor "att uppmuntra barnen att besöka gudstjensten i Kyrkan och någon gång genom förhör utröna hvad de kunnat af predikan uppfatta". Detta skolreglemente

var gällande till 1907, då det ersattes med ett nytt, undertecknat av biskop Gottfrid Billing, och med ett i huvudsak likartat innehåll.

De hittillsvarande folk- och småskolorna i Kvarnby och Ö. Skrävlinge voro tillräckliga ända fram till 1920-talet, då en utvidgning av skolväsendet i Husie med ens blev nödvändig. Under den svåra bostadsbristen i Malmö strax efter första världskriget sökte sig många trångbodda arbetarefamiljer ut till ytterområdena, som snabbt tättbefolkades. Jordbruksbygden öster om Malmö ändrade hastigt karaktär. Gårdarnas åkerareal utstyckades till egnahemstomter. Det ena villasamhället efter det andra sköt upp i de gamla bymarkerna. I Husie koncentrerades inflyttningen till Ö. Skrävlinge by, där de nya samhällena Virentofta, Kungshälla, Hallstorp, Nya Hallstorp, Dalvik, Solvik och Trollängen uppstodo. Skolfrågan i Husie blev nu akut. Den snabbt växande folkmängden med ett ständigt ökat antal barn i skolåldern, då det i huvudsak var unga familjer, som inflyttade, sprängde den gamla ramen för skolväsendet och krävde nya skolbyggnader och flera lärare.

Invånarantalet i Husie hade sedan 1900 konstant hållit sig omkring 1000. Sålunda var 1910 invånarantalet 1045, och 1915 räknade man 981 invånare. 1920 hade invånarantalet genom inflyttning ökat till 1133. För att provisoriskt lösa skolfrågan inför den väntade inflyttningen inköptes 1920 genom beslut av kyrkostämman fastigheten Elfdalen,[44]) ett nedlagt garveri å Ö. Skrävlinge nr 4, vilket omändrades och inreddes till skola med en folkskole- och en småskoleklass samt bostäder för lärare och lärarinna, den nuvarande Hohögs skola vid V. Skrävlingevägen.

Folkmängden i Husie fortsatte att öka genom inflyttning, och 1923 var antalet invånare 1880, och 1924 hade invånareantalet stigit till 2343. På fyra år hade folkmängden mer än fördubblats. Kyrkostämman tillsatte på hösten 1923 en byggnadskommitté för utredning av en ny skola i Husie.[45]) Kommittén föreslog kyrkostämman, att en större skola borde byggas i Ö. Skrävlinge för att möta det allt större antalet barn i skolåldern.

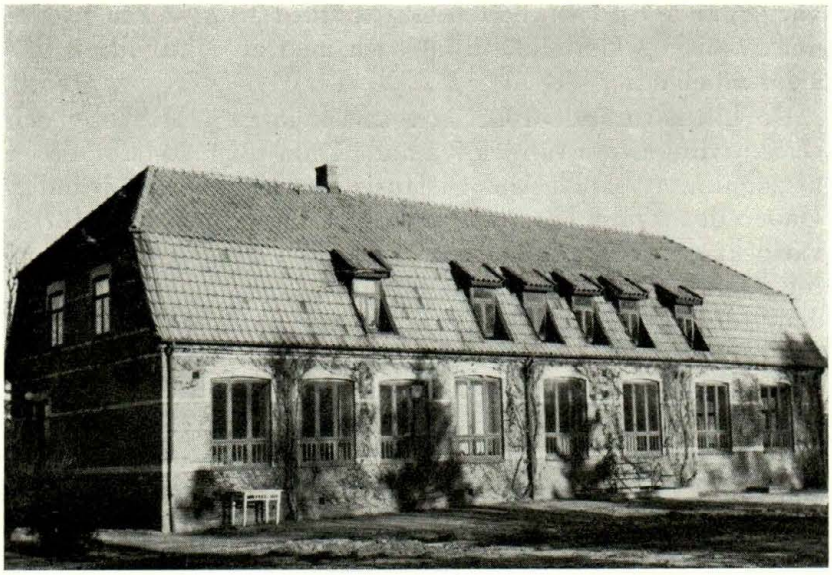

Hohögs skola. Foto Helge Andersson.

Efter en rad ofta stormiga kyrkostämmor fattades på våren 1924 beslut om uppförande av ett stort och tidsenligt skolhus i Ö. Skrävlinge. Skolan förlades enligt byggnadskommitténs förslag vid Sallerupsvägen å Ö. Skrävlinge nr 9, där mark förmånligt hade erhållits från Trollängens gård. Länge diskuterades frågan om den nya skolan skulle vara av låg eller hög typ, d v. s. om skolan skulle byggas i en eller flera våningar. I denna diskussion framträder brytningen mellan gammalt och nytt i Husie, sedan socknen börjat ändra struktur. Representanterna från det gamla Husie, som mätte efter den måttstock lantbon var van vid, ville ha en låg skola liksom de tidigare skolorna i Kvarnby och Ö. Skrävlinge från 1880-talet, medan de nyinflyttade med stadsbornas mera moderna och rörliga tänkande ville ha ett rymligt och högt skolhus i flera våningar av den typ de kände från staden. Slutligen segrade de nyinflyttade, och skolan i Ö. Skrävlinge uppfördes i tre våningar för en kostnad av 112 000 kronor, som täcktes genom ett av Kungl. Maj:t beviljat lån på fyrtio år. Kyrko-

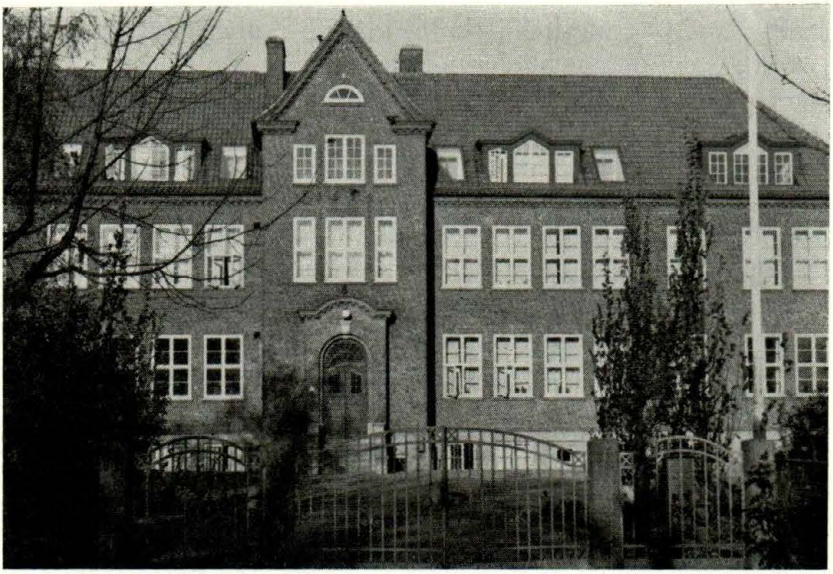

Östra Skrävlinge nya skola. Foto Helge Andersson.

stämmans ordförande, kyrkoherde Wilhelm Lindell, som representerade det gamla Husies syn, hade pläderat för en envåningsskola, och sedan beslutet om en skola i tre våningar segrat, antecknade han till protokollet, att "den lägre typen bort erhålla företräde, eftersom den högre byggnaden för med sig olägenhet och kostnad, huvudsakligen genom den trappbyggnad, som nödvändiggöres och dessutom till utseendet ej passar för landsbygden".[46]) Den nya skolan i Ö. Skrävlinge, som på sin tid var den största i Oxie härad, stod färdig 1924. Den hade då kostat 25 000 kronor mer än beräknat, och ytterligare lån måste upptagas. En viktig milstolpe i Husie skolväsendes historia var passerad. Den ökade inflyttningen och det växande antalet barn kunde mötas med tillförsikt. Lärarpersonalen i Husie utgjordes 1925 av 10 personer, varav 4 folkskollärare, 2 lärarinnor för mellanstadiet och 4 småskollärarinnor. Lönestaten för dessa lärare och lärarinnor uppgick 1925 till 20.950 kronor.

Husie inkorporerades med Malmö stad 1935, och därmed in-

leddes ett nytt kapitel i skolhistorien. Skolväsendet i Husie övertogs av stadens skolmyndigheter, som centraliserade undervisningen. Kvarnby skolor nedlades, och den gamla småskolan i Ö. Skrävlinge revs. Undervisningen koncentrerades till Ö. Skrävlinge nya skola, numera kallad Husie skola, som sedan dess varit medelpunkt för undervisningen i stadsdelen. De kommunalmän i Husie, vilka 1923—24 planerade och genomdrevo beslutet om den nya skolan i Ö. Skrävlinge, äro värda en eloge för sin framsynthet att den gången uppföra en rymlig skola med tanke på den framtida utvecklingen. Tack vare denna framsynthet vid skolbygget ha skollokalerna i Husie i stort sett varit tillräckliga ända fram till 1961 trots en omfattande inflyttning under 1950-talet och överförande av barnen från S. Sallerup till Husie, sedan byskolorna i Fårabäck och Tullstorp nedlagts efter S. Sallerups inkorporering med Malmö stad 1952. Folkmängden i Husie var 1956 uppe i 3.906 men hade 1961 stigit till 5.389. Vid 1962 års ingång funnos vid de olika skolorna inom stadsdelen Husie 21 klassavdelningar, som fördelade sig sålunda: 12 klassavdelningar i Ö. Skrävlinge nya skola, numera kallad Husie skola, 1 i Ö. Skrävlinge gamla skola, numera kallad Husie gamla skola, 3 i Hohögs skola och 5 i den nya skolan för Risebergaområdet vid Långhällagatan, vilken togs i bruk vid vårterminens början.

Noter.

[1]) Yttranden till domkapitlet ang. skol- och undervisningsverket 1768 VIII: 13B, Lunds Landsarkiv.

[2]) Knut Johan Billberg, prebendekomminister i Husie 1763—1776; se vidare Gunnar Carlquist: Lunds Stifts Herdaminne II: 2.

[3]) Sockenstämmoprotokoll 1810 12/8, LLA.

[4]) Om domprosten Christian Wåhlin, prebendekyrkoherde i Husie och V. Skrävlinge 1808—14, se vidare Gunnar Carlquist: Lunds Stifts Herdaminne II: 4 sid. 65 ff.

[5]) Sst. prot. 1808 23/10, LLA.

[6]) Kyrkoherdens anmälan (1811 27/5) liksom följande "Husie sockens ödmjuka förklaring" (odaterad), kronolänsmannens rapporter (1811 23/6 och 1811 27/9) och Landshövdingeämbetets resolutioner (1811 24/8 och 1811 9/10) äro intagna i sockenstämmoprotokollen. LLA.

[7]) Sst. prot. 1822 2/6, LLA.

[8]) Sst. prot. 1819 4/7, LLA.

[9])Om Jöns Peter Cronhamn se Svenskt Biografiskt Lexikon 9, 1931, sid. 157 ff. och Svenska Män och Kvinnor, Biografisk Uppslagsbok, Stockholm 1944, sid. 135.

[10]) Anders Fredrik Cronhamn, sedermera kyrkoherde i Ilstorp och Björka; se vidare Gunnar Carlquist: Lunds Stifts Herdaminne II: 6.

[11]) Sst. prot. 1823 20/7, LLA.

[12]) Sst. prot. 1825 4/9, LLA.

[13]) Sst. prot. 1827 2/12, LLA.

[14]) Sst. prot. 1831 10/4, LLA.

[15]) Sst. prot. 1832 27/5, LLA.

[16]) Sst. prot. 1833 9/8, LLA.

[17]) Sst. prot. 1839 27/1, LLA.

[18]) Carl Carlsson, prebendekomminister i Husie 1822—43, sedermera kyrkoherde i Ö. Vemmerlöv, se vidare Gunnar Carlquist, Lunds Stifts Herdaminne II: 2.

[19]) Sst. prot. 1839 7/4, LLA.

[20]) Sst. prot. 1839 20/10, LLA.

[21]) Sst. prot. 1840 27/9, LLA.

[22]) Om Per Larsson se vidare Elin Thunell: Livet på Kabbarp 1 & 6 1814—1864, Bidrag till Bara härads beskrivning nr 13, sid. 29.

[23]) Sst. prot. 1841 21/2, LLA.

[24]) Sst. prot. 1842 30/1, LLA.

[25]) Skolstyr. prot. 1844 1/5, LLA.

[26]) Sst. prot. 1844 5/5, LLA.

[27]) Skolstyr. prot. 1846 4/9, LLA.

[28]) Skolstyr. prot. 1846 4/9, LLA.

[29]) Skolstyr. prot. 1846 29/4, LLA.

[30]) Sst. prot. 1847 11/7, LLA.

[31]) LLA.

[32]) Edvard Petrén, prebendekomminister i Husie 1856—68, sedermera kyrkoherde i Halmstad och Sireköpinge; se vidare Gunnar Carlquist: Lunds Stifts Herdaminne II: 2 och II: 8.

[33]) Sst. prot. 1856 13/7, LLA.

[34]) Skolstyr. prot. 1860 13/5, LLA.

[35]) Husie kyrkoarkiv.

[36]) Skolstyr. prot. 1865 11/10, LLA.

[37]) Skolstyr. prot. 1866 30/9, LLA.

[38]) Skolstyr. prot. 1870 24/4, LLA.

[39]) Husie kyrkoarkiv.

[40]) Kyrkost.-prot. 1876 28/5, Husie kyrkoarkiv.

[41]) Husie kyrkoarkiv.

[42]) Kyrkost. prot. 1880 16/6, Husie kyrkoarkiv.

[43]) Husie kyrkoarkiv.

[44]) Kyrkost.-prot. 1920 16/5, Husie kyrkoarkiv.

[45]) Kyrkost.-prot. 1923 30/10, Husie kyrkoarkiv.

[46]) Kyrkost.-prot. 1924 3/4, Husie kyrkoarkiv.

OM LANDSTÄLLET DAMMFRI

Av Leif Ljungberg.

Det har funderats en hel del över härledningen av namnet Dammfri. Man har icke ansett uteslutet, att namnet ursprungligen varit Daniifrid efter en av de tidigaste ägarna, handlanden Johan Danius. Det har också gissats på namnets härledning med hänsyn till ställets lantliga avskildhet från storstadens damm (MFÅ 1957 Ingemar Ingers: Om ortnamnen i Malmö). Urkunderna ha icke lämnat något definitivt besked i saken. På höstkanten 1961 blev det händelsevis en polemik i Sydsvenska Dagbladets insändarspalter. En flicka i Dammfriskolan hade kommit hem smutsig och nerdammad efter lek på skolgården och hennes mamma klagade och undrade, hur ett så barockt namn kunnat komma till. Det förlösande ordet sades då av fru Annie Brahme, född Edgren, i Eslöv, som berättade, att hennes morfar, handlanden Nils Söderberg, som ägde gården i mitten på 1800-talet, kallade den Dammfri "emedan den ej låg vid en dammig affärsväg utan vid en stilla biväg". Tänk vad en levande tradition är värdefull.

Även om urkunderna tiga, just vad namnfrågan beträffar, ha de en hel del i övrigt att berätta om stället. Nils Söderberg, född 1820 och död 1874, var välbeställd handlande i Malmö och ägde en gård vid Per Weijersgatan — Gustav Adolfs torg (gammalt nr 713—714). Hans hustru, Anna Christina Callman, var klen, och det var för hennes skull, som han på slutet av 1850-talet arrenderade en jordrymd om 38.697 kvm av Magistratsvången och där byggde en villa, vilken han alltså kallade Dammfri. Den unga frun fick inte länge njuta lantlivets behag; redan 1859 dog hon, 39 år gammal, begråten av make och 3 små döttrar. Efter makans bortgång sålde Söderberg byggnaden till sin vän handlanden Johan Danius, som snart nog synes ha flyttat ut där och bott där året om. I S:t Petri husförhörslängd 1861—63 är namnet tidigast påträffat — det förekommer för övrigt då under formen Damfred —

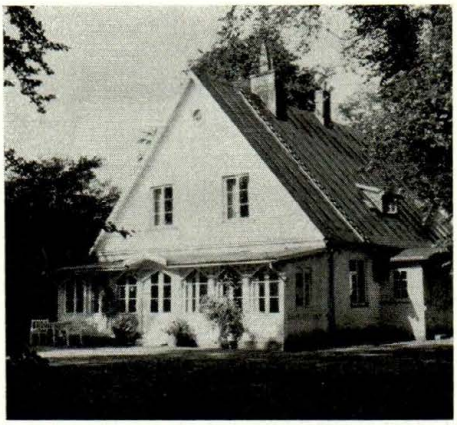

Dammfri 1959. Foto Sture Stjernfelt.

Danius synes 1886 ha lämnat Dammfri, varefter den kände chokladfabrikören Nutin Cloetta blev ägare en kort tid; han dog redan 1891, då det köptes av tvålfabrikören Jöns Jönsson å Tärningholm och slaktaren B. August Nilsson å Vilhelmstorp. Den arrenderade jorden till Dammfri uppgives då ha varit 11 tunne- och 6,5 kappeland. Jöns Jönssons änka Lovisa och B. Aug. Nilsson försålde byggnaden 1915 till Malmö stad för 7.000 kronor. I köpevillkoren talas om 10 rum, veranda, loge, tvättstuga m. m. och uppvuxen välvårdad trädgård med vinkast.

Då staden övertog fastigheten inreddes två bostadslägenheter därstädes. En östlig om sex rum och en västlig om två rum. Hyresgästen i den förra hade även dispositionsrätten till trädgården. Den förste hyresgästen i den större lägenheten var ingenjören vid Gatukontoret i Malmö Erik Widegren med familj, som i tjugo år bodde där. De nuvarande hyresgästerna äro gatufogden Sture Stjernfelt resp. kontorsvaktmästaren Oskar Olofsson.

Den enda brandförsäkringsvärdering, som kunnat anträffas, är av så sen datum som 1946; den lyder å 35.000 kr. Bostadshuset är numera revetterat. I bouppteckningen efter Anna Christina Söderberg 1859 är huset upptaget till ett värde av 1.500 rdr rmt. Hur den äldsta byggnaden såg ut kan ej med bestämdhet sägas. Troligen är det dock samma byggnad, som

skymtar på ett trevligt fotografi, taget 1891. Egendomen var då uthyrd som sommarnöje åt glasmästaren och förgyllaren Carl Fredrik Söderberg — ej veterligt släkt med grosshandlaren Nils Söderberg — och hans hustru Elna Christina, född Persson. Den senare var född den 24 juli 1831 och vårt fotografi återger en bild från hennes 60-års dag, som högtidligen firades på Dammfri tillsammans med släkt och vänner. Svenska och norska flaggorna (med unionsmärke i respektive) flankera ingången, som är lövad, och kulörta lyktor hänga under verandataket. Gästerna ha hunnit till kaffet med avec och rökverk — ja för "gubbarna" står t. o. m. toddyn redo. Och gästerna? Ja tack vare minnesgoda anhöriga — fru Ellen Aurell, f. Enelund, och disponent Ludvig Köhler, varav den senare som 5-åring är med på bilden, kunna så gott som samtliga namngivas. De äro:

Sittande barn: Ada Söderberg, Olga Köhler, Sigrid Nilsson, Ingeborg Lassen och Ester Söderberg.

Vid kaffebordet: Fru Johanna Wojidkow, fru B. August Nilsson (Mathilda Nilsson), fru Marta Pettersson från Håkanstorp (mor till föreg.), fru Johanna Rosberg, fru Elna Söderberg — födelsedagsbarnet —, fru Botilda Nilsson (B. Aug. Nilssons mor).

Herrarna vid toddybordet: Skomakaremästaren Peter Rosberg, slaktarmästare Anders Nilsson (far till B. Aug. Nilsson), Nils Pettersson på Håkanstorp (far till fru B. Aug. Nilsson), litografen Ludvig Köhler, skolföreståndaren Olof Hellberg, glasmästaren C. F. Söderberg, bleckslagaren G. Wojidkow.

Stående på verandan: Fru optiker J. W. Holst med dottern Wahlborg, (sedermera kötthandl.) Wilhelm Nilsson (son till B. Aug. Nilsson), fru Johanna Hellberg, (sedermera konsuln) Sven Elvir Söderberg, fru Magda Lassen, f. Söderberg med Magda Enelund, Alma Pettersson (numera änka efter kamrer Bror Pettersson), fröken Pettersson (hyresgäst å Wilhelmstorp), Gustaf Köhler (sedermera tandläkare), Ludvig Köhler

Dammfri 1891. Foto.

(sedermera disponent), Augusta Nilsson (B. Aug. Nilssons dotter), slaktarmästare B. Aug. Nilsson.

Stående: Olof Pettersson på Håkanstorp, direktören på Carl Lunds fabriker Viggo Lassen (på cykel); Lassens hyrde senare stället av B. Aug. Nilsson och J. Jönsson.

I fönstret: ett "hembiträde".

ARKEOLOGISKA OCH BYGGNADS-HISTORISKA FÄLTARBETEN 1961.

MEDDELANDEN FRÅN MALMÖ MUSEUM AV C. G. LEKHOLM

Malmö gamla teater.

Rivningen av Malmö gamla teater har under hösten påbörjats, kontinuerligt övervakad av museets tjänstemän. Därvid har konstaterats, att byggnadssakkunnigas liksom brandmyndigheternas utlåtande av år 1951, där byggnaden ifråga bl. a. definierades som ett permanent raskatastrofhot, sedan dess ytterligare skärpts, troligen till stor del genom intensifieringen av trafiken på St. Nygatan.

(Betr. Malmö gamla teaters byggnadshistoria, ombyggnader m. m. hänvisas till kartor, ritningar, uppmätningar, utredningar, protokoll, litteratur m. m. i offentliga institutioner).

Grunden till Gamla teatern kom att ligga tvärs över östra slänten mot Rörsjön på en gammal dansk bastion, som raserats och utplanats av Raseringsbolaget år 1807. Dessa osäkra mark- och grundförhållanden på en tomt, planerad med fyllnadsmaterial, torde ha varit en primär orsak till de sättningar i byggnadskroppen, vilka tidigt omvittnas. De grova remnorna, löpande snett från taklist till gatunivå såväl i yttermuren mot St. Nygatan som åt söder mot Stadt Hamburg liksom i trapphusen till salongen och, särskilt grova sättningar, i nedre trapphuset till klädloger m. m., torde även ha ytterligare förvärrats genom nya spänningar i huskroppen, sedan tunga, höga huskomplex omkring sekelskiftet uppförts på ömse sidor om Gamla teatern. Härvid uträtades för övrigt teaterns tidigare valmade tak åt öster till sadeltak.

Teaterbyggnaden, som inte minst med hänsyn till rådande krigsförhållanden vid tiden för uppförandet byggdes på sensationellt kort tid (enligt uppgift april—hösten 1808), har murats i kryssförband av lersten, med 3-stensmur upp till i

höjd med översta raden, därefter 2 1/2-stens, samt med skalmur av tegel i fasaden.

Vid den genomgripande ombyggnaden sextio år senare, 1868, har uppförts och förankrats i väggen som förstärkning 4 stödpelare från grunden till taklisten på vardera långsidorna av scenhuset. Dessa stödpelare murades av tegel, ca 40 × 60 cm. Troligen tillkommo de i samband med att det ursprungliga scenmaskineriet i utrymmet under scengolvet, av vilket intet kunnat spåras, då ersattes med ett omfattande scenmaskineri på scenvinden. Detta nya scenmaskineri bestod av 8 kraftiga trätrummor, (diam. 133 cm. — bredd 36 cm). 14 något mindre trätrummor, samt 169 trissor löpande i fasta trähylsor, hela systemet upphängt i axlar, förankrade i 3 våningar i hanbjälkar av varierande grovlek (9 × 9″, 7 × 7″, 6 × 6″), utan tvivel en kraftig toppbelastning tillsammans med de 14 stora trätrummorna vid scenbryggorna utmed långsidorna. I samband med denna förändring borttogs varannan takstol över scenen och lades plåttak. Kupolens träkonstruktion förstärktes med dragjärn. Överbelastningen har medfört en lutning mot norr hos båda ytterväggarna på upp till 17 cm från lodplanet i lejdens höjd, vilket konstaterades vid undersökningen.

Rivningen i salongen inleddes med att barriärerna till de tre raderna nedtogs. Fragment, visande konstruktion i spåntad plank, klädd med stuckatur från restaureringen år 1907, överfördes till museet jämte övre, södra logebarriären och en klassicistisk pilaster av proscenie-partiet liksom samtliga logedörrar och hela scenmaskineriet. Härvid blottades bl. a. hur de bärande bjälkarna i de båda övre raderna dubbelsidigt förstärkts. Nedersta radens bärande bjälkstumpar visade ljusare snittytor än raderna ovanför, sannolikt härledande sig från slopandet år 1868 av bjälklaget tvärs över husets bredd under den ursprungliga parkettens golv, när den tidigaste salongen fördjupades till markvåningens plan. I samband med den genomgripande ombyggnaden år 1868 sänktes även hela scenöppningen inkl. prosceniet ca 2 m för att få en akustiskt mera logisk anpassning till salongens nya, sänkta bottennivå. Särskilt borttagandet av det bärande bjälklaget till den ursprung-

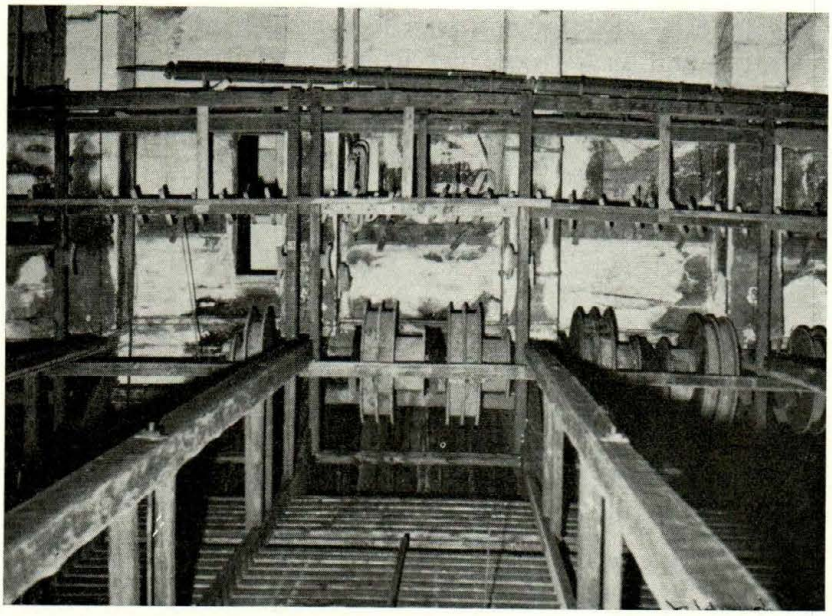

Scenvinden å Gamla teatern. Foto Malmö museum 1961.

liga parkettens golv jämte uppmonteringen av det nya tunga scenmaskineriet år 1868 synes starkt ha på längre sikt bidragit till skadliga förändringar i byggnadskroppen.

Möjligen skulle orsaken till Malmö gamla teaters beklagliga ändalykt därför kunna definieras bl. a. även sålunda: arkitekten Sundströms snabbygge av år 1807 fick främst genom den genomgripande ombyggnaden år 1868 en för sin konstruktion överdimensionerad funktion (antalet sittplatser ökades från 449 till 592, exkl. orkester), samtidigt som, trots punktvisa förstärkningar, sammanbindande element försvagades.

Vid saneringen företrädesvis i Gamla staden har besiktning och fotografering utförts på bl. a. följande byggnadsplatser.

Kv. 64 Lübeck.

Vid schaktning till 6 m:s djup under gatunivån till kalkberget, vilket ligger 4 1/2 m djupare än MYA:s gamla källar-

golv gjordes märkligt nog inga lösfynd och utöver rester av pålning för fabriksbyggnader i tomtens centrum påträffades inga spår av äldre bebyggelse.

Kv. 68 Magnus Stenbock.

Efter nedmonteringen av Frickska korsvirkeslängan följdes schaktningsarbetena på tomten, även här utan att fynd kunde göras.

Fotografering jämte inventering av bebyggelse i kv. nr 4 St. Gertrud, nr 7 Carolus, nr 37 Biet, nr 56 Mullvaden, nr 60 Blomman, nr 61 Gyllenstierna, har utförts liksom fotografering av bebyggelsen kring Lilla Torg.

Rådgivning vid planering för ombyggnad av Tunneln, Rådhuskällaren och gamla Latinskolan har lämnats, varvid även uppmätningsarbeten och fotografering vid byggnadsundersökningarna utförts.

Kv. 47 S:t Knut.

Av särskilt intresse är grundmurarna i Rådhuskällaren, där under putsen i hjärtmurarna kraftiga valvkonstruktioner kommit i dagen. Dessa valv kommer att friläggas i de blivande restauranglokalerna.

Kv. 32 a Jörgen Kock.

I samband med planeringen för ombyggnad av gamla Latinskolan har gårdsfasaderna å byggnaderna mot Frans Suellsgatan och Västergatan renknackats, varvid ursprungliga medeltida väggfragment med kritstensband liksom fragment av dörr- och fönsteröppningar gett antydan om hur flera medeltidshus byggts samman till större huskroppar.

Kv. 43 Svanen.

I Tunnelns källarvalv har valvkappor och valvribbor flerstädes frilagts i samband med en genomgripande restaurering.

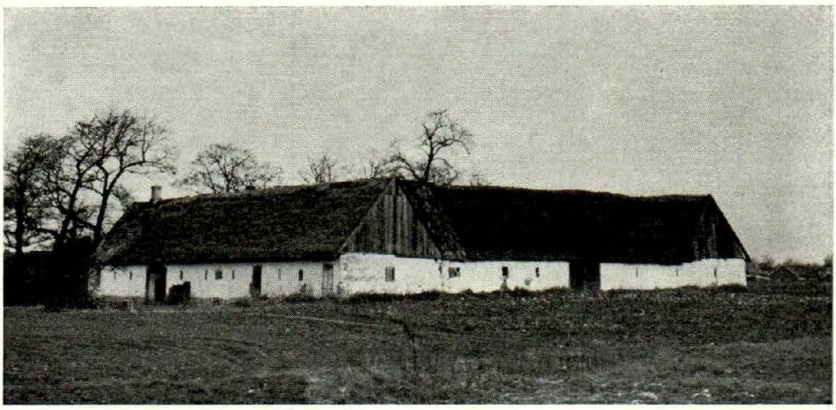

Hyllie n:r 19. Foto Malmö museum 1960.

Kv. 6 Ran.

Uppmätning och fotografering av Automatrestauranten Wega, Skeppsbron 3, har gjorts i samband med denna jugendinteriörs överförande till Malmö museum.

Limhamn.

Inventering av gammal Limhamns-bebyggelse i kv. 104 Staren, kv. 105 Pärlhönan, 108 Steglitsen och 109 Grönsiskan har utförts.

Hyllie n:r 19.

Byggnadsundersökning av denna rivningshotade jordbruksgård har företagits, varvid framkommit, att gården i hög grad kan rubriceras som ett byggnadsminne, och sålunda värd att bevara. Denna 4-längegård exemplifierar (i sin plan) den västskånska jordbruksgården vid tiden för laga skiftets genomförande, och genom att dess ekonomibyggnader äro uppförda med lerstampade väggar under halmtak är den ur byggnads-

teknisk synpunkt enastående, den enda bevarade i Sydvästskåne. Gården har inte varit föremål för mera omfattande ombyggnader, och kan alltså återställas i sitt ursprungliga skick.

Limhamns museiförening har påtagit sig ansvaret för dess fortsatta bevarande, och har som en första åtgärd låtit lägga om halmtaken.

ANTECKNINGAR TILL EN MALMÖ-BIBLIOGRAFI FÖR ÅR 1961

Av Margit Johanson.

Adlercreutz, Maud, Gösta Folke möter musicalåldern.
AB 4/3.

Améen, Lennart, Stadsplanetyper. [Bl. a. "Det gamla Malmö".] Ill.
Svensk geografisk årsbok. Årg. 37 (1961), s. 43—61.

Anderberg, Carl-Olof, Malmö nya radiohus.
Musikern. 1961, h. 1, s. 7.

Andersson, Helge, Folkliga bebyggelsenamn i Malmötrakten.
Byahornet. Årg. 20 (1961), s. 1171—1172.

— Kulturskandalernas epok döden för medeltidskyrkor. [Hyllie, V. Skrävlinge och Fosie.]
SkD 27/11.

— Långkatekesen och Tuggalite, folkliga namn på malmögårdar.
SkD 31/10.

— Malmö skall vid årsskiftet få en vacker kyrka från 1100-talet. [S. Sallerup.]
SDS 16/12.

— Malmö stad har 1000-årig runsten. [Fosiestenen.]
SkD 29/8.

— Malmökritan åtnjuter världsrykte.
SkD 26/9.

— Marienkirche i Lübeck blev förebild för S:t Petri.
SkD 14/8.

— Marknamn från 1500-talet lever ännu kvar i Malmö.
SkD 11/12.

— Många ättehögar runt Malmö.
SkD 1/9.

— Ny malmöförsamling vid årsskiftet. S. Sallerup har historisk anknytning till staden.
SkD 23/12.

— Slå vakt om våra grönområden! Tusculanum idyll som måste bevaras.
SkD 22/2.

— Södra Sallerup, yngsta Malmö — en urgammal kulturbygd. Ill. litt.
Malmö fornminnesförenings årsskrift. Årg. 29 (1961), s. 111—125.

— Södra Sallerups klockaregård.
Lundastiftet. Årg. 17 (1961), h. 4, s. 10.

— Östervärns station har nu fått lämna plats åt gata.
SkD 4/10.

— Östra förorternas genuina allmogebyggnad bör räddas. [Klockaregården i S. Sallerup.]
SkD 6/6.

— Östra Skrävlinge i Malmö har enda byalaget i svensk stad.
SkD 7/6.

Antoine, Herbert, Automatiserad skolästtillverkning. [Malmö skolästfabrik.] Bildreportage.
SIA. Årg. 26 (1961), h. 5, s. 22—23.

— MMT — målmedveten modetrend. Reportage. Ill.
Beklädnadsfolket. Årg. 18 (1961), h. 1, s. 12—13.

— Namnbyte till Gyllene Gripen kröner Malmö Läders omdaning. Reportage. Ill.
Beklädnadsfolket. Årg. 18 (1961), h. 15, s. 15—17.

Arbman, Holger, Människooffer under bronsåldern? Litt.
Limhamniana. Årg. 3 (1961), s. 10—24.

Arkeologi:

Andersson, H., Malmö stad har 1000-årig runsten.
— Många ättehögar runt Malmö.
Arbman, H., Människooffer under bronsåldern?
Bengtsson, H., Malmöområdet ...
Fältarbeten 1960.
Persson, P. O., Skånska mammutfynd.
Salomonsson, B., Den första skånska renjägarbostaden.
Strömberg, Märta, Untersuchungen zur jüngeren Eisenzeit.

Back, Pär-Erik, En klass i uppbrott. Den fackliga lantarbetarrörelsens uppkomst och utveckling. Malmö 1961. 400 s. Ill. portr.

Bager, Einar, Claus Mortensen Töndebinders bibel.
Malmö S:t Petri församlingsblad. 146. (1961: 4.)

— Malmö adresskalender år 1519. Lyder van Fredens skattelängder i topografisk belysning.
Malmö fornminnesförenings årsskrift. Årg. 29 (1961), s. 26—46.

— En olöst gåta i gammalt malmöspråk.
SDS 5/5.

Barnens dag. Så firade man Barnens dag förr. Ill.
Glytten. Årg. 3 (1961), s. 3—7.

Beckholmen, Kuno, Pionjärer på Kockums. [Utbildning av kvinnliga svetsare.] Ill.
Metallarbetaren. Årg. 72 (1961), h. 17, s. 16—17.

Befolkningsutveckling och sysselsättning i Malmö under 1950-talet och början av 1960-talet. [Utredning verkställd av] Malmö stads drätselkontor, statistikavdelningen. Malmö 1961. 7 s.

Bengtsson, Henry, Malmöområdet är inte så fattigt på fornlämningar.
SkD 1/3.

Bergengren, Johan, De första biograferna. När "levande bilder" erövrade Malmö. Ill.
SDS 19/3.

Berggren, Karl, 54 år som musikrecensent.
Arbetet 2/7, 4/7.

[Bergh, Hugo], Malmö först med kortfilm. Av Hube [sign.].
SDS 2/4.

Bergström, Gunnar, Tullförvaltarna i Malmö 1658—1900. Ill. portr. litt.
Malmö fornminnesförenings årsskrift. Årg. 29 (1961), s. 47—76.

Bergström, Kurt, På räls över Öresund. Malmö F, station vid gränsen.
Signalen. Årg. 62 (1961), h. 41, s. 11—12, 14.

Biografi:

Bager, E., Malmö adresskalender.
Bergström, G., Tullförvaltare.
Bodman, E., Magistratstraditioner.

Bothwell, J. H. — *Mortens, G.*
Brodd, L. J. — *Widerberg, B.*
Dung, P. — *De la Motte, T.*
Edstrand, Thekla — *Dahlgren, T.*
Gullberg, H. — (*Gullberg, H.*); *Josephson, R.*
Hatz, F. — *Romare, K.*
Holmbäck, B. — *Fredriksson, G.*
Horn, H. — *De la Motte, T.*
Hultén, C. O. — *Sandström, S.*
Mattsson, S. — *Emilson, H.*
Mortensen, C. — *Ljungbeck, A.*
Palm, A. — *Olsson, J. O.*; *Tidman, Y.*
Sjöström, L. P. — *Knutsson, G. L.*
Widerberg, A. — *Hjorth, D.*
Österlin, A. — *Nanne-Bråhammar, Marianne.*

Blennow, Hans, Några småkyrkor i stiftet. [Bl. a. S:ta Katarina kapell.]
Lunds stifts julbok. Årg. 55 (1961), s. 103—110.

Block, B[ertil], Morgonsamling vid Källängens läroverk i Malmö.
Aktuellt från Skolöverstyrelsen. Årg. 14 (1961), s. 54—55.

Bo i Örestad. Villa- och interiörutställning arrangerad av Lions Club Limhamn och Kvällsposten 26 aug.—3 sept. 1961. [Katalog.] Malmö 1961. 35 s.

Bodman, Erik, Magistratstraditioner i Malmö. Litt.
Släkt och hävd. Årg. 12 (1961), s. 259—266.

Bok- och biblioteksväsen:

Bager, E., Claus Mortensen Töndebinders bibel.
Friedlænder, Ina, Skånebrevsförteckningarna.
Harrison, K. C., Libraries in Scandinavia.
Holmström, B., Om nyttan av att ha vänner.

Kylberg, Anna Maria, Extension work. 2.
— Kulturlådan.
Kyrkliga förbundets i Malmö bibliotek. Katalog. 4.
Ljungberg, L., Stadsarkivet.
Malmö stadsarkiv tar emot.
Mac Colvin, L. R., Libraries for children.
Nilsson-Tannér, P., Det kommer mycket gott från Malmö. [Allhem.]
Persson, H., Något om dokumentation.
Salomonsson, Elisabeth, Extension work. 1.

Bratt, Lennart, Teater 23. Ill.
Apollonia. Årg. 9 (1961), s. 283—287.

[Breithel, Arla], Fyrtio föreningsår fyllda av initiativ och trivsel. [Malmö husmodersförening.] Av Bric [pseud.].
SDS 23/4.

Bråhammar, Gunnar, Mosaik i Limhamns höghus. [Väggutsmyckning av John Wipp.]
KvP 26/10.

Byggnadshistoria:

Andersson, H., Södra Sallerups klockaregård.
— Östervärns station.
— Östra förorternas genuina allmogebyggnad.
Ingers, I., Hyllie n:r 19.
Ljungberg, L., Rådhus — riksbank — stadsarkiv.
Lundkvist, S., Återblick på Strandpaviljongen.
Widerberg, B., Bryggaren som var arkitekt.
— Hyllie 19.
— En klockaregård.

Byggverksamhet och stadsplanering:

Améen, L., Stadsplanetyper.
Fjärrvärme i småhusgrupp.
Helweg, O., Boligbebyggelse i Limhamn.
Roos, T., Segevångsområdet.

Winge, G., Gamla stadens framtid.
Das *Wohnquartier* "Nytorp".
Åberg, H., Kvarteret Kronprinsen.

Cederlöf, Olle, A. P. Sjöbergs experimentgevär.
Svenska vapenhistoriska sällskapets skrifter. N. S. 7 (1961), s. 15—31.

Dahlgren, Thorild, Thekla Edstrand. Portr.
Vetenskapssocietetens i Lund årsbok. 1961, s. 139—141.

Dahlgren, Åke, "Behyvla korumpor" och ge första skänken var nöjen i forna tider. Malmö snedkerlaugs statuter 360 år.
Arbetet 20/4.

Danmarks gamle købstadslovgivning. Bd 4. Skaane, Bornholm, Halland og Bleking. Udg. af E. Kroman. Kbh. 1961. 371 s.
S. 27—105: Malmö.

De la Motte, Tage, Peder Dung och Hans Horn. Två borgarsöner från Malmö i kyrkans tjänst. Litt.
Malmö fornminnesförenings årsskrift. Årg. 29 (1961), s. 11—24.

Dimension och tolerans. Bröderna Edstrand-koncernens personaltidning. Årg. 1 (1961) —. Malmö. Ill.

Ekberg, F., S:t Petri altaruppsats i Malmö 350 år gammal. Ill.
SDS 23/9.

Emilson, Hälge, Gäst i diktens blomstergård. [S. Mattsson.]
SDS 30/7.

Engström, Per, Några skånska grossistföretag med särpräglad utveckling. [Bl. a. Fredr. Sjöberg & Dahl AB, Bröderna Edstrand AB.]
Svensk handel. Årg. 17 (1961), h. 4, s. 25—29.

[Ernström, Waldemar], Om Malmö. Sant och måhända osant. Av Em [sign.].
Svensk socialvårds tidning. Årg. 39 (1961), s. 147—152.

Film:

Bergengren, J., De första biograferna.
Bergh, H., Malmö först med kortfilm.
Widerberg, B., Den svenska filmens vagga.

Fjellander, Axel, Malmö-utfästelse från 1631 infrias av kyrkofullmäktige. Jörgen Kocks gravvård flyttas till S:t Petri kyrka.
Arbetet 29/10.

— Invigd tre gånger och tre gånger nedlagd. Malmö gamla teater hade skiftande öden.
Arbetet 18/11.

Fjärrvärme i småhusgrupp i Malmö. Ill.
Byggnadsindustrin. Årg. 31 (1961), s. 465, 484.

Det *framtida* Malmö. Malmö huvudstad i "Mittens rike".
SDS 1/6. Specialnummer.

Framtidens Skåne. Intervju med länsarkitekt Ebbe Borg av Christer Borg. 1—3.
SkD 22/8, 24/8, 29/8.

Framtidshus i Örestad. Utställning anordnad av Kvällsposten och Lions Club i Limhamn. Ill.
Hem i Sverige. Årg. 54 (1961), s. 304—306.

Franciskanernas utdrivande från deras kloster i Malmö, Halmstad, Ystad, Viborg enligt ett samtida dokument från 1534. Översatt och kommenterad av A. M. Lundin. Historisk inledning av Jörgen Nybo Rasmussen.
Credo. Årg. 42 (1961), s. 149—180.

Fredriksson, Gösta, Bengt Holmbäck.
Limhamniana. Årg. 3 (1961), s. 54—57.

— Hemmanet n:r 19 ursprungligen spritt över Hyllie sju vångar.
Limh. Tidn. 10/2.

— Sillfiske i Limhamn på 1600-talet — men när började limhamnarna själva?
Limh. Tidn. 3/3.

— En skolstrid i Hyllie med Malmö och Bunkeflo som medagerande. [1599.]
Limh. Tidn. 27/1.

Friedlænder, Ina, Skånebrevsförteckningarna.
Meddelanden från Svenska riksarkivet för år 1958, s. 61—100.

Frimärksföreningen "Vattenmärket" 20 år.
Vattenmärket. 1961: dec.

Fältarbeten 1960. Meddelanden från Malmö museum av C. G. Lekholm.
Malmö fornminnesförenings årsskrift. Årg. 29 (1961), s. 142—146.

Föreningar:

Breithel, Arla, Fyrtio föreningsår. [Malmö husmodersförening.]
Frimärksföreningen Vattenmärket.
Hantverkarnas gille.
Lions Ladies.
Logen n:r 34 Caritas.
Norrlands gille.
Sällskapet Heimdall.
Travellers' club.

(Gaddén, Gunnar), Att undervisa med brevkurser. En bok tillägnad Gunnar Gaddén den 25 januari 1961. [Hermods korrespondensinstitut.] Malmö 1961. 249 s.

Groothoff, Ingegerd, Bortglömd kulturhistoria i museets gömmor. Malmöteater för 100 år sedan.
SkD 16/8.

Grunewald, Gottfrid, Talövningsrum skapar ny undervisningsmiljö. Nya hjälpmedel vid språkundervisningen vid lärarhögskolan i Malmö.
Kommunal skoltidning. Årg. 30 (1961), s. 241—246.

Grönblad, Anders, Centraliserad kronikervård med öppenvårdskontrakt. Några erfarenheter från Malmö under en 4-årig verksamhet.
Svenska läkartidningen. Årg. 58 (1961), s. 481—492.

(Gullberg, Hjalmar), Om Hjalmar Gullberg. Av Carl Fehrman, Olle Holmberg, Ivar Harrie, Algot Werin, Palle Brunius.
Svensk litteraturtidskrift. Årg. 24 (1961), h. 4.

Hall, Paul, On the prognosis and the natural history of acute rheumatic fever and rheumatic heart diseace. Akad. avh. Sthlm 1961. 122 s.
Analysen baserad på patientmaterial vid Malmö allmänna sjukhus 1930—54.

Handberg, Sven-Erik, Skepp på skepp på Kockums. Reportage.
Arbetaren. Årg. 40 (1961), h. 18, s. 5.

Handel, industri och hantverk:

Andersson, H., Malmökritan.
Antoine, H., Automatiserad skolästtillverkning.
— MMT.
— Namnbyte till Gyllene Gripen.
Beckholmen, K., Pionjärer på Kockums.
Dahlgren, Å., "Behyvle korumpor".
Engström, P., Några skånska grossistföretag.
Handberg, S. E., Skepp på skepp på Kockums.
Kaudern, G., Storvarv.
Kockums Mek. Verkstads AB, I tjänst hos Kockums.
— Bildbroschyr.
Lindskoug, O., Snickeriet i Malmö.
Sveriges äldsta pianofabrik.
Wallquist, Ö., Kockums går i land.
Wiezell, T., Många nya knappar i Malmökvarnen.
Skånska Cement AB.

Hansson, Nils-Håkan, Malmö—Lund expanderar.
Arbetsmarknaden. Årg. 9 (1961), s. 159—161.

(Hantverkarnas gille i Malmö), 1921—1961. Malmö 1961. 27 s.
Historik jämte matrikel och stadgar.

Harrison, K. C., Libraries in Scandinavia. London 1961. 240 s. Ill.
Om Malmö stadsbibliotek: s. 126—129, 143—144.

Hellman, Gunnar, Monumentalt i Malmö och Lund. Ill.
Vår konst. Årg. 14 (1961), h. 6, s. 3—8.

Helvog, Ole, Boligbebyggelse i Limhamn. Ill.
Arkitektur. Årg. 5 (1961), s. 1—11.

Hjorth, Daniel, Arvid Widerberg. Ill.
Konstrevy. Årg. 37 (1961), s. 28—29.

Holmberg, Lars, Fågelparadis vid allfarväg. [Sjölunda.]
Motor. Årg. 19 (1961), h. 22, s. 14—15.

Holmström, Bengt, Om nyttan av att ha vänner. Malmö stadsbiblioteks vänner 20 år.
Biblioteksbladet. Årg. 46 (1961), s. 86—89.

Hommerberg, Claes, Limhamnsmuseet och dess nabor.
Limhamniana. Årg. 3 (1961), s. 5—9.

Hälso- och sjukvård:

Grönblad, A., Centraliserad kronikervård.
Hall, P., On the prognosis of acute rheumatic fever.
Malmö sjukhem.
Ronden. Tidning för Malmö stads sjukvårdsanställda.
Sjöström, H., Badvattenrening.

Här vilar det gamla Malmö i frid under sekelgamla träd. [Gamla kyrkogården.]
SkD 19/8.

Ingers, Ingemar, Hyllie n:r 19. Ett kulturminnesmärke i Malmö omgivningar. Ill.
Limhamniana. Årg. 3 (1961), s. 25—33.

— Hyllie n:r 19 kulturminnesmärke som bör bevaras.
SkD 6/2.

— Ortnamn i Malmö. 5. F. d. Husie socken. Ill.
Malmö fornminnesförenings årsskrift. Årg. 29 (1961), s. 77—110.

— På och i skånska gator.
SDS 1/6.

Itinerarium Danicum. En resa i Danmark och Skåne 1622. [En latinsk handskrift författad av Nicolaus Janssenius om en katolsk missionsresa till Norden, refererad av] Jon Peter Wieselgren.
Historisk tidskrift. Följd 2. Årg. 24 (1961), s. 369—381.

Jensen, Bo, Fra Babylon — til Brasilia — til Øresundsbyen. Ill.
Byggeindustrien. Årg. 12 (1961), s. 462—466.

[Johansson, Hjalmar], Jägersrobanan hästsportens högborg. Forntida stallar, hästar och tränare. Av M-y [sign.].
Arbetet 25/2.

Josephson, Ragnar, Hjalmar Gullbergs möten med konsten.
BLM. Årg. 30 (1961), s. 591—601.

Juhlin, C[arl]-H[enrik], Storstads natur.
Limhamniana. Årg. 3 (1961), s. 81—95.

Jørgensen, Harald, Öresund — landevejen mellan Sjælland og Skåne.
Nordisk tidskrift. Årg. 37 (1961), s. 200—216.

Kaudern, Gösta, Storvarv med framtidsvyer. [Kockums.]
Vår marin. Årg. 8 (1962), s. 20—23.

Kjellman, Lars, Den splittrade fortbildningen.
Svensk skolledaretidning. Årg. 20 (1961), s. 90—91.

Kjellström, Nils, Örestad, mångmiljonstaden kring Sundet skymtar redan med skånsk marknadstillväxt utan motstycke.
Industria. Årg. 57 (1961), h. 6, s. 37—40.

Kjellvard, Henry, MLJ en idog industribana. Ill.
Signalen. Årg. 62 (1961), h. 12, s. 10—11.

[Knutsson, Göte Lennart], En havens allmogemålare som målade c:a 2000 fartygsporträtt. L. P. [Sjöström] i Malmö var självlärd men dock skickligast i landet. Av Per Mynt [pseud.].
HbgD 11/8.

Koch, Hans, Vår nya kyrka i Malmö. [Vår Frälsares kyrka.] Glasmåleri av Erik Olsson.
Katolsk kyrkotidning. Årg. 36 (1961), h. 1, s. 6—8.

Kockums Mekaniska Verkstads AB, [Bildbroschyr.] Malmö 1961. 36 s. Ill. kart.

— I tjänst hos Kockums. Information om anställningsförhållanden för tjänstemän och arbetsledare. 2 uppl. Malmö 1961. 28 s. Ill. kart.

Kommunikationer:

Anderberg, C. O., Malmö nya radiohus.
Bergström, K., På räls över Öresund.
Kjellvard, H., MLJ en idog industribana.
Larsson, W., Clipper Line.
Malmö hamn.
Malmö stads spårvägar förr och nu.

Manniche, N. J., Lufthavn på Saltholm.
Resan över Sundet.
Richard, B. O., Trafikvinster av en fördjupad öresundsled.
Sandblad, G. & Wadén, T., Jätteflygfält planeras i Öresund.
Sydsvenska hamnar.
Widerberg, B., Loket i mossen.

Konst:

Bråhammar, G., Mosaik i Limhamns höghus.
Hellman, G., Monumentalt i Malmö och Lund.
Larsson, W., Eslövskonstnär ...
Romare, K., En gammal chevaliers porträtt.
— Mosaik vid sundet.
— Skulptur i stad.

Kylberg, Anna-Maria, Extention work i Malmö [stadsbibliotek]. 2.
Biblioteksbladet. Årg. 46 (1961), s. 694—697.

— Kulturlådan på hyllan. TV i bibliotek. [Malmö stadsbibliotek.]
Skolbiblioteket. Årg. 7 (1961), s. 44—47.

Kyrkliga förbundets i Malmö bibliotek. [Katalog.] 4. Malmö 1961. 32 s.

Kyrkliga församlingar:

Andersson, H., Ny malmöförsamling.

Kyrkor och kyrklig konst:

Andersson, H., Kulturskandalernas epok.
— Malmö skall vid årsskiftet ...
Blennow, H., Några småkyrkor.
Ekberg, F., S:t Petri altaruppsats.
Koch, H., Vår nya kyrka i Malmö.
Nanne-Bråhammar, Marianne, En kyrkobyggandets renässans.
Schlyter, H., Petri högaltare.
Tuulse, A., Katolskt och protestantiskt.

Larsson, Gerhard, Den gamla almanackan berättar. [Tidsbilder från Limhamn från 1850-talet fram till 1925.]
Artikelserie i Limh. Tidn. 17/2—29/12.

Larsson, William, Clipper Line för Malmö stolta grip ut på de stora världshaven.
SkD 17/5.

— Eslövskonstnär gav Malmö ny färgstark mosaikbild. [Sancta Apollonia på tandläkarhögskolan.]
SkD 11/12.

— Malmö. "Sveriges vänliga fönster" i framtidsperspektiv.
Skånegripen. 1961, s. 42—45.

Limhamn:

Arbman, H., Människooffer under bronsåldern?
Bråhammar, G., Mosaik i Limhamns höghus.
Fredriksson, G., Hemmanet n:r 19.
— Sillfiske i Limhamn.
— En skolstrid i Hyllie.
Helweg, O., Boligbebyggelse i Limhamn.
Hommerberg, C., Limhamnsmuseet.
Ingers, I., Hyllie n:r 19.
Juhlin, C. H., Storstadsnatur.
Larsson, G., Den gamla almanackan berättar.
Olsson, Agda, Folket vid Strandgatan.
Romare, K., Mosaik vid sundet.
Sydsvenska hamnar.
Widerberg, B., Hyllie 19.

Lindskoug, O., Snickeriet i Malmö har 360-åriga traditioner.
SkD 13/4.

Lions Ladies Malmöhus, Stadgar och matrikel. Malmö 1961. [16 s.]

Ljungbeck, Axel, Claus Mortensen och hans samtid.
Arbetet 8/1.

Ljungberg, Leif, Gatunamnen i Malmö. Malmö 1960. 359 s. Litt.

— Kring en Fosiemålning på Hermodsdal. Ill.
Malmö fornminnesförenings årsskrift. Årg. 29 (1961).

— Rådhus — riksbank — stadsarkiv. Några anteckningar rörande kvarteret Diskontens byggnadshistoria. Ill. portr. litt.
Malmö fornminnesförenings årsskrift. Årg. 29 (1961), s. 126—141.

— Stadsarkivet i Malmö.
Nordisk arkivnytt. 1961: h. 1.

— Stadsarkivet i Malmö. En orientering i anslutning till den nordiska arkivdagen 1961.
Nordisk arkivnytt. 1961: h. 3.

Logen n:r 34 Caritas I.O.O.F., Porträttmatrikel. Malmö 1961. 47 s.

Lundkvist, Sven, Återblick på Strandpaviljongen i Malmö — inför återinvigningen 1961.
Turistnytt för Skåne. Årg. 8 (1961), h. 1, s. 1—2.

Läkaren och livet. Katalog över utställningen Läkaren och livet i Kronprinshallen, Malmö, 11/11—26/11 1961. Malmö 1961. 95 s.

Mac Colvin, L. R., Libraries for children. London 1961. 183 s.
Central library, Malmö: s. 123.

Malmö civilförsvarsförening. Meddelanden. Årg. 1 (1961)—.

Malmö får nytt tidningshus planerat för Örestad.
Journalisten. Årg. 38 (1961), h. 9, s. 6—7.

Malmö förorter. Årg. 1 (1961)—.

Malmö har fått ett idrottsmuseum.
Gymnastikbladet. Årg. 40 (1961), h. 8, s. 13.

Malmö har fått tekniskt museum. Ill.
Bokskogen. Årg. 8 (1961), h. 2.

Malmö hamn 1961. Utg. av Malmö hamnförvaltning och Malmö frihamnsaktiebolag. Malmö 1961. 43 s. Ill. kart.

Malmö museum. Katalog 229—238.
229. Willie Weberg. — 230. Egyptiska ungdomar väver. — 231. F. Hatz. — 232. Åtta emaljmålare. — 233. Nils A. Blanck. — 234. Jörgen Fogelqvist. — 235. Sigurd Persson. — 236. Martin Emond. — 237. Torsten Renqvist. — 238. Warszawas ghetto.

Malmö sjukhem. Till den nyanställda personalen. [Informationsbroschyr.] Malmö 1961. 20 s.

Malmö stads socialnämnd. Till personalen. [Informationsbroschyr.] Malmö 1961. 14 s.

Malmö stads spårvägar. Förr och nu. En informationsskrift för verkets personal. Malmö 1961. 41 s. Ill.

Malmö stadsarkiv tar emot i ny miljö. Ill.
Bokskogen. Årg. 8 (1961), h. 1, s. 8—9.

Manniche, N. J., Lufthavn på Saltholm. Ill.
Ingeniøren. Årg. 70 (1961), s. 169—175.

Modig, Philip, Första terminen vid nya lärarhögskolan.
Tidning för Sveriges läroverk. Årg. 61 (1961), s. 106.

Mortens, Gottfrid, Den ensamme statsfången på Malmöhus slott. [James Hepburn Bothwell.]
ÖresP 21/4.

Museer:

Hommerberg, C., Limhamnsmuseet.
Malmö har fått ett idrottsmuseum.
Malmö har fått tekniskt museum.
Malmö museum. Katalog.
Nyckel till Sveriges museer.

Musik:

Berggren, K., 54 år som musikrecensent.
Åstrand, H., Krönika.
— Musiklivet.

Nanne-Bråhammar, Marianne, Anders Österlin. Ill.
Paletten. Årg. 22 (1961), s. 59—61.

— En kyrkobyggandets renässans. [Bl. a. S:t Andreas kyrkan och Vår Frälsares kyrka.]
Anno. Årg. 2 (1960), s. 211—222.

Nilsson-Tannér, Per, Det kommer mycket gott från Malmö ... [Allhems förlag.]
ÖstersP 25/2.

Nordlund, Bo, Hundra elever skolkar året runt. Aktuell malmöundersökning.
Lärartidningen. Årg. 5 (1961), h. 37, s. 12—13.

Norrlands gille i Skåne. Medlemsförteckning. Malmö 1961. 19 s.

Nyckel till Sveriges museer. Red.: Gertrud Serner. Sthlm 1961. 110 s.

Olsson, Agda, Folket vid Strandgatan då seklet var ungt. Ill.
Limhamniana. Årg. 3 (1961), s. 58—80.

[Olsson, Jan Olof], Mäster Palm och socialismen kom för 80 år sen. Första föredragsresan finansierades i Malmö. Av Jolo [pseud.].
DN 22/10.

Perby, Astrid, Vad sker med strandängarna i Bunkeflo?
SDS 23/3.

Persborgs Horisont. Organ för ungdomsorganisationerna på Persborg, Rosengårdsstaden, Gullvik samt Ungdomsgården. Årg. 1 (1961)—.

Persson, Helge, Något om dokumentation inom svensk varvsindustri. [Kockums mekaniska verkstads AB:s bibliotek.]
Tidskrift för dokumentation. Årg. 17 (1961), s. 13—16.

Persson, Per Ove, Skånska mammutfynd.
Geologiska föreningens i Sthlm förhandlingar. Bd 83 (1961), s. 253—268.

Rehnberg, Mats, [utg.], Handelsminnen. Sthlm 1961. 240 s. Ill.
S. 123—126: En bodkarl i Malmö.

Resan över Sundet. Utg. av Svenska rederi AB Öresund under redaktion av Ingemar Sereng och Göran Bo Göransson. Malmö 1961. 87 s. Ill.

Rickard, Bengt O., Trafikvinster av en fördjupad öresundsled.
Svensk lots- och fyrtidning. Årg. 58 (1961), s. 155—157, 159, 169—170.

Rodhe, Birgit, "Annorlunda" morgonsamlingar. [Kommunala flickskolan.]
Aktuellt från skolöverstyrelsen. Årg. 14 (1961), s. 58—60.

Romare, Kristian, En gammal chevaliers porträtt. [Alexander Roslin.]
SDS 28/12.

— Koloristen och skeendet. [Felix Hatz.] Ill.
Konstrevy. Årg. 37 (1961), s. 140—143.

— Mosaik vid Sundet. [Väggutsmyckning i Limhamn av John Wipp.]
SDS 23/10.

— Skulptur i stad. [Arne Jones' Sfär och Gerhard Hennings Liggende pige.]
SDS 10/6.

Ronden. Tidning för Malmö stads sjukvårdsanställda. Årg. 1 (1961)—.

Roos, Thorsten, Segevångsområdet i Malmö. Ill.
Byggnadsingenjören. Årg. 19 (1961), h. 8, s. 22—23.

Salomonsson, Bengt, Den första skånska renjägarboplatsen.
Ale. Årg. 1 (1961), s. 17—19.

Salomonsson, Elisabeth, Extension work i Malmö [stadsbibliotek.] Ill.
Biblioteksbladet. Årg. 46 (1961), s. 337—342.

Sandblad, Gudmund, & Wadén, Torsten, Jätteflygfält planeras i Öresund.
Expr. 28/4.

Sandström, Sven, C. O. Hultén. Ill.
Paletten. Årg. 22 (1961), s. 52—55.

Schlyter, Herman, Petri högaltare 350 år. Ill.
Arbetet 1/10.

Sjögren, Henrik, En tredje scen för Malmö, en andra för Hälsingborg? Kulturplanering krävs.
KvP 26/11.

Sjöhagen, Axel, Ett prästerligt triumvirat. [Lysander, Isberg, Svärd.]
SDS 17/9.

[Sjöqvist, Stina], Nu finns det specialhjälp i skolan för barn som hör eller ser dåligt. Reportage från en hörselklass i Göteborg och en synklass i Malmö på lågstadier. Av *Sqt* [sign.].
Svensk skoltidning. Årg. 18 (1961), h. 30, s. 16—22.

Sjöström, H., Badvattenrening och kostnaderna härför för Simhallsbadet i Malmö. Ill.
Svenska stadsförbundets tidskrift. Årg. 53 (1961), s. 13—17.

Sjöström, Kurt, Gruppverksamhet med alkoholister i öppen vård. [Nykterhetsnämnden i Malmö.]
Socialmedicinsk tidskrift. Årg. 38 (1961), s. 329—333.

— Handläggning av ungdomsärendena vid nykterhetsnämnden i Malmö.
Nykterhetsvården. Årg. 40 (1961), s. 151—155.

— Ungdomsfylleriet i Malmö. Undersökning verkställd 1961. Malmö 1961. 19 s. + Bilagor.

Skolor och undervisningsväsen:

Block, B., Morgonsamlingarna vid Källängens läroverk.
Gaddén, G., Att undervisa med brevkurser.
Grunewald, G., Talövningsrum.
Kjellman, L., Den splittrade fortbildningen.
Modig, P., Första terminen vid nya lärarhögskolan.
Nordlund, B., Hundra elever skolkar.
Rodhe, Birgit, Annorlunda morgonsamling.
Sjöqvist, Stina, Nu finns det specialhjälp.
Stenquist, E. & Hörnfeldt, R., Utredning.

Skånska Cement AB, Välkommen till Skånska Cement AB, rederiavdelningen [Informationsbroschyr.] Malmö 1961. [12 s.] Ill.

Språkhistoria:

Andersson, H., Folkliga bebyggelsenamn.
— Marknamn.
Bager, E., En olöst gåta i gammalt malmöspråk.
Ingers, I., Ortnamn i Malmö.
— På och i skånska gator.
Ljungberg, L., Gatunamnen.

Stenquist, Erik, & Hörnfeldt, Ragnar, Utredning och förslag rörande utbyggnaden av den praktisk-pedagogiska förförsöksverksamheten. [Statlig försöksskola i Malmö.] Malmö 1961. 42 s.

Sterning, Sten, Fjärrvärmen i Malmö 10 år.
Malmö-högern. 1961: h. 4, s. 10—12.

Strömberg, Märta, Untersuchungen zur jüngeren Eisenzeit in Schonen. Akad. avh. 1—2. Lund 1961.

Sveriges äldsta pianofabrik 125 år. [AB G. Ekström & Co.]
Kyrkosångsförbundet. Årg. 37 (1961), s. 122—123.

Svenska turistföreningens årsskrift. 1961. Skåne. Ill.

Sydsvenska hamnar. [Text och bilder om bl. a. Malmö och Limhamn.]
Svensk sjöfartstidning. Årg. 57 (1961), s. 2055—2073.

Sällskapet Heimdall, Stadgar och matrikel. Malmö 1961. 45 s.

Teater:

Adlercreutz, Maud, Gösta Folke ...
Bratt, L., Teater 23.
Fjellander, A., Invigd tre gånger ...
Groothoff, Ingegerd, Bortglömd kulturhistoria.
Sjögren, H., En tredje scen.
Teater 23.
Widerberg, B., Kulturminnesvård.
Williams, C., A trip to Sweden.

Teater 23. Informationsskrift till åminnelse av den 100:e föreställningen på Teater 23 lödagen den 4 mars 1961. Malmö 1961. [2 s.]

Tidman, Yngve, En höstdag för åttio år sedan i Malmö: En ung man talar socialism med glöd i rösten. Det var August Palms första föredrag.
Arbetet 30/10.

Ett *tidningshus* hälsar Er välkommen [Sydsvenska Dagbladet och Kvällsposten]. Malmö 1961. 16 s. Ill. portr.

Travellers' Club i Malmö 1936—1961. Malmö 1961. 198 s. Ill. portr.

Tuulse, Armin, Katolskt och protestantiskt i Sveriges och Danmarks kyrkomålningar. Ill. [Bl. a. S:t Petri kyrka.]
Fornvännen. Årg. 56 (1961), s. 271—288.

[Törnqvist, Ludvig], Friluftsliv vid seklets början.
SDS 5/4.

— Glimt från den gamla teaterns hörna.
SDS 24/1.

— En glimt från en jubilerande park [Folkets park].
SDS 4/4.

— Glimtar från Malmö hamn.
SDS 27/2.

— Hamnglimtar från sekelskiftet.
SDS 25/3.

— Hindby värdshus när seklet var ungt.
SDS 17/1.

— Nittiotalsglimt från Malmö.
SDS 27/4.

— Skolglimtar från sekelskiftet.
SDS 3/1.

Utställningar:

Bo i Örestad.
Framtidshus i Örestad.
Läkaren och livet.

Wallquist, Örjan, Kockums går i land. Ill.
Industria. Årg. 57 (1961), h. 7/8, s. 37—38, 82.

[Weman, Carl-Gustav], Det Malmö vi slapp. [Refuserade förslag från akitekttävlingar.] Ill.
Glytten. Årg. 3 (1961), s. 9—15.

Wennström, Torsten, En Tegnér-dikt. [Vid installeringen av Jonas Palm vid Malmö latinskola 1809.]
SDS 15/6.

[Westtorp, Hans], Snabbväxande Malmö fönster mot Europa. Av Weto [sign.].
Husmodersförbundets tidskrift. 1961, h. 1, s. 10—12.

Widerberg, Bertil, Bryggaren som var arkitekt. Hamnmästarens hus från 1834.
SDS 25/4.

— Butiksinteriörer från sekelskiftet. Biffdoft i hökeri [Sonesson, Kattsundsgatan], ekgotik på apotek [Lejonet].
SDS 22/1.

— Hyllie 19 — 150-årig gård i fara.
SDS 29/1.

— En klockaregård bland nässlor och almkrutt. [S. Sallerups klockaregård.]
SDS 8/10.

— Kulturminnesvård 1961. Mitt i Malmö rives nu Sveriges äldsta (1809) offentliga teaterlokal. Ill.
SDS 9/11.

— Lars Jönsson Brodd, järnvägsveteran.
SDS 20/2.

— Loket i mossen. [ML J:s lok Limhamn.]
SDS 12/2.

— Den svenska filmens vagga står nu i Arrie.
SDS 16/7.

Widerberg, Bo, En Stuhl, Madame. [Självbiografiskt.]
BLM. Årg. 30 (1961), s. 365—368.

[Wiezell, Torsten], Många nya knappar att trycka på i Malmökvarnen.
Sikten. Årg. 3 (1961), h. 1, s. 8—9.

Williams, Clifford, A trip to Sweden. [Bl. a. Malmö stadsteater.]
Drama. N. S. Nr 62 (1961).

Winge, G[abriel], Gamla stadens framtid.
Malmö S:t Petri församlingsblad. 1961: 2.

Das *Wohnquartier* "Nytorp in Malmö". Ill.
Bauwelt. Jahrg. 52 (1961), s. 68—70.

Vårt nya Malmö. Årg. 1 (1961)—.

Åberg, Hugo, Kvarteret Kronprinsen i Malmö. Ill.
Väg- och vattenbyggaren. Årg. 7 (1961), s. 284—287.

Åstrand, Hans, Krönika från Malmö [om körmusikliv].
Musiklivet. Årg. 34 (1961), h. 2, s. 32—33.

— Musiklivet i Malmö 1961.
Nutida musik. Årg. 4 (1960/61), h. 7, s. 16.

Örestad:

Det *framtida* Malmö.
Framtidens Skåne.
Jensen, B., Fra Babylon til øresundsbyen.
Kjellström, N., Örestad.

Tillägg till 1959—1960:

[Bergengren, Johan], Äldsta malmöbion [Crab] läggs ned i dag. Av JAB [sign.]
SDS 3/1 1960.

Danmarks riges breve. R. 2: 12. 1337—1339. Udarb. af C. A. Christensen. Kbh. 1960.

Diplomatarium Danicum. R. 2: 12. 1337—1339. Udg .af F. Blatt og C. A. Christensen. Kbh. 1960.

Fabian, Dietrich, Bäder. München 1960. 440 s. Ill.
S. 249—251: Simhallsbadet i Malmö.

Gymnastik- och idrottsföreningen Örnarna. Jubileumsskrift. [1925—1960.] Malmö 1960. 63 s.

Humlum, Johannes, Københavns lufthavn — og Malmøs? [Saltholm.]
Politikken 21/10 1960.

Johansen, Bente Friis, & Mørkholm, Otto, Kilder til Danmarks møntvæsen i middelalderen. 2.
Nordisk numismatisk årsskrift. Årg. 18 (1960), s. 25—83.

Jung, Märta, Något om flickskolorna i Malmö i äldre tid.
Kommunala flickskolans redogörelse för läsåret 1958/59, s. 28—35

Lervan, Nils, Om pendling mellan bostad och arbetsplats. En undersökning med material från sydvästra Skåne. Lund 1960. 137 s.

Perby, Astrid, Blå svärdsliljans strand.
Svenska turistföreningens tidning. Årg. 28 (1960), s. 82—84.

Persson, Ture, Teater 23. Ill.
Apollonia. Årg. 8 (1960), s. 263—265.

Skånes ungdom under 60-talet. Konferens på Frostavallen 23—24 okt. 1960. Arr.: Skånekommunernas förbund för

öppet ungdomsarbete, Malmö stads ungdomsstyrelse, Framtidens livförsäkrings AB. [Malmö 1960. 108 s.]

Skånska cementgjuteriets nya kontorskomplex vid Hjälmarekajen.
Tidning för byggnadskonst. Årg. 52 (1960), s. 17—19.

Stenkula, C. G., Hagbard Isberg avliden.
Barnavård och ugdomsskydd. Årg. 35 (1960), s. 18—22.

Swedish libraries. Lund 1960. 45 s. Ill.
S. 41—45: The Malmö city library.

Svensson, Josef, Tåg på vatten till Danmark och kontinenten.
Jorden runt. Årg. 32 (1960), s. 424—430.

[Sörensen, Willard], Värmlänningarna filmades i Råbelöv och Sofielund. Av Ink [sign.].
SDS 1/2 1960.

[Wahlöö, Inger], Märklig malmöskola 5-årsjubilerar. Av Iwe [sign.]. [Skolan för cp-barn.]
Arbetet 1/12 1960.

UTDRAG AV
MALMÖ FORNMINNESFÖRENINGS MATRIKEL
MARS 1962

Årligen betalande medlemmar, vilka inträtt under tiden mars 1961—februari 1962:

Ahlqvist, Alva, Fröken
Alsmark, Gudrun, Fru
Andersson, Egil, Kontorist
Berne, Elsa, Fru
Bernow, Bärtha, Fru
Bäckström, Thyra, Fru
Bönnelyche, Henny, Fru
Dahlqvist, Alma, Fröken
Eborg, Gerd, Fru
Ekberg, Elma, Fru
Elmqvist, Kerstin, Läroverksadjunkt, Kristianstad
Ewe, Sigrid, Bibliotekarie
Falck, Nils, Montör
Fredin, Helge, Redaktör
Giese, Gösta, Uppbördsassistent
Gustafsson, Ragnar, Redaktör
Hæger, Britta, Fru
Hansell, Siri, Fru
Hanséus, Kjell, Jur. kand.
Hansson, Bertil, Läkare
Hansson, Ingrid, Läkare
Hansson, Maria, Fru
Hammarlund, Einar, Arkitekt
Hammarlund, Elisabeth, Fru
Harring, Oswald, Arkitekt
Holmquist, Elisabeth, Fru
Hulterström, Fredrik, Stud.
Hulterström, Karin, Fröken
Håkansson, Ellen, Fru
Jacobsson, Ella, Fru
Jönsson, Greta, Fru
Jönsson, Mari-Ann, Assessor
Kinberg, Einar, Ingenjör
Kjäll, Åke, Kamrer
Lindell, Tore, Advokat
Lindqvist, I., Fanjunkare
Lundström, Tora, Fru
Löfberg, Jochum, Läkare
Mattsson, Mia, Handarbetslärarinna
Mellbourn, Lisa, Fru
Modéer, Kjell-Åke, Jur. stud.
Nevsten, Elna, Fru
Nevsten, Lorens, Kamrer
Ohlsson, Frida, Fröken
Olsson, Anna-Lisa, Fru
Paulson, Anna, Fru
Preisler, Paula, Fru
Pålsson, Bror, Kamrer
Pålsson, Gustaf, Fjärdingsman
Rosenlind, Gunny, Fröken
Råberg, Vera, Fru
Schmidt, Elisabeth, Fru
Sjöblom, Malin, Ekonomiföreståndl.
Sjöholm, Börje, Mantalsskrivare
Sjöström, Sven Erik, Rådman
Skeri, Mejt, Fröken
Stentorp, Tord, Tandläkare
Sverelius, Clara, Tandläkare
Sylwan, Carla, Fru
Thulin, Rut, Fru
Trulsson, Eric, Lantbrukare
Waldstein, Anna, Fröken
Willö, Per-Erik, Skulptör
Winderup, Ester, Fru
Öland, Karin, Fru
Öland, Knut, Målaremästare

Styrelse:

Ordförande: Th. Munck af Rosenschöld, borgmästare
v. Ordförande: Einar Bager, konstnär, fil. doktor
Sekreterare: Leif Ljungberg, stadsarkivarie
Ledamöter: John Hain, direktör
Karin Kollind, gymnastikdirektör
Suppleanter: C. G. Lekholm, 1:e intendent
Sture Kelfve, arkitekt SAR

Kassaförvaltare: John Hain
Redaktör för årsskriften: Leif Ljungberg.

Annonser

Nittiofem KOCKUM-byggda andraklass-vagnar av denna komfortabla Bo 5-typ representerar ett av de senaste leden i vårt mer än hundraåriga samarbete med Kungl. Järnvägsstyrelsen

KOCKUMS

MEKANISKA VERKSTADS AB · MALMÖ

Gerdman's Malmö

fick förtroendet inreda MALMÖ STADSARKIV

För KONSOLHYLLOR · DUBBELPELARHYLLOR
HYLLOR PÅ HJUL · STÅLHYLLOR · DISKAR

Kontakta

Gerdman's företaget med erfarenhet från 10 000-tals leveranser och landets största sortiment — samarbete med världsledande företag i 80 länder ger perspektiv och resurser — leverans från lager i Malmö

KLICHÉER

Retuscher

Teckningar

★

allt inom

OFFSETREPRODUKTION

OFFSET-TRYCK

Malmö Grafiska Aktiebolag

Nobelvägen 129 B Tel. 93 61 10

EN-GROS

TEXTILVARUR

Ab Bröderna Olofson

Koppla av...

från Edra ekonomiska bekymmer och låt oss förvalta Edra tillgångar. Det lönar sig.

Tala med vår notariatavdelning!

SKANDINAVISKA BANKEN

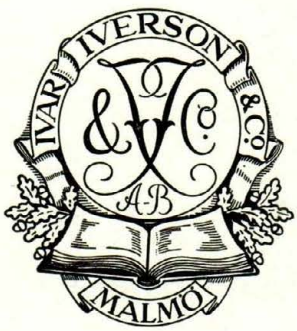

När det gäller böcker och inbindning

för

biblioteket

för

kontoret ...

IVAR IVERSON & C:o A.B. — MALMÖ

BOKBINDERI & KONTORSBOKFABRIK

Gråbrödersgatan 8 Telefon 71835

Anlita hemortens sparbanker

Malmö Sparbank Bikupan

Oxie Härads Sparbank

ÖSTERGATAN 1, MALMÖ

TEL. 709 80

FACIT PRIVAT

finns på Premieköp från 470:—.
Bara 25:— i månaden!

ÅTVIDABERGS

Wixell

Malmö

FÄRGER

TAPETER

CARL GLEERUPS

PAPPERSHANDELS AB.

Mest sorterade inköpskälla i allt som tillhör pappers- och kontorsmaterialbranschen

Specialavdelning för teknisk ritmatriel

Adelgatan 21

Tel. 72570 Växel

Skånes Stadshypoteksförening

utlämnar bundna lån mot säkerhet av inteckningar i fastigheter i Skånes städer och vissa stadsliknande samhällen

Expedition: Västergatan 38, Malmö

Tel. 20457

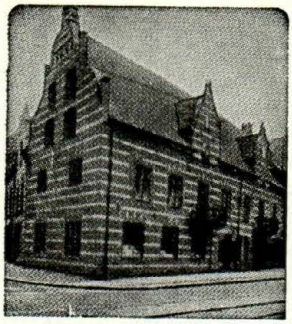

AB. M. Flensburgs Söner

Södergatan 9 Malmö

Tel. 21261

Specialaffär för hemgifter och bosättning

Affären grundlagd 1805

Wingårds Färghandel

Etablerad 1889

Affärer över hela sta'n

Telefon 70490

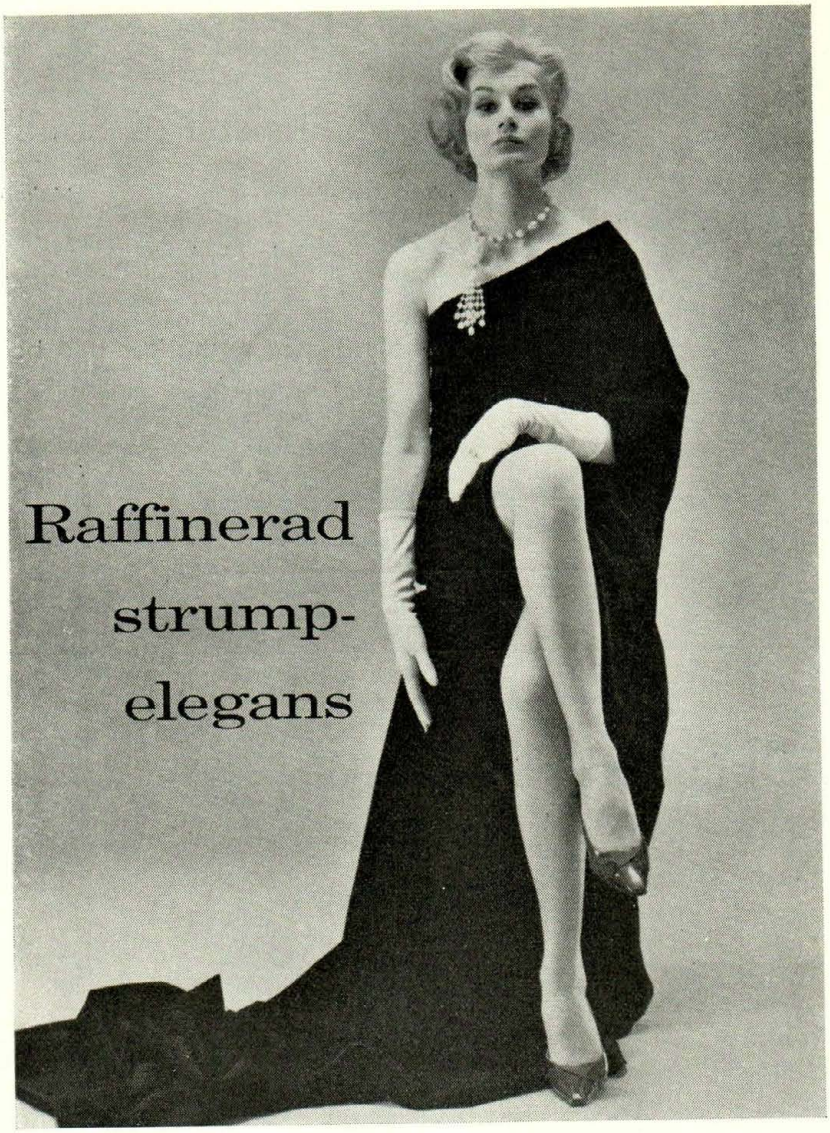

Vogue

vi
bygger

BYGGER ALLT
ÖVERALLT

Hus
vägar
industrier
vatten-
byggnader

AB SKÅNSKA CEMENTGJUTERIET

SKÅNSKA
CEMENTGJUTERIET

Vi representera och försälja

i

Södra Sverige

E. A. Rosengrens AB.: Byggnadsartikar
Götaverkens Fönster AB.: Ferrofönster
AB. Fixfabriken: Byggnadsbeslag
TNV garage- och industriportar
Calvert & Co: CeCe slitsdurk
Jönköpings Mek. Werkstads AB.
AB. Maskin Tellus: Transportanordningar
Smedjebackens Valsverks AB.

INGENIÖRSFIRMA SVEN HELLSTEN K/B

Box 4293 MALMÖ 4 Tel. 709 00

AKTIEBOLAGET

ARMERAD BETONG

G. & L. BEIJER AB

MALMÖ

FIRMAN GRUNDAD 1866

•

KOL KOKS OLJA

JÄRN TRÄ

BYGGNADSMATERIAL

•

IMPORT — EXPORT

SJÖFART

påhlssons bröd
-gott skånskt bröd

BETALD ANNONSPLATS

Bliv medlem i

Malmö Fornminnesförening

Årsavgift 15: — kr.

För ytterligare medlem tillhörande samma familj utgör avgiften 5: — kr.; sådan medlem är ej berättigad erhålla årsskriften gratis.

Årsskrifter 1934 — 1960 pris 5: — kr. pr årg. och 1961 7: 50 kr.

Minnesskriften 1909—19, pris 10: — kr.

Einar Bager: Med penna och ritstift, 15: — kr.

Leif Ljungberg: Ur djupa källarvalven, 10: — kr.

Lyder van Fredens kämnärsräkenskaper för Malmö 1517 — 1520, utgivna av Leif Ljungberg, 12: — kr.

Samtliga skrifter kunna förvärvas hos sekreteraren i Stadsarkivet.

Leif Ljungberg: Om gatunamnen i Malmö, pris häftad 10: — kr., inbunden 14: — kr. finns i alla boklådor.

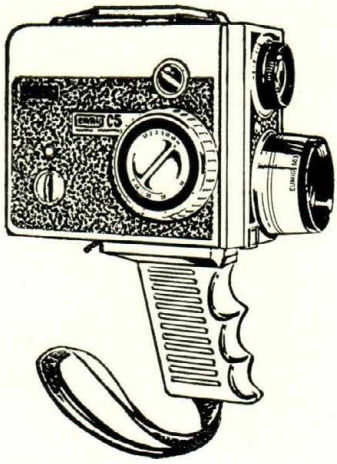

eumig

Ett kvalitetsbegrepp

Er fotohandlare demonstrerar gärna Eumig smalfilmsprogram

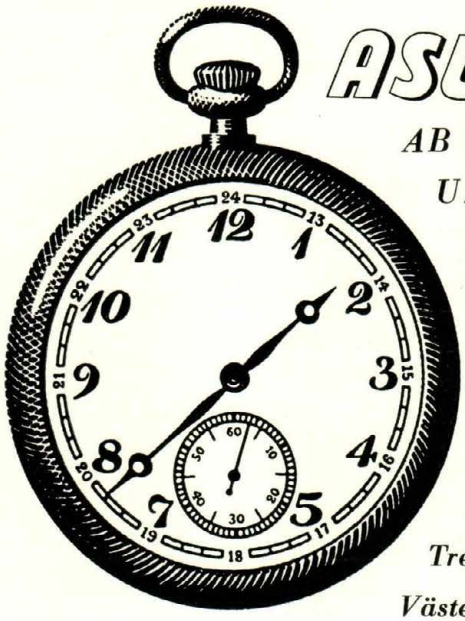

ASU

AB SVENSKA URDEPOTEN

Skandinaviens största urföretag med moderna butiker i Malmö, Stockholm, Göteborg, Hälsingborg, Trelleborg, Lund, Västerås och Linköping.

ADDO

Gynna våra annonsörer

Annonser

AB ADDO
AB ARMERAD BETONG
G. & L. BEIJER AB
AB M. FLENSBURGS SÖNER
GERDMANS INREDNINGAR AB
CARL GLEERUPS PAPPERSHANDEL AB
INGENIÖRSFIRMAN SVEN HELLSTEN
IVAR IVERSON & C:o AB
KOCKUMS MEKANISKA VERKSTADS AB
AB LUNDGRENS SÖNER BOKTRYCKERI
MALMÖ GRAFISKA AKTIEBOLAG
MALMÖ SPARBANK BIKUPAN
AB MALMÖ STRUMPFABRIK
AB BRÖDERNA OLOFSON
OXIE HÄRADS SPARBANK
PÅHLSSONS BAGERI AB
SKANDINAVISKA BANKEN
SKÅNE-MALMÖ FÖRSÄKRINGS AB
SKÅNES STADSHYPOTEKSFÖRENING
SKÅNSKA CEMENTGJUTERIET
STÖLTEN & SON AB
AB SVENSKA URDEPOTEN
WINGÅRDS FÄRGHANDEL
AB A. O. WIXELL
AB ÅTVIDABERGS INDUSTRIER

tryckeriet i

Centrum

AB LUNDGRENS SÖNER BOKTRYCKERI

Baltzarsgatan 24 • Malmö

SKÅNE-MALMÖ

OCH

IRIS

Malmö 1962. Lundgrens Söner boktr.